

MANYE XXIII.

***NYELV – TÁRSADALOM – KULTÚRA.
Interkulturális és multikulturális perspektívák***

Az előadások összefoglalói

2013. március 26–28.

**Eötvös Loránd Tudományegyetem
Bölcsészettudományi Kar**

Plenáris előadások

FÖLDES CSABA

Kultúra, interkulturalitás és hibriditás – mint kulcsszavak a nyelvészetben

A XX. és a XXI. század globalizációs folyamatainak, a felgyorsult migrációnak, a kisebbségek felértékelődésének és más hasonló társadalmi tendenciáknak a következtében a kultúra és az interkulturalitás a posztmodern világ fontos kódszavaivá váltak. Az ide kapcsolódó publikációk nagy száma és sokszínűsége első pillantásra azt sugallja, mintha e tekintetben elméleti-metodológiai szempontból letisztult, vizsgálati tartalmaiban és irányában kiegyensúlyozott tudományos diskurzusról beszélhetnénk. A kutatási helyzet elemzése azonban azt mutatja, hogy e szakmai érdeklődés elsősorban a szociálpszichológia, az antropológia, az etnológia, a kommunikációelmélet, a neveléstudomány/nyelvpedagógia, a kultúratudomány, a társadalomelmélet, a menedzsmenttudomány és hasonló szakterületek részéről bontakozott ki, míg a nyelvtudomány viszonylag visszafogottan viszonyult e tématerülethez. Így az előadás nyelvészeti szempontból a kultúra és az interkulturalitás fogalomrendszerével és terminológiájával foglalkozik, különös tekintettel az ezek következményeként jelentkező nyelvi keveredési-egybeolvadási jelenségekre. Hiszen a hibriditás mint kulturális metafora a XX. század 80-as éveitől kezdődően kultúraelméleti kulcsfogalommá vált; az eredetileg a XIX. századi biológiából származó és hosszú ideig negatív konnotációjú műszó az utóbbi két évtizedben számos diszciplínában meghonosodott, felértékelődött és egyre pozitívabb tartalmat nyert. Ezen kontextusban az előadás a hibriditás jelenségtípusát nyelvi példaanyagon térképezi fel; egyrészt az elméletalkotáshoz kíván hozzájárulni azáltal, hogy a fogalom koncepcióját és tartalmát körbejárja, másrészt a hibridizációs folyamatok spektrumát, egyes osztályait és csoportjait kívánja kimunkálni és rendszerezni.

Kulcsszavak: a kultúra és az interkulturalitás fogalomrendszere és terminológiája, keveredési és egybeolvadási jelenségek, elméletalkotás

FRANK TIBOR

Az angol nyelv történeti útja a világnyelvhez

Az angol nyelv a II. világháború óta a nemzetközi érintkezés legfontosabb kommunikációs eszköze lett. Ennek számos oka van: az egykori brit birodalom hagyatéka, a világháborúban aratott, részben amerikai-angol győzelem, majd az Egyesült Államok ugrásszerű térfoglalása, újabban pedig a világszerte megnövekedett kommunikációs igény és ennek számos új technikai lehetősége (e-mail, sms, Skype).

Az angol óriási térségben vált anyanyelvvé (Amerika, Ausztrália, India, Kanada, Kelet-Afrika stb.). A brit gyarmati angol helyére számos helyi variáns lépett. Egyes számítások szerint ma 107 országban mintegy 1,5–1,7 milliárd ember beszél angolul.

A „világangol” kifejezést az 1920-as évek óta használják. A világháború után megjelent a „nemzetközi angol” is. Ma ugyanerre az angolra a „globális” jelzőt akasztják, amely a világ gazdasági összekapcsolódásának nyelvi kifejezője. Kialakulóban van a World Standard Spoken English, a beszélt világangol sztenderdje.

Ha az Európai Unió nyelve a napi gyakorlatban szinte kizárólag az angol (noha deklaráltan az összes tagállam nyelve egyenrangú), ez sorvadásra ítélné a nemzeti kultúrákat.

A vízió az angol fejlődésének megállásáról és a latin mintájára történő elhalásáról aligha realitás: az angol nyelvek pluralitásának korába léptünk. Ha joggal féltjük is nemzeti nyelveinket, kultúránkat az angol térhódításától, örülhetünk, hogy mindeközben mindinkább van a világnak közös nyelve, amely a nemzetközi megértést is szolgálja, s nemcsak nyelvi síkon.

Kulcsszavak: az angol „világangollá” válásának okai, világangol ~ nemzetközi angol ~ globális angol, az angol nyelvek pluralitása, nemzetközi érintkezés és megértés

HIDAS JUDIT

Interkulturális kommunikáció – Multikulturális kontextus

Napjainkban a világban zajló gazdasági és társadalmi folyamatok jellemzésére avagy alakulásának a leírására a leggyakrabban alkalmazott hívószavak közé tartoznak a globalizáció, az interkulturalitás, a nemzetköziesedés, a multikulturalizmus, a plurikulturalizmus, az integráció, a diverzifikáció vagy a sokszínűség – hogy csak néhány már-már agyonhasznált fogalmat idézzünk. Némely szó vagy kifejezés első pillantásra csak az idegen terminus magyar változatának tűnhet, ámde alaposabb vizsgálat után el kell ismerni, hogy e fogalmak jelentéstartalma és vonatkoztatási köre más és más – és a közéleti vagy médiadiskurzusban történő helyes alkalmazásukhoz igenis elvárható lenne a fogalmak tisztázása. Az előadás arra tesz kísérletet, hogy röviden

- áttekintse e fogalmak kialakulásának és megjelenésének társadalmi és gazdasági mozgatórugóit,
- rámutasson a nyelvi alakzatok mögött rejlő tartalomra,
- bemutassa a jelentésbeli átfedéseknek tulajdonítható használati anomáliákat,
- és jelezze azokat a prognosztizálható tendenciákat, amelyek hatással lesznek a személyközi és közéleti kommunikáció alakulására a belátható jövőben.

Értelemszerűen érintjük a technológia fejlődésének betudható érintkezési és kommunikációs paradigmaváltást is annak összes pozitív és negatív hozadékával együtt. Kitér az előadás a nyelv és a nyelvek szerepére és lehetőségeire a multikulturális kontextusban – taglalva a multilingvalizmus és plurilingvalizmus mint fogalmak értelmezési tartományát is. Végül röviden kijelöljük Magyarország helyét ezekben a folyamatokban – rámutatva arra, hogy a kommunikáció mint diszciplína előtt milyen kutatási és oktatási perspektívák állnak.

Kulcsszavak: a világban zajló gazdasági és társadalmi folyamatok terminológiája, a terminusok tartalma, kialakulásuk okai, a velük kapcsolatos használatbeli problémák, prognosztizálható tendenciák, kutatási és oktatási perspektívák

KISS JENŐ

Nyelv, nyelvhasználat és társadalom (Gondolatok egy mindenkor időszerű kérdéskörrel)

Nyelv, nyelvhasználat és társadalom egymást feltételező fogalmak. A nyelvhasználat nemcsak a nyelvi rendszerbe, azaz a beszélő nyelvének/nyelveinek a szabály- és elemhálózatába ágyazódik, hanem a mindenkori társadalmi környezetbe, élethelyzetbe is, amelyben a nyelvi megnyilatkozás létrejön (elhangzik, leíródik).

A nyelvtudomány tárgya értelemszerűen a nyelv. A nyelv használatának a szóban forgó kettős beágyazottsága azonban a nyelvek nemcsak szerkezeti, hanem használati oldalának a kutatását is szükségessé teszi. Vizsgálni kell tehát azt is, mennyiben és hogyan hat a nyelven kívüliség a nyelvhasználatra. A nyelv, nyelvhasználat és társadalom összefüggésében a „főhős” az ember, a homo sapiens, a biológiai és pszichológiai adottságaitól, illetőleg szociokulturális körülményeitől meghatározott lény. Az emberen kívül nincs nyelv. Viszont ember sincs nyelv nélkül (Heidegger: az ember nyelvbe foglalt létező).

Ebből az összefüggésrendszerből kiindulva a következő témakörök kerülnek szóba: nyelvészet – alkalmazott nyelvészet – hasznos nyelvészet; a nyelv és a nyelvhasználat; a nyelvhasználat változatossága (létezési dimenzióinak, a térnek, az időnek és a társadalomnak az összefüggésében); az emberek nyelvi tudása (szerkesztés- és közléstudása, nyelvi mentalitása); a nyelvi változás (változás és változtatás, változás vs. fejlődés/romlás, be lehet-e avatkozni a nyelv életébe?); nyelvi tervezés –nyelvpolitika – terminológia – nyelvművelés – nyelvi kultúra.

Kulcsszavak: ember, nyelv, nyelvhasználat, nyelvtudomány, társadalom

KÖVECSES ZOLTÁN

A metaforahasználat (társadalmi-kulturális) kontextusa

A megnyilatkozások létrehozása és értelmezése mindig kontextusban történik, amely – a megnyilatkozón és befogadón kívül – magában foglalja a kommunikációs körülményeket (ki, kinek, mikor, hol), a cselekvés körülményeit (azokat a célokat és más mentális állapotokat, amelyek motiválják a nyelvi megnyilatkozásokat, vagyis a miért kérdésre adnak választ), valamint a megnyilatkozás témájához kapcsolódó (háttér)ismereteket (melyek fogalmi rendszerünkben reprezentálódnak különféle mentális struktúrák formájában, vagyis a miről kérdésre adnak választ) (l. Tátrai 2011).

Az előadásban arra a kérdésre igyekszem választ adni, hogy a kontextus hogyan befolyásolja a metaforikus konceptualizációt, vagyis amikor a kommunikáció során metaforákat használunk. A kérdés megválaszolásához a fogalmi metaforák elméletéből indulok ki (l. Kövecses 2005; Kövecses–Benczes 2010), amely szerint a metaforák nem egyszerűen elszigetelt nyelvi kifejezések, hanem két fogalmi tartomány (pl. ÉLET és UTAZÁS) elemei közötti szisztematikus megfelelések. Számba veszem azokat a gyakori kontextuális tényezőket, amelyek magyarázatul szolgálnak mind az alkalmazott fogalmi metaforák, mind a metaforikus nyelvi kifejezések használatára. E tényezők között kiemelkedő jelentőséggel bírnak a metaforikus megnyilatkozások társadalmi-kulturális körülményei.

Kulcsszavak: metaforikus konceptualizáció, a fogalmi metaforák elmélete, fogalmi tartományok, kontextuális tényezők, a metaforikus megnyilatkozások társadalmi-kulturális körülményei

SZÖLLŐSY-SEBESTYÉN ANDRÁS
(2012 Brassai-díjasa)

„Fából vaskarika” IV. avagy Az alkalmazott nyelvészet elmélete

Előadásomban ismeretelméleti, tudománytörténeti, tudományfilozófiai és (kognitív) tudásszociológiai érvek alapján arra a következtetésre szeretnék jutni, hogy **az alkalmazott nyelvészet**, ahogy azt ma értelmezzük, nem az „elméleti nyelvészet” (bármilyen legyen is az) gyakorlati alkalmazása, azaz **nem (alkalmazott) tudomány**, hanem sajátos módszerekkel, sőt saját tárggyal rendelkező **szakmai diszciplína**. Ez a diszciplína a (klasszikus és modern) általános illetve elméleti nyelvészettel szemben egy olyan alternatív multidiszciplináris kognitív nyelvelmélet (mely nem azonos az ún. kognitív nyelvészettel!) perspektíváját nyújtja, amely jól illeszkedik a modern természet- és társadalomtudományoknak az utóbbi évtizedekben átstrukturálódott rendszerébe (talán a kulturális antropológia alapvető fejezeteként). Az alkalmazott nyelvészeten tehát saját elméleti hátteret tulajdoníthatunk, melynek az ún. elméleti nyelvészet egyfajta történeti előzménye, s mint ilyen – legmaradandóbb eredményeiben is – csak korlátozott alfejezete.

Ennek a (formálódó) tudományos elméletnek a fókuszában is a nyelv áll, de nem mint az ismert, vagy akár a létező emberi nyelvek absztraktuma, hanem keletkezésének és elmúlásának, folyamatos evolúciójának dinamikájában: természeti (biológiai, neurális, kognitív), valamint társadalmi (pszichológiai és [szocio]kulturális), sőt technikai környezetével állandó, és éppen ezért folyton változó funkcionális kölcsönhatásban. Ez a nyelvészet lehet a Ferdinand de Saussure által megálmodott **parole lingvisztikája**, mely véleményem szerint abban különbözik a **langue** általa megalapozott **strukturális lingvisztikájától**, hogy a nyelvet nem csupán strukturális illetve funkcionális, hanem evolúciós rendszernek tekinti.

Kulcsszavak: tudományelmélet, nyelvelméletek, elméleti és alkalmazott nyelvészet, strukturális nyelvészet, evolúciós rendszerek

Szekcióelőadások

ABLONCZYNÉ MIHÁLYKA LÍVIA

Az interkulturális kommunikáció elmélete és gyakorlata tegnap és ma

A társadalomtudományon belül az interkulturális kommunikáció gyorsan fejlődő tudomány. Ma már elfogadott tény, hogy az interkulturális kommunikáció elemzése interdiszciplináris megközelítést igényel.

Jelen előadás célja, hogy röviden vázolja az interkulturális kommunikációval kapcsolatos elméleteket, különös tekintettel az utóbbi időkben megjelent írásokra.

Az elmélet háttérként szolgál a gyakorlat bemutatásához. Az előadás első részében ismertetésre kerülnek az elmúlt időszakban Magyarországon folytatott kutatások, kiemelve azokat, amelyek az eddig kevésbé elemzett relációkat mutatják be (magyar–osztrák).

Az előadás gyakorlati részében elemezzük a hallgatókkal végzett közös kutatásokat: bemutatjuk, hogy a mesterképzésben résztvevő egyetemi hallgatók bevonhatók kutatásainkba, illetve önálló kutatásra is képesek. Kutatásaik szorosan kapcsolódtak az interkulturális kommunikációval kapcsolatos elméleti ismereteikhez, de ugyanakkor gyakorlati tapasztalataikhoz is. Jelen előadás összegzi a hallgatói kutatási beszámolók eredményeit. A hallgatói kutatások többek között az alábbi kérdések köré csoportosultak: 1. Milyen kulturális értékeket képviselnek a mai fiatalok? 2. A határon átnyúló gazdasági kapcsolatok során a kultúrák különbözőségét figyelembe kell-e venni, és ha igen, ennek érdekében milyen konkrét lépéseket tesznek a cégek? 3. A nemzeti kultúra befolyásolja-e a szervezeti kultúrát? 4. Ma is érvényesek-e a különböző kultúrákra vonatkozó sztereotípiák a fiatalok körében?

Összegzésként javaslatokat teszünk, hogyan lehetne a kutatási eredményeket integrálni oktatási programjainkba.

Kulcsszavak: kultúrák találkozása, elmélet és gyakorlat, oktatók és hallgatók, eredmények integrálása

AJTAY-HORVÁTH MAGDA

A modern szöveg „megváltása”.

Tibor Fischer *Good to Be God* című regényének magyar fordításáról

A kortárs, magyar származású író angol nyelvű regényét, melynek megjelenési éve 2005, humor és nyelvi invenció jellemezi, ami a célnyelvi ekvivalencia megvalósításában próbára teszi a fordítót (Vajda Tünde) nyelvi leleményességét.

A regény, melynek magyar címe *Megváltás Miamiban*, a dumaszínházak stílusában több tucat történetet mond el, melyekben mélység és trivialisitás finoman egészítik ki egymást.

A fikció erénye stílusának frissessége, melynek figyelemfelkeltő- és fenntartó funkciója van, s amelyet sikerrel ültet át magyarra a fordító. Egyéni hasonlatok, a szóképzésben (pl. a fokozásban: *márványabb márvány*) és az egyéni szóhasználatban (pl. *kikennediz*, *megmiamiosodik*) megnyilvánuló idioszinkretizmusok, eredeti hasonlatok, figura etymologicák, szójátékok és alliterációk dinamizálják a szöveget és ellenpontosítják a sekélyes történeteket.

A játék és szerepjáték nyelvi humorral párosul, s gyakran társul tömör, szentencia jellegű bölcsességekkel. A regény szókinccse a bulvársajtó nyelvi elemeit, a marketing és vallásmarketing valamint a reklámyelv eszközeit alkalmazza, és a szöveg olvashatóssá tételéhez járul hozzá. A regény és fordításának stílusa a fiatal olvasóközönség stílusigényét elégíti ki, ami a szöveg és stílusa mögött rejlő globalizált világ hasonló kulturális tapasztalatát tükrözi. Ezzel magyarázható az, hogy a fordítás által megvalósuló kulturális transzfer egyre kiszámíthatóbb hatásúvá válik a célnyelvi kultúrában.

Kulcsszavak: azonos stílushatás, stílusegyéniség, nyelvi humor, kulturális transzfer, globalizált világtapasztalat

ANTALNÉ SZABÓ ÁGNES

A tanári kérdezési stratégiák beszédmintázatai

Az iskolai nevelőmunka hatékonyságát befolyásolja a pedagógusok kommunikációja. Az új információs-kommunikációs technológiák elterjedése ellenére a tanári beszéd még mindig olyan pedagógiai eszköz, amely képes hatni a diákok személyiségére, értékrendjére és tanulási teljesítményére.

Az előadás témája a tanári kérdezési stratégiák pragmatikai és pedagógiai elemzése. A kutatás empirikus vizsgálatra épül, rétegzett mintavétellel. A vizsgálat korpusza: magyar nyelvi órák digitális és lejegyzett változatai. A kutatás célja egyrészt feltárni a tanórákon alkalmazott tanári kérdezési stratégiákat az osztálytermi diskurzus kontextusában, másrészt elemezni az egyes stratégiák során alkalmazott tanári kérdések funkcióit és verbális formáit. A kutatás vizsgálja a kérdezési stratégiákhoz kapcsolódó beszédfordulók jellemzőit és mintázatát. A kutatás főbb keretét adják: diskurzuselemzés, pragmatika, anyanyelv-pedagógia, pszicholingvisztika.

A kutatás hipotézisei: a) A pedagógusok különféle kérdezési stratégiákat alkalmaznak a tanórai diskurzusban. b) A különféle tanári kérdezési stratégiákhoz eltérő beszédforduló-mintázatok kapcsolódnak. c) A beszédmintázatokat meghatározza: a kérdő megnyilatkozások tartalma, helye, gyakorisága, ismétlődése és halmozódása a beszédfordulókban.

Az előadás foglalkozik a tanári kérdezési stratégiák pedagógiai szerepével és hatékonyságával is. A kutatás eredményei hozzájárulhatnak a tanári kérdezési stratégiák alaposabb megismeréséhez, az osztálytermi diskurzus további kutatásához, és hasznosíthatóak lehetnek mind a tanárképzésben, mind a tanártovábbképzésben.

Kulcsszavak: osztálytermi diskurzus, tanári beszéd, kérdezési stratégia, kérdő megnyilatkozás, beszédforduló-mintázat

APRÓNÉ G. ÁGNES – JÁMBOR BALÁZS

Tentatív nyelvhasználat a magyarországi angol nyelvű üzleti kommunikációban

Az előadás egy folyamatban lévő kutatás meglévő eredményeiről kíván számot adni. Fókuszában a nyelvi udvariasság angol nyelvi üzleti kontextusban áll és magyar anyanyelvűek idegen nyelvi pragmatikai kompetenciájának egy aspektusát vizsgálja. Először definiálja a tentatív nyelvhasználat fogalmát, majd viszonyát más, az angol szakirodalomban részletességgel kutatott egyéb diskurzushatásokhoz. Kísérletet tesz ezek megfelelő magyar terminusainak megadására is.

Sor kerül a méréshez készült négy részből álló teszt bemutatására, melynek érvényességét és megbízhatóságát SPSS-sel igazoltuk. A visszaérkezett 198 válaszból 132-t tudunk valamennyi vizsgálatba bevonni. Mennyiségi és minőségi elemzések is készültek. A kitöltők magyar anyanyelvű üzletemberek, gazdasági főiskolán tanuló hallgatók, ill. angol nyelvet oktató tanárok voltak. A teszt kitöltése online módban történt és mintegy 45 percet vett igénybe a nyelvtudás szintjétől függően.

A kutatás az eredmények vizsgálatának fázisában tart. Válaszokat keresünk olyan kérdésekre, mi jellemzi a magyar anyanyelvűek angol nyelvhasználatát olyan üzleti környezetben, ahol az udvariasság elsődleges szempont. Felvetődik továbbá, milyen nyelvtudásszinten várható el ez a kompetencia, illetve magának a teszt továbbfejlesztésének kérdése is vizsgálatunk tárgyát képezi.

Kulcsszavak: alkalmazott nyelvészet, pragmatika, arc (arculat), nyelvi udvariasság üzleti kontextusban, tentatív nyelvhasználat

BAGLADI ORSOLYA

Gondolatok a jelentésföldrajzról a nyugat-európai előzmények tükrében. A magyar gombanevek jelentésföldrajza

Az interdiszciplináris jelentésföldrajz elsősorban azt vizsgálja, milyen fogalomköri tagolódással képezik le az egyes nyelvi kultúrák a körülöttük lévő tárgyi világot, illetve az egyes lexémák jelentése, jelentésmezejének terjedelme hogyan változik a térbeliség függvényében.

A szóföldrajzi szemantikai vizsgálat során gyakran előfordul, hogy egy-egy denotátumnak több népi neve van, mégsem tekinthetők szinonimáknak, mert nem ugyanaz a nyelvközösség használja ezeket. Ezzel ellentétes jelenség, amikor egy elnevezés különböző denotátumokat jelöl a nyelvterület különböző részein, azaz bizonyos tekintetben polyszemiáról beszélünk, habár ezek a jelentések nem egyazon beszélőközösség nyelvrendszerében találhatók meg.

A magyar szakirodalom nem egységes a fenti jelenségek megnevezésében — sőt esetenként a két fogalmat egy terminus alatt tárgyalja. Az előadó a nyugat-európai szakirodalomból kiindulva tesz javaslatot a megnevezések újragondolására.

Az előadás második felében a fent említett jelenségekre hozunk példákat a magyar gombanevek köréből. Péntek szerint „a népi terminusok egy része olyan fogalmi egységekre vonatkozik, amelyet a tudomány nem kezel egységként” (2003: 33–34). A népi kategorizálás e sajátossága teszi izgalmassá egy-egy gombanév jelentésmezejének vizsgálatát.

Kulcsszavak: jelentésföldrajz, (diatopikus) tautonima, szinonima, polyszéma, gombanevek

BAJNÓCZI BEATRIX

Kulturális tudatosság a felnőttek kommunikáció központú nyelvoktatásában

A napjainkban hihetetlenül gyorsan zajló gazdasági és társadalmi változások újabb és újabb kihívásokat támasztanak mindenki, de különösen a középkorúak és idősebbek számára. A folyamatos tanulás és a képességek állandó fejlesztése ma már alapvető elvárás, legyen szó akár az információs és kommunikációs technológiák ismeretéről, a nyelvtudásról vagy éppen a (multi)kulturális kompetenciáról.

45 év feletti, angolul tanuló felnőttek segítségével arra keresem a választ, hogy az idegen nyelvi kulcskompetenciák fejlesztése mellett hogyan alakítható ki a kulturális tudatosság, és mennyiben járulhat hozzá az interkulturális/multikulturális megértés és együttműködés fejlesztése az idegen nyelvek elsajátításához. A kulturális különbségek iránti fogékonyság és nyitottság, az eltérések megértése, hatékonyabb viselkedési stratégiák elsajátításához majd alkalmazásához vezet, mely nagymértékben segíti az eredményes idegen nyelvi kommunikációt. A társalgáshoz nélkülözhetetlen nyelvtan és a szavak ismerete mellett elengedhetetlennek tűnik olyan kulturális készségek fejlesztése is, melyek hozzájárulnak a különféle népcsoportokkal való sikeres kommunikációhoz.

Előadásomban 45 év feletti angol nyelvi oktatása során gyűjtött példák segítségével próbálok bizonyítani, hogy az idegennyelv-oktatás nem véletlenül tekinthető a multikulturális és interkulturális nevelés egyik kiemelt területének.

Kulcsszavak: felnőttoktatás, idegen nyelv, kulturális tudatosság, kommunikációs kompetencia

BAKONYI ISTVÁN

Külföldiek Oroszországban – oroszok külföldön

A Szovjetunió felbomlását követő években az orosz migrációs politika központjában a hazavándorlók és a kényszeremigránsok problémái álltak. 1991 után 30 millió oroszajkú vált

hontalanná, főként Közép-Ázsiában és a Baltikumban. A posztszovjet migráció kiemelkedőnek tekinthető, hisz az Amerikai Egyesült Államok után a legtöbb bevándorló Oroszországba áramlik. Az ezredfordulót követő években a kényszer migrációt felváltotta az önkéntes bevándorlás, amelyet elsősorban gazdasági okok motiváltak. Többségük a szomszédos, az un. közeli külföldről érkezik.

Természetesen az oroszok is aktívan vándorolnak a világ különböző országaiba (USA-ba és Nyugat-Európába). Főként a jobb élet és a kedvezőbb kereseti lehetőségek motiválják őket, ugyanakkor Európa többek számára csak ugródeszkaként szolgál a távolabbi országok elérésére. A FÁK-államokból és a szomszédos Kínából érzékelhető a nagyszámú bevándorlás, de számukra is Oroszország csak tranzitországgként működik, hogy elérjék a fejlettebb nyugatot. Itt elsősorban Németország jön számításba, ahol jelenleg több millióra tehető az orosz bevándorlók száma. Egyre több az illegális bevándorló, ami komoly költségeket okoz a kormánynak és a szürkegazdaságba hajszolja a munkavállalókat.

A kínaiak bevándorlása szerte a nagyvilágban egyre kevesebb okot ad a különböző nemzeti konfliktusokra. Oroszországban a muszlim lakosok letelepedése jelent gondokat. Egyik oldalról növeli a lakosság számát, másik oldalról azonban az orosz emberek számára ellentétet jelent megítélésük és letelepedésük.

Kulcsszavak: migrációs politika, önkéntes bevándorlók, tranzitország, szürkegazdaság, hontalan oroszajkúak

BAKTI MÁRIA

Szinkrontolmacsolás és explicitáció

Az explicitációs hipotézis (Blum-Kulka 1986/2000) szerint a fordítás során, nyelvpártól függetlenül növekszik a célnyelvi szöveg explicititásának szintje.

Klaudy aszimmetria hipotézise (2001) szerint az explicitáció és az implicitáció stratégiái közül a fordítók gyakrabban alkalmazzák az explicitációt. Ennek oka az, hogy a nem jelenlévő befogadóval szemben is működik az együttműködési elv a fordítási folyamat során.

A tolmácsolás során előforduló explicitációval kapcsolatban kevés vizsgálat született, mivel a tolmácsolás során csak korlátozott mennyiségű idő áll rendelkezésre az explicitáció kivitelezésére. A szinkrontolmacsolás modellezésénél elfogadott, hogy a szinkrontolmacsolás olyan másodlagos kommunikációs helyzet, ahol a tolmács és a célnyelvi hallgató között működésbe lép a relevancia elve, vagyis a tolmácsnak segítenie kell a célnyelvi hallgatót a forrásnyelvi üzenet viszonylag alacsony energiával való feldolgozásában (Setton 1999). A fentiek alapján a szinkrontolmacsolás során is adottak a feltételek a fakultatív és a pragmatikai explicitáció létrejöttéhez.

Vizsgálatomban egy angol nyelvű beszéd négy magyar nyelvű szinkrontolmacsolt változatának elemzése során arra a kérdésre keresem a választ, hogy az explicitáció milyen típusai jelennek meg magyarra szinkrontolmacsolt célnyelvi szövegekben.

Kulcsszavak: szinkrontolmacsolás, explicitáció, aszimmetria hipotézis, a relevancia elve

BÁNDLI JUDIT

Magyarul tanuló külföldiek egyet nem értési stratégiái a tanórán

Az egyetértés szabálya értelmében (Sacks 1973) a támogató jellegű társalgás egyik fő szervező ereje az egyetértésre törekvés és az ellentmondás kerülése. Mivel egy kérdésre vagy egy megállapításra az egyetértés a preferált válaszcselekvés, a nem preferált egyet nem értés megvalósítását sajátos szerkezeti tulajdonságok, stratégiák jellemzik.

Természetesen az ellentmondás nyelvi megformálását befolyásolja az adott kontextus. A tanítás – tanulás folyamatában az egyet nem értésnek sajátos célja és haszna van, ami sok esetben jelentősebb hatással van az ellentmondás megvalósítási módjára, mint például a beszédpartnerek eltérő társadalmi státusza (Rees-Miller 2000).

Számos köztesnyelvi kutatás próbálta angol anyanyelvű beszélők nyelvi produkciójával összevetve feltérképezni az angolt idegen nyelvként beszélők célnyelvi viselkedését az egyet nem értés létrehozása szempontjából. A vizsgálatok azt mutatták, hogy míg az anyanyelvűek komplex stratégiákat alkalmaztak, addig a nem anyanyelvűek megnyilatkozásaira a szerkezeti egyszerűség, minimalizmus volt jellemző, és megnyilatkozásaik gyakran nem feleltek meg az adott beszédhelyzetnek.

Előadásomban egyetemi nyelvórákon készült hangfelvételek alapján mutatom be, hogy magyarul tanuló külföldi hallgatók hogyan fogalmazzák meg egyet nem értésüket, és milyen ellentmondási stratégiákat alkalmaznak a tanórákon. Az idegen ajkú adatközlőktől nyert adatokat magyar egyetemistáktól származó adatokkal vetem össze, végül ezzel kapcsolatban röviden kitérek a nyelvórai pragmatikai fejlesztés lehetőségeire is.

Kulcsszavak: egyetértés szabálya, egyet nem értés, köztesnyelv, magyar mint idegen nyelv, tantermi interakció

Bárdos Jenő

Ritmus a zenében, a beszédben és a nyelvtanításban

Az idő – akár rejtett, akár a ritmikában mozgásként jelenvaló –határértékként szervült a beszédben. Ez az egyik, a fő beszédkonfíció: a beszédfeldolgozás és performancia időbeli tőrésatárokon belül maradó, kultúrspecifikus elfogadhatósága, amelyet beszéd közben az idő szorításaként érzékelhetünk. A másik beszédkonfíció, a kommunikatív értékkel bíró interakció is csak közös szociális időben lehetséges: nyelvi jelek és szimbolikus beszédtek által ismereteket szerezhetünk a közvetlenül meg nem tapasztalhatóról, például egy másik emberről. A beszéd: epizód, csak jelene van – bár minden más időről képes szólni. A beszéd ritmusa, ritmikája szintén a közösségben átélhető képzet, amely nem az egyén találmánya. Az egyén joga a beleszólással az elfogadtatásig, a beszédközösségbe való beavatásig terjed, amely rituális folyamat: főként a szülők „sámánkodnak”, miközben az újonnan érkezett elme várakozik, figyel, emlékezik, majd teljesíteni kezd.

Több mint gyanú, hogy az elsajátított prozódia nyelvspecifikus, így egy új, egy második nyelv feltűnése olyan problémahorizont, amelynek láttatása, elfogadtatása egy csecsemő semlegesen mindenre képes és kétségbeesetten akaró tabula rasájához képest már csak gúzsba kötve táncolás, mert az első nyelv határtalannak tűnő szabadságérzetének, de nyűgeinek elviselése is, megkerülhetetlen. Tanárfüggő, hogy ez a „viselet”, az első nyelv nehéz hűsége, stigma lesz-e az idegen nyelv tanulásának folyamatában, vagy a reinkarnáció kapuja.

A szerző előadásában nem kíván az absztrakciónak ezen a fokán maradni. Összehasonlító elemzéseket végez a ritmus és ritmizálás zenei sajátosságai és a beszéd ritmikája között; majd magyar–angol kontrasztív alapon egybevet zenei, előadóművészi és beszélt nyelvi prozódiai sajátosságokat. Mindezekből nyelvpedagógiai, didaktikai és metodikai: vagyis tantárgy-pedagógiai következtetéseket von le. A nyelvészeti analitika, amely még ma is uralja a nyelvtanári gondolkodást, túl szűk, nem eléggé integrált a tágabb és lényegesebb, főként pragmatikai összefüggések tudatos közvetítéséhez. Tudományt és művészetet integráló, az érzékszervekre ritmikailag és ikonikusan jobban támaszkodó, integrált módszerekre, eljárásokra, technikai megoldásokra van szükség.

Kulcsszavak: zenei tartalom/nyelvi tartalom, zenei készségek/nyelvi készségek, az ének és a beszéd prozódiaja, hangterjedelem, hangmagasság, hangsúly, intonáció, magyar–angol kontrasztív ritmusképletek, tantárgy-pedagógiai tanulságok

BARTHA CSILLA

Nyelv(ek) és identitáskonstrukciók magyarországi kisebbségi közösségekben. Egy összehasonlító nyelvcserekutatás tanulságai

Az identitás és a nyelv kapcsolatának vizsgálata a szociolingvisztikában is régóta jelen van, s az utóbbi években egyre inkább konszenzus alakul ki a tekintetben, hogy csak az identitás sokdimenziós, diszkurzív értelmezése alkalmas arra, hogy a különféle, kontextusokhoz kötött társadalmi identitásokhoz rendelődő nyelvhasználati jegyek és szabályok megragadhatóvá váljanak.

Mit mondhatunk nyelv és nemzeti/etnikai identitás viszonyáról általában vagy akkor, ha egy adott államban élő kisebbségek perspektívájából közelítjük meg a kérdést? Elméletben a nyelv valóban egy az identitásjegyek közül, a gyakorlatban azonban jóval több annál. Egyfelől az egyén személyes és társadalmi identitásai és az ezek közötti komplex viszonyrendszer vitathatatlanul adott nyelven/nyelveken és azok segítségével jelenítődik meg és formálódik. Másfelől, különösen Európában az elmúlt kétszáz év termékeként a nemzetállam vagy újabban az Európai Unió és a globalizáció fogalmi mentén nyelv és identitás – paradox módon – még elválaszthatatlanabb társadalmi koncepciókká válnak.

Az előadás egy országos összehasonlító nyelvcsere-kutatás eredményei segítségével azt kívánja igazolni, miszerint az etnikai identitások szerkezetének átalakulása és a kisebbségi közösségekben zajló nyelvi folyamatok (nyelvcsere, nyelvmegtartás) szoros összefüggést mutatnak egymással a klasszikus „nemzetállam” újraértelmezett filozófiai mátrixában.

Kulcsszavak: nyelv, identitás, nyelvcsere, Európa, gyakorló közösség

BARTHA CSILLA – HATTYÁR HELGA

A jelnyelvi törvény implementációjának lehetőségei és korlátai

A becslések szerint 30–40.000 fős siket populáció Magyarország harmadik legnagyobb kisebbségi közösségét alkotja, amelynek iskolázottsági és foglalkoztatási mutatói rendkívül szomorú képet festenek. A nem megfelelően hatékony oktatási módszerekben gyökerező rossz munkaerő-piaci esélyek, valamint a korlátozott társadalmi részvétel a siketek társadalmi elkülönüléséhez vezet.

A 2009-ben megszületett jelnyelvi törvény a siket közösség helyzetét többek között a nyelvhasználathoz fűződő jogok különböző színtereken történő biztosításával kívánja szabályozni – ezek közül kiemelkednek az oktatással, valamint a tolmácsolással kapcsolatos jogok. Noha Magyarországon az elmúlt 15 évben elszörva már születtek a jelnyelv struktúrájára és használatára vonatkozó, a jelnyelvvvel és a siket közösséggel kapcsolatos attitűdöket firtató, a jelnyelvi dialektusokra irányuló, a siketek idegennyelv-tanulását célzó, továbbá a jelnyelv és az agyműködés összefüggését vizsgáló kutatások, az Európa egyik leghaladóbb jelnyelvi törvényeként számon tartott jogi instrumentum implementációjához számos területen szükség van szisztematikus, több diszciplína szakembereit egyszerre mozgósító, sok adatközlő bevonását igénylő, országos szintű, korpuszalapú empirikus vizsgálatokra.

Ezek a nyelvészeti kutatások teremthetik meg az alapját mindazon nyelvi tervezési munkálatoknak, amelyek közé tartozik pl. az oktatási célú sztenderdizáció végrehajtása vagy a tolmácsolás fejlesztése, amelyek hosszú távon biztosíthatják a siketek valódi társadalmi integrációját Magyarországon.

Kulcsszavak: siket közösség, jelnyelv, jelnyelvi törvény, nyelvi tervezés, társadalmi integráció

BARTHA KRISZTINA

Szülői attitűdök a tanítási nyelv kiválasztásában, kétnyelvű környezetben

A kétnyelvű környezetben élő családok életében fontos döntés, hogy milyen tannyelvű iskolába íratják gyermekeiket. Az anyanyelvhasználatnak mind a családban, mind az iskola intézményes keretei között jelentős szerepe van, ezért érdemes folyamatosan vizsgálni, hogyan vélekednek a szülők a gyermekek oktatásáról, a választott iskola tannyelvéről. Még sokszínűbbé válik a probléma, ha különbséget teszünk a kétnyelvű környezetben élő egynyelvű családok és a vegyes családok között. Erre vonatkozó kutatások Erdélyben és a Kárpát-medencében egyaránt léteztek már korábban is. A kiválasztott tannyelv alakítja a gyermekek identitástudatát, befolyásolja a kultúrához való viszonyulásukat, és nem utolsósorban hatással van a beszédfolyamatokra, az iskolai eredményességre is.

A felmérés célja, hogy feltérképezze azokat a szülői attitűdöket, amelyek befolyásolják az iskola tannyelvének a kiválasztását, és összehasonlítsa a különböző családi összetételekben előforduló jelenségeket. Feltételezzük, hogy a homogén családok a gyermekek későbbi érvényesülése miatt választják a román tannyelvű intézményt, míg a vegyes családok a többségi környezet befolyása miatt döntenek így. Egy kérdőív segítségével és félig strukturált interjúk során kérdeztünk meg román–magyar környezetben élő szülőket iskolaválasztásai szempontjaikról. A válaszadókat csoportosítottuk a családi struktúra (egynyelvű, ill. román–magyar vegyes házasság) és az oktatási nyelv választása szempontjából (román vagy magyar intézményt választottak-e gyermekeiknek). Az így kialakult csoportok válaszait hasonlítottuk össze.

Kulcsszavak: egynyelvű és vegyes családok, szülői attitűd, oktatási nyelv, identitás

BENCZES RÉKA

Nem csupán nyelvi játék: neologizmus, rím, alliteráció, analógia, nyelvi kreativitás

A nyelvészeti kutatások többnyire a nyelv kommunikatív funkcióját helyezik előtérbe, ami azzal jár, hogy igen kevés szó esik a nyelvi játékról és annak szerepéről a mindennapi nyelvhasználatban. Mégis, gyakran találkozunk a médiában és a mindennapi szóhasználatban olyan metafora és metonímia alapú humoros összetételekkel, amelyek valamilyen szójátékon alapulnak, és megértésük ezért komolyabb kihívást igényel. Az ilyen típusú neologizmusok gyakran alapulnak alliteráción vagy rímen.

Az előadás abból a feltevésből indul ki, hogy az ilyen típusú összetételeknél a fonológiai analógia (alliteráció és/vagy rím formájában) egyáltalán nem véletlen, sőt: fontos szemantikai és pragmatikai funkciókat lát el, úgymint: 1) ráirányítja a figyelmet a fogalomra és elősegíti annak kihangsúlyozását; 2) segíti a kifejezés könnyebb megértését és feldolgozását; 3) növeli a neologizmus elfogadottságát és későbbi felidézhetőségét; 4) utal a jelentés informalitására; és 5) elősegíti egy, a nyelvhasználók közötti „társadalmi kötelék” kialakulását. Az előadás célja, hogy elsősorban a médiából származó, magyar és angol példák kognitív nyelvészeti elemzésén keresztül bemutassa ezeket a funkciókat, és rávilágítson a nyelvi kreativitás és játékosság szerepére és jelentőségére a nyelv és kultúra viszonylatában.

Kulcsszavak: neologizmus, rím, alliteráció, analógia, nyelvi kreativitás

BENE ANNAMÁRIA

A vajdasági magyar középiskolai tanulók *aki, ami, amely(ik)* vonatkozónévmás-használata

Előadásomban a vajdasági magyar középiskolai kétnyelvű tanulók nyelvhasználatának egy mondattani tulajdonságát, az *aki, ami, amely(ik)* vonatkozónévmás-választásával kívánok foglalkozni.

A nem-korlátozó vonatkozó mellékmondatok esetében lejátszódó vonatkozónévmás-választást a Strukturális magyar nyelvtanban leírt szabályokkal vetettem össze, azért, hogy megállapítsam, a vonatkozó névmások esetében milyen mértékben igazodik a kétnyelvű magyar középiskolások grammatikája az egynyelvű magyar anyanyelvi beszélők grammatikájához.

A vizsgálathoz a szabadkai Svetozar Marković Gimnázium (társadalmi–nyelvi szak, természettudományi–matematikai szak) és a zentai Bolyai Tehetséggondozó Gimnázium és Kollégium (matematikai szak) hatvan-hatvan, valamint az újvidéki Svetozar Marković Gimnázium (általános szak) hetven tanulójától származó adatokat dolgoztam fel. Az adatközlők között száztizenegy lány és hetvenkilenc fiú van, akik a Vajdaság három földrajzi egységében élő magyarokat arányosan reprezentálják: harminckét bácskai, hét bánáti és egy szerémségi településről származnak.

A nyelvi adatok azt mutatják, hogy élő előzmény esetében a nem-korlátozó vonatkozó mellékmondatok névmásválasztási mintája megegyezik a Kenesei (1995) által a művelt köznyelvben megfigyelt mintával, a specifikus élettelen, illetve az anyagnévi előzmény esetében viszont átfedés van a művelt köznyelv és a fesztelen beszéd vonatkozónévmás-választása között. Hasonló jelenség figyelhető meg a névmási vagy mondatelőzményt kívánó vonatkozó mellékmondat vonatkozónévmás-választása között is. Ez azt jelenti, hogy a magyar nyelv vajdasági regionális változatát beszélő vizsgálati alanyok grammatikája a vonatkozó névmások modulját illetően eltér a budapesti köznyelvet, azaz a művelt köznyelvet beszélő egynyelvű magyarok releváns grammatikájától.

Kulcsszavak: vonatkozó névmások, nem-korlátozó vonatkozó mellékmondatok, magyar nyelv vajdasági regionális változata, budapesti köznyelv

BENE KATA

Bába, ostetrica, Geburtshelferin...

A szülésznő fogalmának jelöléstani elemzése

Előadásom egy onomasziológiai, tehát a fogalmak nyelvi kifejezésmódját vizsgáló összehasonlító vizsgálaton alapul, amelyben „a szülés levezetésére, vele illetve az ezzel kapcsolatos teendők elvégzésére képesített nő” (ÉrtSz.) különféle elnevezéseit vizsgálom, elsősorban az olasz (*ostetrica*) és a magyar nyelvben (*bába, szülésznő*).

Az onomasziológia a kognitív szemantikához kapcsolódó tudományterület, a mai napig működik és virágzik a romanisztikán belül. Elméleti hátterét elsősorban a *Quaderni di Semantica* című folyóirat egyes szerzőinek (Mario Alinei, Rita Caprini) művei alapján ismertetem, valamint felhasználom Peter Koch néhány kapcsolódó művét. Ezen kívül áttekintem a Joachim Grzega által 2000 és 2010 között szerkesztett *Onomasiology Online* című folyóiratban közölt, a kognitív szemantikára alapozó elméleteket.

A szülésznő fogalmának megnevezéseit a magyarban és az olaszban különböző szótárak alapján vizsgálom a sztenderd szókincs és a tájszavak körében. Ezeknek a szavaknak az etimológiai, szemantikai, esetleg szerkezeti elemzésekor bomlik ki a jelentés, és azon keresztül a különböző nyelvi szemléletmódok, amelyek a megnevezés során más és más jegyeket emelnek ki lexikális szinten.

A tanulmányban ismertetem a nyelvi kifejezési módban megmutatkozó hasonlóságokat és különbségeket. Ezek a tulajdonságok sokat elárulnak a nyelvhasználók kulturális és társadalmi hátteréről az adott időszakban, és az adott néphez köthető hiedelmekről, hagyományokról is. Az

elemzés kiindulópontja tehát a jelölt maga, amely univerzális jelentéstartalommal bír, végpontjai pedig a különféle nyelvekben megjelenő elnevezések. Utóbbiakban megjelenik az egyediség, a tartalmi többlet, pl. a *bába* szó a szülésnél segédkező nő életkorára, az olasz *ostetrica* kifejezés pedig ennek a segítő személynek a fizikai helyzetére utal.

A magyar és az olasz elnevezések tanulmányozásakor áttekintem a környező szláv nyelvek, és az olasszal rokon neolatin nyelvek példáit, valamint az angol és a német nyelvű elnevezéseket is.

Kulcsszavak: onomasziológia, bába, olasz, magyar, kulturális hasonlóságok és különbségek

BENŐ ATTILA

Kölcsönszók alakváltozatai és jelentésviszonyai a mai román–magyar nyelvi érintkezésben

Mint ismeretes, a kisebbségi helyzetben használt magyar nyelvváltozatokban számos olyan idegen szó és kölcsönszó hangalakvariánssal találkozunk, amelyek a hangszerkezet szempontjából igen közel állnak a közismert idegen szavakhoz, mégis sokszor nehéz eldönteni, hogy alakváltozatokkal van dolgunk vagy pedig egy másik szóval. Az ilyen jellegű kérdések tisztázása lexikai és szemantikai viszonyok feltárását is érinti, és általános nyelvészeti és kontaktológiai tanulságai is vannak.

Az olyan párhuzamos adatokat, mint *gripa* ~ *grippé*, *budzset* ~ *büdzsé*, *doszár* ~ *dosszié* bizonyára alakváltozatoknak tekinthetjük, mivel jelentésük megegyezik, és származásuk is közvetett vagy közvetlen módon ugyanarra az etimonra megy vissza. Ám vannak olyan alakváltozatok, ahol kisebb mértékű különbségeket találunk a hasonló hangalakú szavak jelentésszerkezetében, a kisebbségi nyelvváltozat többletjelentéssel gyarapodott vagy pedig némileg általánosabb jelentésárnyalatú a köznyelvi hasonló hangalakú és jelentésű párjához képest: *bufet* 1. 'talponálló', 2. 'kocsma' ~ *büfē* 'talponálló'; *bilánc* (Er) 'cégek évi pénzügyi kimutatása' ~ *bilanz* 'vagyonomérleg, mérleg' stb. Az alakváltozatoknak látszó lexémák jelentéskülönbsége azonban olyan nagymértékű is lehet, hogy a hasonló hangalakú lexémákat külön szavakként kell számon tartanunk, amint azt alábbi adatok jelzik: pl. *kartella* 1. 'élelmiszerjegy, étkezdei jegy' 2. 'a mobiltelefon feltöltőkártyája' (Er); *kartell* 1. 'kereskedelmi vállalkozások közötti megállapodás a piac felosztásáról', 2. 'megegyezés'.

Az előadásomban felhasznált adatok a *Termini* magyar nyelvi szótár és adatbázisból származnak (www.ht.nytud.hu/htonline).

Kulcsszavak: kisebbségi magyar nyelvváltozat, kontaktusjelenségek, lexikai integrálódás, jelentésváltozás

BÉRCES EMESE

Visszatérő megoldások az írásrendszerek történetében

Az előadásban az írás, az írásrendszerek történetének azzal a jelenségével foglalkozom, hogy a világ különböző pontjain, és időben sokszor nagyon távol egymástól ugyanazokat a technikákat alkalmazzák adott írások bizonyos fejlődési állomásain. Az írás irányában bekövetkező változás (a busztrófedonról az egyik irányba történő váltás) vagy az általános, a használatban lévő írásrendszer típusára vonatkozó változás (a morfeomografikustól az alfabetikus irányába történő haladás) mellett speciális, ritkább megoldásokkal is találkozunk. Ugyanazt a módszert látjuk a japán vagy a vietnami írásban a kínai írás átvételekor, mint amit az akkádoknál a sumér írás kölcsönzésekor (on-olvasat, kun-olvasat), és a logogramma-fonogramma-determinatívum hármasa jelenik meg mind a mezopotámiai ékírásban, mind az egyiptomi és a maja hieroglif rendszerben. A szakirodalomban használt terminusok változatosak (pl. logogram vagy

morfogram; determinatívum vagy (szemantikai, illetve fonetikai) kiegészítő), a leírt jelenségek viszont azonosak.

Kulcsszavak: írás, írástörténet, írásrendszer, terminológia, terminus

BILÁSZ BOGLÁRKA

Nyelvi ideológiák és az iskola

A nyelvi ideológiák hatással vannak a nyelvhasználók metanyelvi vélekedéseire, ezáltal a nyelvhasználatukra is, így befolyásolhatják a nyelvi változásokat, éppen ezért fontos, hogy ezt a magyar nyelvudományban még feltáratlan területet minél alaposabban feltérképezzük.

Kutatásomban a nyelvi ideológiák tágabb értelmezéséből indulok ki, mely szerint ezek olyan gondolatrendszerek, melyek a nyelvről, a nyelv szerkezetéről, használatáról és a nyelvi viselkedésről szólnak, és nyelvi vagy nyelvhasználati tények, eljárások indoklására szolgálnak (vö. Gal 2006, Lanstyák 2011).

Kérdőíves kutatásom alapján – melyet három szlovákiai és egy magyarországi középiskola 250 diákja körében végeztem – arra a következtetésre jutottam, hogy az egyes nyelvi ideológiák jelenléte és a nyelvi környezet között nem figyelhető meg jelentős összefüggés. Ezért valószínűsítem, hogy az adatközlők vizsgált csoportjai között mutatkozó különbségek sokkal inkább az anyanyelvórák számával és a tanáraiknál meglévő nyelvi ideológiákkal magyarázhatók. Ezen hipotézisemet a vizsgált tanintézmények diákjaival készített nyelvi interjúk segítségével próbálom alátámasztani; emellett felhasználom még az adatközlők magyartanáraival készített nyelvi interjúkat is.

Mivel a kutatásban egy magyarországi gimnázium (a sátorlajújhelyi Kossuth Lajos Gimnázium), két szlovákiai gimnázium (a dunaszerdahelyi Magángimnázium és a nagykaposi Magyar Tannyelvű Gimnázium), valamint egy gimnáziumot és két szakközépiskolát tömörítő intézmény (a szenci Közös Igazgatású Magyar Tanítási Nyelvű Iskola) vett részt, melyekben más-más óraszámú és eltérő tankönyvekből tanítanak, előadásomban – a nyelvi interjúk alapján – azt szeretném bemutatni, hogy milyen nyelvi ideológiák vannak jelen a vizsgált adatközlőknél, illetve, hogy ez hogyan függ össze a tanáraiknál jelentkező és a tankönyvekben megjelenő nyelvi ideológiákkal.

Kulcsszavak: nyelvi ideológia, metanyelvi diskurzus, nyelvi interjú, anyanyelvoktatás, tankönyvek

BODA ISTVÁN KÁROLY – PORKOLÁB JUDIT

Nyelv és kultúra találkozása Orbán Ottó *Ostromgyűrűben* c. kötetében

A modern költészet egyik alapproblémája a versekbe sűrített, és ezáltal a versértelmezéshez nélkülözhetetlen háttértudás, amely nélkül a befogadó számára nem lehetséges, vagy legalábbis rendkívül korlátozott a versek megértése, ill. értelmezése. A háttértudás szövegközi (inter-és/vagy hipertextuális) kapcsolatokon keresztül szerveződik, és az értelmezendő vers, valamint az egymáshoz kapcsolódó szövegek révén különböző szövegértelmezéseket tesz lehetővé.

A hipertextuális szövegértelmezés alap gondolata az, hogy az értelmezendő természetes nyelvű szöveg köré egy komplex, különböző forrásokból származó szövegeket tartalmazó hipertext struktúrát építünk fel. Ehhez először kijelölünk egy *alapszöveget*, amit a továbbiakban értelmezni akarunk, majd a különböző szempontok alapján kiválasztott szövegekből vagy szövegrészletekből egy *korpuszt* alakítunk ki, és a korpuszt alkotó szövegek között hipertextuális kapcsolatokat hozunk létre, például egy konkordanciaszótár (ill. ennek továbbfejlesztéseként egy értelmező szótár) kialakításával.

Előadásunkban a korpuszt Orbán Ottó *Ostromgyűrűben* c. kötete és a kötet verseiben szereplő tulajdonnevekhez kapcsolt szövegek („szócikkek”), és a hiperszöveg koherenciáját biztosító kommentárok képezik, a hipertextuális kapcsolódási pontok pedig a versekben előforduló tulajdonnevek.

Hipotézisünk az, hogy a tulajdonnevek olyan háttértudást reprezentálnak, amely részint egy Orbán Ottóra jellemző egyéni, modern kori mitológiát körvonalaz; részint pedig a kötet verseinek értelmezését egy adott kulturális kontextusban helyezi el, ezáltal sajátos értelmezési lehetőségeket biztosít, és lehetővé teszi a különböző forrásokból származó tudástartalmak meghatározott szempontok szerinti integrálását.

Kulcsszavak: hipertextuális szövegtérkép, intertextualitás, Orbán Ottó, tulajdonnevek, mitológia

BÓDI ZOLTÁN

Nyelvi kultúra és nyelvi viselkedésmód a közösségi médiában

Az előadás témája az interneten, a médiablogokban, illetve a kapcsolatépítő oldalakon jelentkező diskurzusokban feltűnő jellemző nyelvi magatartásformák, illetve a helyesírási attitűd bemutatása.

Az előadás pontos célja, hogy bemutassa a web 2.0 szolgáltatások legjellemzőbb fajtáin (közösségi médiablogok, kapcsolatépítő oldalak közül a Facebook) megfigyelhető alapvető nyelvi magatartástípusok nyelvhasználatbeli, nyelvi viselkedésbeli jellemzőit, illetve az egyik ezzel szorosan összefüggő formai jelenséghez, a helyesíráshoz való attitűdöt.

Fő hipotézisek: 1) a közösségi média vizsgált színtereinek nyelvi kultúrája – ezen belül a helyesírási szabályok követése – elszakad a hagyományos, professzionális médiától, és érvényesül benne a tartalom-előállító nyelvi kreativitása; 2) a közösségi média diskurzusában olyan nyelvi viselkedési mintázatok figyelhetők meg, amelyek a hagyományos, professzionális online média köré épülő diskurzusközösségekben nem.

Az alapmódszer egy kiválasztott médiablogon (a Netidők Blogtársaság – netidok.postr.hu) és Facebook üzenőfalakon megjelenő bejegyzések és párbeszéddek, valamint a piacvezető professzionális online média két hírportálján (Origo, Index) megjelenő címlapos cikkek szövegelemzése. Szekunder elemzés: az NRC Kft. 2012. július 23-27. között végzett online kutatása, amelyet az interneten aktívan publikáló felhasználók helyesírási attitűdjéről.

Várható eredmény: a közösségi média alapvető nyelvi viselkedési módjainak és a közösségi médiában kialakuló helyesírási attitűd alapmintáinak leírása.

Kulcsszavak: közösségi média, kapcsolatépítő oldalak, nyelvi viselkedésmód, nyelvi attitűd, helyesírás

BOÓCZ-BARNA KATALIN

Német mint idegen nyelvi alapszakos hallgatók interkulturális kompetenciája. A fejlesztés lehetőségei egy empirikus vizsgálat alapján

Az interkulturalitás fogalmát az utóbbi két évtizedben, mind a nyelvészetben, mind pedig az idegennyelv-didaktikában sokféle módon definiálták, több hangsúlyeltoldást, paradigmaváltást érzékelhettünk. Előadásomban a kérdést idegennyelv-didaktikai aspektusból közelítem meg, ugyanakkor röviden vázolólok, mely nyelvészeti kutatások hatottak az interkulturális kompetencia nyelvdidaktikai értelmezésére és az idegennyelv-tanulásra.

Az interkulturális kompetencia fejlesztésének lehetőségeit a német nyelvi alapszakos hallgatóim egy szemináriumi csoportjában végzett vizsgálatom alapján mutatom be.

A vizsgálat célja kettős:

- a hallgatók interkulturális kompetenciájának fejlesztése a végzett feladatsorok és projektek, valamint azok reflektálása során,
- a hallgatók interkulturális tapasztalatainak, beállítódásának, preferenciáinak feltárása, és ez által az interkulturális modul koncepciójának továbbfejlesztése.

Kontextus: 2011, *Szövegkompetencia és nyelvtanulás* modul keretében, az interkulturális aspektusra fókuszálva, 16 hallgató, 4. szemeszter

Megközelítés: interpretatív-kvalitatív

Adatfelvétel: hallgatói-oktatói jegyzőkönyvezés, elektronikus protokollok

Fázisok:

- a hallgatók hozott tapasztalatainak feltárása (esettanulmányok)
- hallgatói projektek:
 - német és magyar nyelvűek diskurzusában lévő különbségek feltérképezése interjúk, kérdőívezés segítségével
 - a csoporteredmények elemzése egyes nyelvi szinteken
 - az eredmények reflektálása a hallgatói kompetencia szempontjából (ismert – új/ismeretlen – furcsa/szokatlan)
- A hallgatók kommunikatív preferenciáinak összegzése, következtetések.

Kulcsszavak: interkulturális kompetencia, diskurzus, projektek, reflektálás, preferenciák

BORBÉLY ANNA

Nyelv és identitás: szociolingvisztikai kutatások hat magyarországi bilingvis közösségben

Az előadás témája a magyarországi nemzetiségi identitás (a továbbiakban: identitás) variabilitásának és változásának szociolingvisztikai vizsgálata hat kétnyelvű közösségben. Stachel tanulmányában Brubaker és Cooper (2000) tanulmányára hivatkozva újabb szempontokat vet fel az identitásfogalommal kapcsolatban. A szerzők három javaslatot tesznek arra vonatkozóan, hogy az „identitás” fogalmi sajátosságaihoz miként lehetne más módon közelíteni: (1) identifikálás és kategorizálás; (2) önértelmezés és társadalmi helymeghatározás; (3) azonosság, kötődés, összetartozás-érzés (Stachel 2007 31–32). Az előadásban feldolgozott identitásra vonatkozó adatok két kutatásból származnak (LongBiLing – MaBiLing) és ugyanazzal a módszerrel lettek összegyűjtve.

Az előadás célja annak bemutatása, hogy milyen összefüggések mutatkoznak e három kategória szerint az ugyanabban az országban élő, de más nyelvet beszélő, illetve a kétnyelvűség típusait tekintve eltéréseket mutató közösségek identitásában. A kutatás az OTKA K 81574 támogatásával készült.

Kulcsszavak: kétnyelvűség, identitás, variabilitás, változás, magyarországi nemzetiségek

BORBÉLY ANIKÓ

A nonverbális kommunikáció és a természetes nyelv kapcsolata

A hétköznapi kommunikáció során megnyilatkozásainknak az általunk közölt információk nagyobb részét nonverbális eszközökkel fejezzük ki. A nonverbális repertoárunk, s pragmatikai képességeink egyik legfontosabb eleme éppen ezért, a gesztikuláció. Nyelvhasználatunk nonverbális csatornáit implicit információkat nyújtanak a hallgató számára, amelyekből releváns következtetéseket vonhat le mind a résztvevőkre, mind a beszédhelyzetre és az elhangzott megnyilatkozásokra egyaránt.

Emocionális tartalmú verbális megnyilatkozásainkat mindig valamilyen nonverbális formában erősítjük meg, ennek egyik formája a gesztusok használata. A gesztusok csoportosítását sokan sokféleképpen elvégezték, én a Svindt Veronika (2010) által használt, Cicone és munkatársai által létrehozott kategorizációt követtem. Ennek alapján az ikonikus gesztusok előfordulását, használatát vizsgáltam meg, s vontam le következtéseimet a spontán, természetes nyelvhasználatra, azon belül a kommunikációs jelhasználatra vonatkozóan tíz férfi és tíz nő beszélő esetében. A vizsgált beszélők esetében a fent említett felosztást követve az ikonikus gesztusok négy fajtáját (emblemikus, pantomimikus, számok, írás a levegőben) vettem figyelembe, ez alapján jutottam az emberi jelhasználatra vonatkozó eredményeimre.

Empirikus, nyelvészeti, kultúrafüggetlen kutatásomhoz a Debreceni Egyetem Általános és Alkalmazott Nyelvészeti Tanszék IKUT pályázatának keretében létrejött szimulált állásinterjúkból álló 129 beszélővel felvett, audio- és videofelvételekből álló HuComTech adatbázist használtam.

Kulcsszavak: nonverbális kommunikáció, pragmatikai képesség, ikonikus gesztusok, kommunikációs jelhasználat, spontán beszéd

BORGULYA ÁGNES

A külföldi munkavállalók integrálódása a kultúraközi kommunikáció nézőpontjából

A kultúraközi interakciók kutatása az elmúlt negyven év során szinte áttekinthetetlenül szerteágazó kutatási terület lett és számos részterületre szakadozott széjjel. Az általa érintett diszciplínák szinte mindegyike létrehozta a maga saját irányzatát: az interkulturális nyelvészetet, az interkulturális kommunikációt, az interkulturális (szociál)pszichológiát és szociológiát, az interkulturális menedzsmentet, stb. A mély összefüggések feltárása, a szükséges módszertani differenciáltság megkívánja, hogy a kutató egy szűk szegmens specialistájává váljon.

A kultúraközi interakciók cselekvője azonban az egyes ember.

Mindaz, amit a nyelvész, a kommunikáció-, a menedzsmentkutató, a pszichológus mint specialista megfigyel és leír, az egyes ember cselekvéseiben nem fragmentáltan van jelen, hanem egyidejűleg, ötvöződve. Egyidejűleg nyilvánul meg nyelvhasználóként, kulturálisan determinált kommunikáló aktorként és munkavállalóként, személyiséggel, sajátos értékrenddel bíró individuumként.

Az előadás arra tesz kísérletet, hogy egy külföldön, vállalatnál munkát vállaló egyes ember perspektívájából világítsa meg, hogy hogyan jelennek meg a munkavégzés során a felsorolt diszciplínák által leírt jelenségek. Mi játszódik le akkor, amikor a külföldről, eltérő kultúrából érkező munkavállaló a vállalat szakma-, nyelvhasználói, kulturális és kommunikáló közösségének tagjává válik, amikor teamben kell dolgoznia, döntést hoznia, elvárt teljesítményt kell nyújtania?

Kulcsszavak: kultúraközi interakció, kulturális determináltság, kulturális integrálódás, nyelvhasználói, kulturális közösség

BOZSIK GYÖNGYVÉR

A Kékszakállú külföldön – avagy mit mond a hallgatóságnak angolul az egyik legnagyobb magyar opera?

Bartók Béla *A kékszakállú herceg vára* című alkotását nem véletlenül nevezik a magyar operairodalom egyik legkiemelkedőbb művének, hiszen ez az egyfelvonásos opera alapján megváltoztatta az opera műfajának értelmezését mind hazai, mind pedig nemzetközi viszonylatban.

A mű a zene és a szöveg kapcsolatának szempontjából is újdonságnak számít; Kodály szavaival élve Bartók „a nyelv felszabadításának, a természetes hanglejtés zenévé fokozásának

útjára lépett (...), s ezzel nagyban előrevitte egy magyar recitatív stílus kialakulását. Ez az első mű a magyar operaszínpadon, amelyben az ének elejétől végig egyöntetű, ki nem zökkenő magyarsággal szól hozzánk”. A sötét–világos ellentéte, a szereplők poláris viszonya, illetve a különféle képek ugyancsak két szinten, a zene és a szöveg szintjén jelennek meg, nyilvánvalóvá téve, hogy a zene és a szöveg a zeneszerző koncepciója szerint is szerves egységet alkot.

Ha azonban ennyire egységes a zene és a szöveg, miként ültethető át leghíresebb operánk idegen nyelvre? A jellegzetesen magyar balladai forma, a magyar népdalok szövegeit felhasználó dialógrészletek megszólalhatnak-e egy magyartól eltérő nyelven? Vissza lehet-e adni ezen népi-mitikus hangvételi misztérium gondolatiságát? Többek között ezekre a kérdésekre keresi a választ előadásom az opera számos angol nyelvű változatának elemzése alapján.

Kulcsszavak: opera, multimedialitás, fordítás, énekelhetőség

CONSTANTINOVITS MILÁN – VLADÁR ZSUZSA

„... pontosabban tükrözni a modern valóságot...”

A külkereskedelmi terminológia rendező elvének változásai

A gazdasági szaknyelv sajátos területe a külkereskedelmi terminológia. Különleges gazdasági, kereskedelmi jelentősége miatt már 80 éve világszerte alkalmazott központi szabályozás alatt áll a Nemzetközi Kereskedelmi Kamara által. A külkereskedelmi szokványok egyik legfontosabb csoportját (*International Commercial Terms*) időről időre újra rendezik és definiálják. Az előadásban a fogalmi és terminológiai rendezés elveinek változását kíséreljük figyelemmel.

A dolgozat az INCOTERMS angol és magyar nyelvű kiadásainak (1980, 1990, 2000, 2010) kvalitatív elemzésén alapul, vizsgálatának tárgya 1. a szokványok fogalmi és felépítése és megnevezése, 2. a szerkesztők megjegyzései.

Bemutatjuk a terminológia szerkezetét meghatározó elv korszakait: 1. a terminológiai rendezés előtt egyszerűen kronologikus, 2. a terminológiai rendezés során szigorúan logikai, 3. a rendezés után a felhasználókat kiszolgáló, praktikus. Elemzésünkben a sorozatos változtatásokat a kodifikáló központ és a felhasználó közösség közti párbeszéd egyes lépéseiként értelmezzük.

Kulcsszavak: gazdasági szaknyelv, terminológia, terminológiai rendezés, szokványok, Nemzetközi Kereskedelmi Kamara

CS. JÓNÁS ERZSÉBET

A posztmodern irodalom nyelvi „fügefalevelei” mint fordítási kihívások

A posztmodern irodalmat az 1970-es évektől napjainkig három szakasszal lehet jellemezni. Az első szakasz a nyelvi *imitációé*, a második a nyelvi *szimulációé*, a harmadik a politikai *transzitivitás* nyelvi megvalósításáé. A fiktív-maszkos szövegkezelés, a nyelvi „fügefalevelek” különösen jellemzők a kelet-közép-európai posztszovjet térségében. E szövegeknél a befogadói magatartás többszörös áthallást feltételez, az idegen nyelvi interpretáció pedig a fordítóra nem csak fordítástechnikai, hanem nyelvalkotói feladatokat is ró. Mindehhez a fordítónak mind az idegen nyelv, mind az anyanyelv tökéletes birtokában kell lennie. Az archaizálás eszközeit ugyanúgy kell ismernie mindkét nyelvben, mint a nyelvi játékokat, a mai lexikai neologizmusokat, a szlenget és a népies dialektusok elemeit.

A kognitív keretű funkcionális stilsztika arra keresi a választ, hogy a nyelvi jelenségek társadalmi, kulturális és kognitív feltételei hogyan hatnak egymásra. Fokozottan igaz ez két nyelv, két kultúra összevetésében, ahol a grammatika, a stilsztika, a pragmatika, a szocio- és pszicholingvisztika, a nyelvészeti és kulturális antropológia egyaránt a fordítás szövegszintű befogadásának, jelentésképzésének közvetítő feltárását szolgálják.

Elemzésünkben a fenti szempontok szerint Weöres, Esterházy, Parti Nagy magyar, valamint Jerofejev, Ulickaja és Akszjonov posztmodern orosz szövegeit tesszük vizsgálatunk tárgyává.

Kulcsszavak: posztmodern irodalom, nyelvi jelentésképzés, kognitív keret, fordításstiszta, pragmatika

CSÁBI SZILVIA

Az Akadémiai Kiadó új angol szótárainak újdonságai: nyomtatott, online és e-olvasóra készült szótárak

Az Akadémiai Kiadó új angol kéziszótárai a legmodernebb szótárszerkesztési eszközökkel készültek Magay Tamás főszerkesztésével, ám Országh László szakmai hagyományait megőrizve. A szótárak a legmodernebb digitális eszközökön is használhatók. A szótárak internetes változata gyors, bárhol elérhető hozzáférést biztosít a szótárak teljes anyagához korlátozott ideig. Az angol–magyar szótár online szótára hangos is: eredeti brit kiejtéssel hallgathatók meg a címszavak.

A hazai szótárak között egyedülálló újdonságként a szótárakhoz e-szótár alkalmazás is tartozik, amely egy háttéradatbázisként használható, több mint 140 000 szótári adatot tartalmazó angol–magyar, illetve magyar–angol szótár Kindle™ és PocketBook™ e-könyv olvasókra.

Emellett mindkét kötetben tartalmi újdonságként szerepelnek ún. nyelvi tanácsok, melyek egy-egy angol, illetve magyar szó használatához kapcsolódóan adnak segítséget a tanulónak. A középfaladó és haladó nyelvtanulóknak, valamint fordítóknak készült szótárak kötetenként több mint 60 000 címszót és 40 000 szókapcsolatot (kifejezést, idiómát, példamondatot) tartalmaznak.

Kulcsszavak: nyomtatott szótár, online szótár, e-szótár, lexikográfia, digitalizáció

CSÁK ÉVA

A helyzetmondatok kontrasztív pragmatikai vizsgálata

Az interakciós folyamatokban előforduló helyzetmondatokkal (conversational routines/Routineformeln/ситуативные клише) a szakirodalom valamennyi nyelvterületen már számos megközelítésben foglalkozott. A téma azonban napjainkban még aktuálisabb, mivel felgyorsult világunkban a spontán kialakult kommunikatív kihívásokra minél rövidebben, érthetőbben, de mindig a helyzetnek megfelelően kell reagálnunk. A rutinformulák csökkenthetik a megszólalástól való félelmet, szolgálhatják a beszéd gördülékenységét, a magatartás biztonságát. Mivel egyfajta fogódzóként, biztonsági szigetekként alkalmazhatóak, kimondhatjuk, hogy nagymértékben segítik a nyelvtanulót az idegen nyelvi közegbe történő beilleszkedésben.

Előadásom elméleti részében foglalkozom a kutatási területnek a nyelvészeti diszciplínákban való elhelyezkedésével, a hagyományos kontrasztív frazeológiai, majd az új keletű interkulturális pragmatikai tipologizálási kísérletekkel.

A kutatási irányvonalak felvázolása után bemutatok néhány példát a saját korpuszomban fellelhető beszédhelyzetekre. A korpusz alapját egy népszerű német televíziós sorozatból oktatási célból kiválogatott beszélgetések képezik. A helyszínek és témák (pl. üzemlátogatás, irodai beszélgetés, éttermi rendelés, igazgatótanácsos ülés) hallgatóink későbbi szakmai életterére jellemzőek. Ezekből kiindulva magam is kísérletet teszek kontrasztív pragmatikai vizsgálatokra, és a rutinformulák tipologizálására.

Végül rövid módszertani kitekintés következik, aminek során a helyzetmondatok szaknyelvi órán történő gyakoroltatásának tapasztalatait foglalom össze.

Kulcsszavak: beszédszándék, beszédhelyzet, helyzetmondat, rutinformula-készlet, pragmatikai

CSIRE MÁRTA

Magyar származásnyelvűek az osztrák (nyelv)oktatásban

Az ausztriai magyarok jelentős, ugyanakkor meglehetősen heterogén csoportot alkotnak: a burgenlandi autochton magyar kisebbségen kívül különböző, Magyarországról vagy más magyar nyelvterületről érkezett migráns csoportok is jelen vannak a mai Ausztriában.

Az osztrák iskolarendszeren belül a magyart idegen nyelvként, néhány iskolában a magyar nyelvű gyermeket számára szabadon választható tárgyként oktatják. Ezenkívül Bécsben az ún. „Bécsi Magyar Iskola“ (amelyet az Ausztriai Magyar Egyesületek és Szervezetek Központi Szövetsége tart fent) kínál hétfévi oktatást a bécsi magyarok gyermekeinek. Ez utóbbi hivatalosan nem része az osztrák iskolarendszernek.

A fent említett osztrák oktatási formák alól az egyetlen kivételt a burgenlandi kéttannyelvű gimnázium képezi, ahol a magyar nyelv nemcsak oktatott tantárgy, hanem az oktatás nyelve is (ezt kisebbségi, ill. iskolatörvény garantálja a burgenlandi magyar kisebbség számára). Egyetemi szinten hungarológiai tanulmányokat a Bécsi Egyetem Finnugor Tanszékén lehet folytatni, ahol a hungarológusképzés mellett magyar mint idegen nyelv tanári szakot is lehet választani.

A továbbiakban a Bécsi Egyetem Finnugor Intézetében tanuló származásnyelvű diákok példáján egy esettanulmányban azt kívánjuk bemutatni, milyen kihívásokkal kerül szembe a nyelvtanár a származásnyelv oktatása során heterogén nyelvi csoportokban; továbbá arra a kérdésre keressük a választ, hogy lehet-e sikeresen egyeztetni és szinkronizálni a magyart idegen nyelvként, valamint származásnyelvként tanuló hallgatók tanulási céljait, stratégiáit, nyelvi kompetenciáit integrált oktatási keretek között.

Kulcsszavak: iskolarendszer, idegen nyelv, származásnyelv, kétnyelvűség, kisebbségi nyelvoktatás

CSONTOS NÓRA

Figyelemirányítás az idézésben.

A deiktikus nyelvi elem funkciója az egyenes idézésben

Az előadás a funkcionális kognitív szemantika és a pragmatika mint szemléletmód együttes érvényesítésével a közös figyelmi jelenetben megvalósuló idézést mint két esemény reprezentációját elvégző, kettős figyelemirányítással jellemezhető összetett jelentésszerkezetet értelmezi. Az egyenes idézési módot előtérbe helyezve, az idéző rész nyelvi kidolgozásának folyamatát, azon belül is a deiktikus nyelvi elemnek az idézés jelentéséhez, az idézet megalkotásához és feldolgozásához való hozzájárulását vizsgálja.

A *Winkler-kódex* három részének (*Mária-siralom*, *Szentséges életnek módja*, *Passió*) elemzésével a deiktikus nyelvi elem funkcióját, alkalmazásának motivációját történetileg változó jelenlétéből kiindulva szemlélteti. Ezen diskurzusokban ugyanis funkcionális különbség mutatható ki a deiktikus nyelvi elemeket alkalmazó és az azokat nélkülöző egyenes idézések között. Majd az előadás e vizsgálat felhasználásával mutatja be, hogy a deiktikus nyelvi elem a diskurzusdeixis funkcióját betöltve a figyelem irányítását miként végezi el, alkalmazásával a diskurzusvilág részévé – az idézetként funkcionáló szövegrésznek az adott diskurzushoz való távolság/közelség kifejeződésére is lehetőséget adva – hogyan válhatnak más diskurzusok, általa miként tehető határozottá az a profilálódási folyamat, mely az idézés két eseménye között jön létre.

Végül a deiktikus nyelvi elemnek a kettős figyelemirányításban, illetve – a referenciapont-szerkezet bevonásával – az idézés feldolgozási folyamatában betöltött szerepére reflektál az előadás.

Kulcsszavak: egyenes idézés, összetett jelentésszerkezet, deixis, kettős figyelemirányítás, történetiség

DADVANDIPOUR ZSUZSANNA

Nyelvi udvariassági formák a tabrizi azeri tagadásban

Előadásomban a tabrizi azeri tagadásban előforduló verbális és nem verbális udvariassági formák vizsgálatát tűztem ki célul. Jelen kutatásom során arra a kérdésre kerestem a választ, hogyan, milyen szerkezetekkel lehet kifejezni a tagadást a tabrizi azeri nyelvbe, és a nyelvi udvariassági formák hogyan jelennek meg a tagadásban. Először a tagadószók használatát és az ezekhez kapcsolódó nem verbális jelzéseket szeretném ismertetni. Ezután udvariassági formákon keresztül bemutatom, hogyan lehet kifejezni a tagadást a tagadószó és az infixum együttes használatával, majd röviden kitérek a pusztán infixummal történő tagadásra is.

Kutatásom mind az általános, mind az alkalmazott nyelvtudomány területéhez kapcsolódik. Szükséges a tagadás általános definíciójának, megközelítési módjainak (filozófiai, tipológiai) és típusainak (mondattagadás és konstituenstagadás, valamint szintetikus és analitikus tagadás) rövid bemutatása is.

Kutatási módszereim: Iránban, azeri nyelvterületen eltöltött évek tapasztalatainak lejegyzése és elemzése, a megfigyelések rendszerezése; interjúkészítés azeri anyanyelvű adatközlőkkel; valamint magyar-azeri és azeri–angol nyelvű szakirodalmak tanulmányozása. A lejegyzések struktúrája: (1) a szituáció rögzítése, (2) a verbális közlések szituatív feljegyzése, (3) a kísérő (nem verbális) közlések megfigyelése és feljegyzése. Az így nyert tényanyag alkalmas összehasonlító vizsgálatok végzésére a magyar és a tabrizi azeri nyelv, illetve kommunikáció vonatkozásában.

Kulcsszavak: tagadás, tabrizi azeri nyelv, magyar nyelv, udvariassági formák

DÁVID GERGELY

Valóban objektívek-e az ún. „objektív” feladatok?

A tudástartalmak, kompetenciák, az idegen nyelvtudás és más, a pszichológiai mérésből módszereket merítő területeken hagyományosnak számít az objektív és szubjektív mérés dichotómiája. E dichotómia azt sugallja, hogy a mérés eszköztudás meg határozza a mérés szubjektív vagy objektív voltát. De vajon objektívek-e azok a mérési eszközök (feladattípusok), amelyeket ebből a célból alkalmazunk és amely objektivitást a vizsgázók el is várnak?

Ismert, hogy a mérési eszközök nem semlegesek. Nem semlegesek az ún. objektív mérési eszközök, feladattípusok (feladatformátumok) sem, mert egyrészt részben eltérő tudástartalmak megcélzására ösztönzik a feladatkészítőt, másrészt valószínűleg eltérő gondolatmenetek és megoldási stratégiák alkalmazására készítik a vizsgázókat.

Az itt hivatkozott kutatás egy idegen nyelvvizsgaközpont keretein belül vizsgálta a feladattípusok sajátosságait. Az eredmények szerint minden feladattípusnak meg kell legyen a maga sajátos karaktere, amit a feladattípus saját nehézsége mint statisztikai mutató fejez ki. Mivel ugyanaz a feladattípus a vizsgarendszerszerű működés miatt több vizsgában is szerepel, adott volt a lehetőség összehasonlításokat tenni két idegen nyelv, általános és szaknyelvi vizsga, ill. a különböző szintek (B1, B2 és C1) között.

Az előadásban egyrészt bemutatom – egy korábbi vizsgálat alapján – hogy a megcélzott feladattípusok milyen eltérő tudástartalmak mérését indukálják már a feladatfejlesztés során, másrészt milyen jellemző eltéréseket mutatnak az éles a vizsgákon gyűjtött válaszadatokkal készített elemzések.

Kulcsszavak: mérés, mérési eszközök, feladattípus, objektív teszt, objektivitás

DÁVID MÁRIA

Belevaló-e a *való*?

Módszertani fortélyok a határozók jelzősítésére

Nem könnyű olyasmit tanítani külföldi hallgatóknak, ami néha az anyanyelvűek számára is fejtörést okoz. Ilyen a *való* használata, illetve annak kerülése.

A *való* „legfőbb funkciója, hogy egy határozóval ellátott névszót jelzőként kapcsoljon a jelzett szóhoz, vagyis hogy a határozót jelzővé tegye” – írja Szepesy Gyula *Nyelvi babonák c.* könyvében. Hogy a *való*-t a régiségben is használták, arra a Halotti Beszédtől kezdve sorjázunk a bizonyítékok, bár az olyan kifejezések, mint például: *asztalra való terítő, fából való híd* a gyakori használat során egyszerűsödtek: *asztalterítő, fahíd*. A határozós-jelzős kifejezések nagy része azonban nem volt ilyen könnyen egyszerűsíthető. Nem is volt rá szükség. Mint a nyelv ősi sajátosságát, tiszteletben kellett volna tartani, a nyelvújítást követően mégis feketelistára került azzal a megokolással, hogy idegenszerű. Vagy kihagyták a szerkezetből a *való*-t, vagy a kihagyás után – a szórend megcserélésével – nemegyszer értelmetlen mondatokat hoztak létre.

Dolgozatomban bemutatom, miként alkotunk először egyszerű szerkezeteket, mintha címeket adnánk, például *Küzdelem a létért* stb. Ezután a „*való*-sítás” következik szórendi cserével: *a létért való küzdelem*. Ezt mondatba foglaljuk, majd a határozós jelző és a jelzett szó közé szervesen odaillő kapcsoló szavak (*folytatott, kapcsolatos, szóló, vallott, vívott* stb.) használatát gyakoroljuk, hogy a *való* használata körüli bizonytalanságokat eloszlassuk.

Kulcsszavak: módszertan, határozók jelzősítése, címkalkotás, „*való*-sítás”

DÉR CSILLA ILONA

Milyen funkciójuk a tölteléknek tartott elemek a spontán nyelvhasználatban?

Az az elképzelés, hogy a spontán beszédben a nyelvhasználók gyakran élnek beszéd-töltelékekkel, vagyis funkció nélküli elemekkel, még mindig igen elterjedt a hazai nyelvtudomány különböző területein. Közelebbről megvizsgálva az ilyen nyelvi egységeket, rendszerint kiderül, hogy pragmatikai értelemben véve egyáltalán nem funkciótlank (noha ezek a funkciók sok esetben épp kialakulóban vannak). Jelen vizsgálat öt kisebb-nagyobb mértékben stigmatizált diskurzusjelölő (*akkor, azért, hát, így, ilyen*) spontán beszédbeli megjelenéseit vizsgálja több szempont mentén:

- Melyik korosztály milyen gyakran használja a spontán beszédében ezeket a nyelvi egységeket, és milyen pragmatikai funkciókban?
1. hipotézis: az egyes korosztályok eltérő mértékben fogják használni a vizsgált elemeket (egyenként is), s a fiatalok a legtöbb esetben gyakrabban élnek velük, mint az idősebbek, különösen a társalgásokban.
 - Milyen gyakran használják a nők, illetve a férfiak ezeket az elemeket a spontán beszédükben, és milyen pragmatikai funkciókban?
 2. hipotézis: Különbség fog mutatkozni a nők javára, abból a szociolingvisztikai tapasztalatból kiindulva, hogy a nyelvi változások élenjárói jellemzően a fiatal, városi nők.
 - Milyen pozíciót foglalnak el ezek az elemek a közlésekben? Mennyire variábilisak e tekintetben, s mutatkoznak-e különbségek az egyes pragmatikai funkciók mentén a pozíciókban?
 3. hipotézis: A vizsgált elemek megjelenése a beszédben nem véletlenszerű, hanem szisztematikus, és az egyes funkciók mentén eltérőnek fog mutatkozni.
 - Milyen különbségek találhatók gyakoriságban, funkcióban, pozícióban stb. az egyes elemek esetében a különböző spontánbeszéd-műfajok (társalgás, interjú, hallott szöveg interpretálása) mentén?
 4. hipotézis: A vizsgált elemek elsősorban a társalgásokban lesznek számottevő mennyiségben jelen, pragmatikai funkcióik is e beszédműfajban lesznek a legsokrétűbbek.

A vizsgálat anyaga a Beszélt Nyelvi Adatbázis (BEA) 30 budapesti adatközlőjének (15 férfi, 15 nő, 20 és 71 év közöttiek) 464 percnyi spontán beszéde. A statisztikai vizsgálatokat az SPSS 17.0 programmal végezzük.

Kulcsszavak: diskurzusjelölő, pragmatikai funkció, pozíció, spontán beszéd, társalgás

EITLER TAMÁS

Dekontextualizáció a médiában

A médiában megjelenő különféle dekontextualizációs tendenciák azonosításán felül a három tipikus esetet bemutató előadás egyrészt azt vizsgálja, milyen konkrét módon érvényesül a kontextusfüggetlenítés a különféle médiaműfajokban (például talk-show, hírműsor, bulvár interjú), másrészt ezeket a kontextusfüggetlenített kommunikátumokat kritikai szempontból is elemzi. Az előadás alapjául szolgáló kvalitatív kutatás korpuszát többek között magyar és angol talk-showk, dokusorozatok, bulvárműsorok, híradók és közéleti interjúk alkotják. A kutatás során alkalmazott módszerek a tartalomelemzés, multimodális diskurzuselemzés és a kritikai diskurzuselemzés. Az eredményekből kiviláglik, hogy a kontextusfüggetlenítés minden vizsgált médiaműfajban jelen van, azonban az egyes műfajokban eltérő mértékben és eltérő stratégiai dekontextualizációs eszközökkel jön létre.

Kulcsszavak: médiaműfajok, dekontextualizációs eszközök, tartalomelemzés, multimodális diskurzuselemzés, kritikai diskurzuselemzés

DRAHOTA-SZABÓ ERZSÉBET

A reáliák mint intertextuális elemek a kulturális szövegtérben

Az előadó kiszélesíti az intertextualitás fogalmát, s kijelöli benne a tágan értelmezett reáliáknak mint kultúraspecifikus nyelvi elemeknek a helyét. A kultúrát mint szövegteret fogja fel, amelynek az intertextualitás következménye és egyszersmind előfeltétele. A „nyelviesült” kulturális emlékezettér rendszerszerűségéhez, az elemek koherenciájához a messzemenően interszubjektív konnotációkkal bíró reáliák nagymértékben hozzájárulnak. A reáliák (emocionális töltetű) történeteket mesélnek el, ily módon szövegekként, ill. a kulturális makroszövegben intertextuális elemekként értékelendők. A reáliáknak mint mikroszövegeknek nyelvi kultúraleképező és kultúrateremtő funkciójuk van, s mivel a kultúra változik, így a reáliákat is dinamikusán, korhoz kötötten kell vizsgálni.

Az előadó ezeknek az új megközelítési módoknak a létjogosultságát, ill. a fordítástudományban való alkalmazhatóságát kívánja bizonyítani, az elméleti fejtegetéseket a kortárs szépirodalomból vett szövegpéldákkal alátámasztva, magyar-német relációban. Az előadás kitér a mentális lexikon kapcsán az asszociatív, a kulturális és az enciklopédikus hálóra, a reáliáknak a bennük elfoglalt helyére, s azokra a nehézségekre, amelyek a hálóösszefüggések kapcsán a szorosabb értelemben vett tartalmi és az emocionális többlet átültetések a fordításban jelentkeznek. Az előadás felveti azt a kérdést, vajon mennyiben lehet a szépirodalmi fordítás interkulturális kommunikáció, azaz érinti az elidegenítő vs. honorító fordítás dilemmáját.

Kulcsszavak: reáliák, intertextualitás, kulturális szövegtér, emlékezettér, mentális lexikon

FALKNÉ BÁNÓ KLÁRA

Egy *Interkulturális tanulmányok* PhD-kurzus tanulságai

Az utóbbi két évtizedben az interkulturális tanulmányok, és ezen belül az interkulturális menedzsment tanulmányok a felsőoktatási intézmények kurzuskínálatában egyre nagyobb hangsúllyal szerepelnek mind az alap-, a mester-, és a doktori képzések szintjén, valamint az ezektől sok szempontból eltérő, erősen gyakorlatorientált vállalati tréningeken is.

Az előadás a felsőoktatási kurzusokon belül az ELTE BTK *Interkulturális nyelvészet* PhD-program keretében harmadik éve folyó *Interkulturális tanulmányok, Interkulturális menedzsment* c. kurzust kívánja bemutatni, illetve az eddig eltelt három év tanulságait elemezni.

A tantárgy célkitűzései, a tantárgyi tematika, valamint a PhD szintű teljesítési követelmények, illetve az értékelés módjának ismertetése után az eddigi összesen tizenkilenc hallgató közül néhányuk dolgozatának rövid elemzése, valamint a hallgatók a kurzus hatékonyságával kapcsolatos személyes véleményének ismertetése–elemzése, végül a legfőbb tanulságok levonása is az előadás részét képezik.

Kulcsszavak: interkulturális tanulmányok, interkulturális menedzsment, teljesítési követelmények, hallgatói vélemények és eredmények, tanulságok

FARKASNÉ PUKLUS MÁRTA

A német–magyar munkahelyi kommunikáció interkulturális összefüggéseinek vizsgálata pragmatikai szempontból

Napjainkban, amikor egyre több multinacionális vállalatnál többféle kultúra képviselői dolgoznak együtt, megnőtt a jelentősége az interkulturális kommunikációnak. Előadásom célja, hogy a mindennapi gyakorlatból vett példák alapján vizsgáljam a német és a magyar kommunikációs minták közti különbségeket.

Az előadáshoz a kiinduló álláspontot és az elméleti keretet a különböző pragmatikai modellek közül H. Paul Grice maximái és Geoffrey Leech alapelvei biztosítják. Az empirikus rész a gyakorlatból vett példák alapján a következő kérdésekre keresi a választ: Mennyire fogalmaznak konkrétan, tárgyilagosan a németek, és hogyan kommunikálunk mi, magyarok? Milyen a német és milyen a magyar vezetői stílus? Hogyan kezeljük a határidőket és a munkahelyi konfliktusokat?

A bemutatott kutatás alapján az alábbi következtetést fogalmazhatjuk meg: általánosságban elmondható, hogy a német és a magyar kommunikációs minták több vonatkozásban eltérőek, ezért a kommunikációs szituáció megfelelő értelmezése érdekében figyelniük kell a különbségekre – különösen abban az esetben, ha az adott interkulturális helyzetben tolmácként és fordítóként veszünk részt.

Kulcsszavak: kommunikációs minták, implikaturák, maximák, munkahelyi kommunikáció, Grice

FAZAKAS EMESE

Van-e presztízse a magyar nyelvnek a román fiatalok körében?

Az elmúlt 15 évben magyart idegen nyelvként tanító tanárként mindig is érdekelt, miért szeretnének Erdélyben a román anyanyelvű hallgatók magyarul tanulni. A hallgatók a beszélgetések alkalmával több meghatározó okot sorakoztattak fel: 1) a családban a felmenők között magyarok is voltak/vannak; 2) a barát/barátnő/élettárs magyar; 3) a baráti körben több magyar anyanyelvű van; 4) Erdélyben illik magyarul tudni; 5) érdekes, különleges nyelv, eltér a többitől. A negyedikként felsorakoztatott okot nemegyszer fogalmazták meg nemcsak az erdélyi

megyékből, hanem az Erdély „határain” kívüli vidékekről származó, Kolozsváron tanuló (és itt letelepedni szándékozó) román anyanyelvű hallgatók is.

Ezúttal nem beszélgetésekre, hanem kérdőíves felmérésre támaszkodva mutatom ki, hogy mi lehet legtöbbször az oka annak, hogy a többségi nemzetiséghez tartozó hallgatók miért szeretnék magyarul megtanulni, illetve mekkora a presztízse a magyar nyelvnek a magyarul tanuló, tanulni akaró, illetve nem tanuló román hallgatók körében.

Előadásom során azt szeretném bemutatni, hogy milyen kép él a román fiatalok körében a magyar nyelvről napjainkban. A válaszokat a BBTE hallgatói körében lekérdezett kérdőív alapján fogalmazom meg.

Kulcsszavak: magyar mint idegen nyelv, magyar mint kisebbségi nyelv, a kisebbségi nyelv presztízse, román anyanyelvű hallgatók

FAZAKAS ORSOLYA

A nyelvcseré és nyelvmegőrzés tényezői a tel-avivi magyarok körében

A multikulturális társadalom jelensége összefügg a világban nemzetközi szinten kibontakozó globalizációs tendenciákkal, a folyamatosan zajló migrációval. Az előadás témája a nyelvcseré és nyelvmegőrzés dinamikáját befolyásoló tényezők bemutatása a tel-avivi magyar anyanyelvű migrációs eredetű diaszpóra körében. Az empirikus kutatás résztvevői a rendszerváltást követően vándoroltak ki Magyarországról Izraelbe. Az említett migráns diaszpóra csoport tagjaival kapcsolatban három változónak a nyelvcseré folyamatára kifejtett hatását emelem ki: a kivándorlás idejét és okát, továbbá az adatközlő kivándorlását megelőző társadalmi helyzetét.

Kutatásomban elemzem a csoport szociológiai sajátosságait, a többségi környezettel lezajló kommunikációt és a családi kommunikációt, valamint a diaszpóra által létrehozott intézmények nyelvi gyakorlatát a nyelvmegőrzés szempontjából.

A vizsgálat szociolingvisztikai értelmezési keretben történik, azaz bármely közösség nyelvi viselkedése csak az azt érintő pszicho- és szociokulturális környezet ismeretében értelmezhető.

Kulcsszavak: migráció, nyelvcseré, nyelvmegőrzés, kisebbségkutatás

FELDNÉ KNAPP ILONA

A többnyelvűség didaktikája.

Gondolatok az idegennyelv-tanárképzés tartalmi megújításához

A 20. század végére felgyorsuló mobilitás és a létrejövő új európai egység eredményeként Európában ismét középpontba került a többnyelvűség, a többnyelvű környezetben való kiigazodás képességének igénye és szükségyszerűsége. A társadalmi és egyéni többnyelvűség fejlesztéséhez is nagyfokú tudatosságra, tervezésre van szükség, melynek kialakításában fontos szerepet játszik az iskolai nyelvtanítás.

Előadásomban didaktikai szempontból az egyéni többnyelvűség fejlesztésének a kérdésével foglalkozom az idegennyelv-tanárok szakmai önmeghatározásának (professional self-determination/berufliches Selbstverständnis) vizsgálatára irányuló empirikus kutatásom tükrében. A kutatásra 2011-ben és 2012-ben került sor hazai iskolai nyelvtanárok körében. Elsősorban azt kívánom tárgyalni, hogy milyen szemléletváltás, azaz milyen újfajta tanári tudás (teacher knowledge/Lehrerwissen) és gondolkodásmód (teacher thinking/Lehrerdenken) szükséges, valamint milyen didaktikai kompetenciák nélkülözhetetlenek ahhoz, hogy a nyelvtanár képes legyen az egyéni többnyelvűség megalapozására az iskolai nyelvtanítás keretében.

A többnyelvűség didaktikájának feladata tehát abban áll, hogy megmutassa a nyelveket oktató tanároknak, miképp tudnak kilépni a hagyományos iskolai tantárgyi kánonból és ennek megfelelően hogyan definiálják újra szakmai identitásukat, s így végül miként értelmezzék

feladatkörüket. E témának kiemelten fontos szerepe van az idegen nyelvszakos tanárképzésben és ezért ezt annak tartalmi megújításakor feltétlenül figyelembe kell venni ezt.

Kulcsszavak: többnyelvűség, az idegennyelv-tanárok szakmai önmeghatározása, tanári tudás, többnyelvűség didaktikája, idegennyelv-szakos tanárképzés

FÓRIS ÁGOTA

Szinonimák a terminológiában

A terminológiai és szaknyelvi szakirodalomban számos, a terminusokra vonatkozó követelményt, előírást találunk. Ezek közül az egyik követelmény, hogy a szaknyelvekben ne legyenek szinonimák, vagyis minden szó – egy tudományágon belül – csak egy fogalmat jelöljön, egy fogalmat pedig egy szó jelöljön. Ez a követelmény olyan formában is olvasható egyes közleményekben, hogy a szaknyelvekben nincsenek szinonimák, a terminusok mentesek a szinonimáktól (és monoszémek), általában jellemzi a terminológiát a szinonimamentes nyelvhasználat.

Ezzel szemben az egyes szak- és tudományterületeken végzett konkrét terminológiai vizsgálatok számos tárgykörben sorolják fel a szinonimákat, a jól kezelhető terminológiai adatbázisokban pedig külön rovatban lehetséges a szinonimák rögzítése.

Előadásomban különböző szaknyelveken végzett vizsgálatok alapján mutatom be, hogy valóban léteznek szinonimák a terminológiában, van értelme szinonimavizsgálatokat végezni. A közös szemlélet kialakítása miatt fontos feltárni, hogy amennyiben a terminusoknak is lehetnek/vannak szinonimái, akkor vajon miért terjedt el és tartja magát a nyelvészek között ennek az ellenkezője.

Kulcsszavak: terminológia, terminus, fogalom, szinonima, szinonímia

FÖLDESI ANDRÁS

Frazeológiai egységek mint vonzatszerkezetekre épülő címszavak

Előadásomban a címszóvá alakítás (lemmatizáció) műveletét kívánom a szótárakban megszokottnál nagyobb méretű (mert többtagú) lexikális egységekre kiterjeszteni.

A címszó nem feltétlenül autoszemantikus nyelvi elem, ezért szükséges, hogy szószintű, szószint alatti és a szószint feletti nyelvi elemek, valamint ezek együttese is lemmák lehessenek, de mondatok már ne. Egy morféma izolált szerepeltetése egy kétnyelvű szótár szócikkében keveset árul el annak grammatikai jelentéséről. Ez érvényes a funkciószavakra is, egyrészt ezért van szükség többszavas lexikai egységekre, másrészt az állandósult kifejezések miatt, amelyeket frazeológiai egységeknek nevezek.

A többnyire igei vonzatszerkezet bemutatható úgy, hogy a legtöbb megjelenhető argumentumot láttatjuk minden lehetséges vonzathelyen. A vonzatkeretek lemmatizációjának kiindulópontja ez a kitöltött vonzatkeret lenne. A vonzatkeret az argumentumok nélküli üres váz, amelynek grammatikai jelentésű morféma is lehet a része, például *teszek rá*.

A frazeológiai egységek szerkezeteket képeznek, akkor is, ha belső szerkezetük idiomatizálódás folytán már nem, vagy csak nehezen azonosítható, tehát vagy szintaktikai szavak, vagy afelé tartanak, hogy azzá legyenek.

Az eddigiekkel összefüggésben utalnék egy folyamatra, ami főként a mai magyar média nyelvében figyelhető meg. Működését néhány élőnyelvi példával szemléltetem. A folyamat lényege az, hogy frazeológiai egységek modifikáción mennek át kifejező erejük növelése, de sokkal inkább tömörítés céljából. Feltételezésem szerint a folyamatot a nyelvi gazdaságosság motiválja.

Kulcsszavak: frazeológiai egység, lemmatizáció, vonzatkeret, vonzatszerkezet, idiomatikusság

FÜLÖP ERZSÉBET

Az időskorúak és a nyelvhasználat

Dolgozatomban egy 67 adatközlővel készített empirikus vizsgálat eredményeit szeretném bemutatni. A 47 felsőoktatási és középiskolai végzettségű, és 20 szakiskolával, valamint általános iskolával rendelkező időskorú Budapesten és néhány vidéki településen él. Vizsgálati eszközként az általam összeállított kérdőív szolgált. A szakirodalomban fellelhető különböző kutatási eredmények alapján a következő hipotéziseket állítottam fel:

1) Összefüggés mutatható ki az aktív életmód és a jól működő vagy kompenzációra képes memória között. Így azok az alanyok, akik minél több tevékenységben vesznek részt, így például olvasnak, keresztrejtvényt fejtenek, interneteznek stb., kisebb mértékű memóriacsökkenést észlelnek, mint azok, akik kevésbé aktív életmódot folytatnak.

2) A szókincs az életkorral növekszik. Így a 80 év alattiakhoz viszonyítva több azoknak a 80 év fölötti idősöknek a száma, akik saját esetükben gazdagabb szókincset észlelnek, mint életük korábbi szakaszaiban.

3) Nagyobb azoknak a magas iskolai végzettséggel rendelkező idősöknek az aránya, akik gazdagnak tartják saját szókincsüket, mint az alacsony iskolai végzettséggel rendelkezők.

4) A magas iskolai végzettséggel rendelkező idősödő személyek vagy időskorúak esetében kisebb mértékben hangzik el panasz a memóriacsökkenésre, és jobban működik náluk ennek a fajta időskori hanyatlásnak a kompenzációja, mint az alacsony iskolázottságú társaiknál.

5) A magas iskolai végzettségű időskorú alanyok jobban megértik a fiatalok nyelvhasználatát, mint az alacsony iskolázottsággal rendelkezők.

Kulcsszavak: időskor, memória, szókincs, nyelvhasználat, iskolázottság

GAÁL PÉTER

Online szótár – mobil szótár.

Online szótárak és szótárhasználat okostelefonokon

A technikai fejlődés és a hozzá kapcsolódó társadalmi változások következtében különösen a fiatalabb korosztály körében válnak az ún. okostelefonok a mindennapi élet részévé. A mobilkommunikáció és információtechnológia fejlődésének köszönhetően ma már eljutottunk odáig, hogy az online szótárak használatához sem feltétlenül szükséges asztali vagy hordozható számítógép, hiszen a legtöbb online szótárt okostelefonokon keresztül is elérhetjük. Ez a tendencia a szótárhasználói szokásokban bekövetkező (újabb) változásokat vetít előre.

Előadásomban azt vizsgálom, hogy okostelefonok segítségével milyen módon lehetséges az online szótárakhoz való hozzáférés, illetve, hogy mennyiben nyújt más felhasználói élményt a hagyományos hozzáférési módokhoz képest.

Az előadás célja a vizsgált online szótárak működésének és legfőbb jellemzőinek bemutatása, továbbá annak vizsgálata, hogy funkcióik és kezelhetőségük alapján egyenértékű szótárnak tekinthetőek-e egy hagyományos, számítógépen futtatott online szótárral vagy akár egy papír alapú szótárral. Megállapításaimat Android mobil operációs rendszeren futtatható online szótárak vizsgálata alapján fogalmazom meg.

Kulcsszavak: lexikográfia, online szótár, mobil kommunikáció, okostelefon, Android operációs rendszer

GAÁL ZSUZSANNA

A narratív készség fejlődése és szerepe a magyar mint idegen nyelv oktatásában

Előadásomban a narratív készség kialakulását, fejlődését vizsgálom az oktatási diskurzusban a szövegértési–szövegalkotási kulcskompetencia területén. Mivel a narratív készség (történetmondás készsége) nem eleve adott, fejlesztésére szükség van, különösen akkor, ha az a magyar mint idegen nyelv oktatásában történik. Az itt vázolt empirikus kutatás határozott célja, hogy feltárja a narratív készség fejlődési folyamatát, egyes szakaszait, ezek jellemzőit. Mindezt a szövegtipológia és az olvasás kognitív folyamatának összekapcsolásával teszem, azaz a különböző szövegtípusokat (elbeszélő, magyarázó, dokumentum típusú), az olvasás kognitív folyamatán belül, az egyes gondolkodási műveletek mentén (információkeresés; kapcsolatok, összefüggések, felismerése; értelmezés) vizsgálom.

A vizsgálat anyaga: Szegeden tanuló, nem magyar anyanyelvű egyetemisták szóbeli és írásbeli alkotásai egyaránt. A vizsgálat során az alábbi kérdésekre keresem a választ:

- Milyen – jól jellemezhető – szakaszok különíthetők el a magyar mint idegen nyelv tanulása/tanítása során a narratív készség vizsgálatakor?
- Milyen szövegtípusok kapcsolhatók ezekhez a szakaszokhoz?
- Milyen gondolkodási műveletek jellemzik ezeket a szakaszokat?
- Milyen gondolkodási sémák mentén alakítjuk történeteinket?
- Milyen szerepet töltenek be a narratívumok a kultúra hagyományozásában és az identitás kialakításában?

Kulcsszavak: szövegértés – szövegalkotás, narratívák, identitás, gondolkodási sémák, gondolkodási műveletek

GALGÓCZI-DEUTSCH MÁRTA

Hódmezővásárhely nyelvi tájképének diakronikus vizsgálata üzlet- és szolgáltatásnevek szempontjából az 1900-as évektől napjainkig

A városok nyelvi tájképe a történelem során folyamatosan változik, miközben tükrözi az adott történelmi kor társadalmi és ideológiai sajátosságait. A nyelvi tájkép a közterületeken megjelenő feliratokat, szövegeket, vizuális elemeket jelöli.

Jelen munkámban Hódmezővásárhely nyelvi tájképeit vizsgálom meg három történelmi korszakban az üzlet- és szolgáltatásnevek alapján: a 20. század két időszakában, a század elejétől az második világháború időszakáig (1920–1944), a szocializmus időszakában (1949–1989), és a 21. század elején, vagyis a 2010-től napjainkig terjedő időszakban. Archiv képi dokumentumok és feljegyzések segítségével jelen munkámban bemutatom, hogy milyen trendek érvényesültek a különböző időszakok üzlet és szolgáltatás elnevezési gyakorlataiban, hogyan változtak meg az névadási szokások, illetve mennyiben maradtak meg a mai korban.

Vizsgálataimban külön figyelmet fordítok az idegen nevek, elsősorban az angol nyelv használatára az elnevezésekben, mely a rendszerváltásig alig, ma viszont elterjedten jelen van a nyelvi tájképben. Az aktuális nyelvi látkép kapcsán megvizsgálom, hogy az idegen nyelvek

megjelenítése szempontjából a város nyelvi tájképe mennyiben mutat hasonlóságot más városokkal.

Kulcsszavak: nyelvi tájkép, diakrónia, üzletnevek, idegen eredetű nevek, angol

GONDA ZSUZSA

Digitális szövegek olvasásának két típusa

Az emberi tudás és kultúra meghatározó eleme, hogy képesek vagyunk az információ megszerzéséhez és feldolgozásához szükséges kognitív és metakognitív műveletek elvégzésére. Életünkben egyre jelentősebb szerepe van a digitális szövegek olvasásának. A digitális szövegek fizikai megvalósulása, műveleti feldolgozása és konceptuális szerkezete befolyásolja a szövegen végrehajtott cselekvéseket, az olvasást.

A kutatás célja feltárni azokat a cselekvéseket, amelyeket az olvasók két olvasástípus (a scanning és a skimming) alkalmazásakor végeznek digitális szövegeken multimediális kódolású információk megszerzéséhez. A kutatás módszere: empirikus vizsgálat irányított interjúval. A vizsgálatban a résztvevők szövegértési feladatokat oldanak meg számítógépen a hangos gondolkodás módszerével. Az interjút hang- és képernyőfelvevő programok rögzítik. Az interjúban 30 középiskolás diák vesz részt.

A kutatás hipotézisei: a) A kutatásban részt vevők az olvasástípusoknak megfelelően eltérő cselekvési modelleket alkalmaznak a digitális olvasási folyamatokban. b) A cselekvési modellekben minden esetben szerepelnek a következő (meta)kognitív műveletek: keresési művelet; kiválasztó és szűkítő művelet, javító művelet; ellenőrző művelet.

A vizsgálat eredményei hozzájárulhatnak olyan kognitív és metakognitív cselekvési modellek felállításához, amelyek képesek a digitális szövegek olvasási folyamatának bemutatására az olvasástípusoknak megfelelően. A kutatás eredményei továbbá segíthetnek a modern információfeldolgozási stratégiák meghatározásában, alaposabb megismerésükben és jövőbeli kutatásukban.

Kulcsszavak: digitális szöveg, olvasástípus, kognitív művelet, metakognitív művelet, információfeldolgozás

GRÓF ANNAMÁRIA

Az ELDIA (European Language Diversity for All) projekt és A magyar nyelv Szlovéniában esetspecifikus tanulmány eredményeinek bemutatása

Az ELDIA (European Language Diversity for All – Európai Nyelvi Diverzitás Mindenkinek) elnevezésű projektet hat európai ország nyolc egyetemének nyelvészei, jogászai, szociológusai és statisztikusai közösen hívták életre. Az ELDIA tizenhárom többnyelvű beszélőközösségről gyűjtött adatokat a terepmunka során kérdőíves módszerrel, illetve egyéni és csoportos interjúk készítésével. A finnugor nyelveket (is) beszélő közösségek Európa legkülönbözőbb országaiban, teljesen eltérő kulturális, gazdasági és politikai környezetben élnek. A projektet az Európai Bizottság hetedik keretprogramja támogatja, szlovéniai partnere a Maribori Egyetem.

Előadásomban a projekt és a szlovéniai magyar beszélőközösség rövid bemutatása után a kutatás eredményeit kívánom részletesebben tárgyalni, különös tekintettel a nyelvi készségek, a nyelvátörökítés és az oktatás szegmenseire, amelyek szorosan összefüggnek a törvény adta lehetőségekkel. A muravidéki kétnyelvű oktatás sajátosságai jelentős mértékben befolyásolják a tanulók nyelvi készségeit, így lényegében meghatározzák a magyar nyelv jövőjét és jelenlegi presztízsét.

Az ELDIA projekt végső célja megteremteni az EuLaViBar-t (European Language Vitality Barometer – az Európai Nyelvi Vitalitás Barométere), mely eszköz lehetővé teszi a nyelvi

sokszínűség felmérését. Az oktatás, a média, a nyelvi produktumok és a törvénykezés területeinek számértékei megmutatják a magyar nyelvnek Szlovéniában kirajzolódó vitalitási indexét, amely lehetőséget ad egy tudatosabb, célorientáltabb nyelvpolitika megalkotásához.

Kulcsszavak: nyelvi diverzitás, nyelvátörökítés, EuLaViBar, kétnyelvű oktatás, muravidéki magyar nyelvváltozat

H. TÓTH ISTVÁN

A népköltészet és az anyanyelv-pedagógia egy taneszközben

Dr. Galgóczi Lászlóné gyermekbarát, személyiségfejlesztő, a kommunikációs stratégiákra építő, a funkcionális nyelvészet értékeit szem előtt tartó anyanyelv-pedagógiai taneszközei a Mozaik Kiadónál jelennek meg. Ezek olyan tankönyvek, munkafüzetek, feladatgyűjtemények, amelyek bármelyik 1–4. évfolyamos, az olvasástechnikát *meg*tanító, az olvasmánymegértést fejlesztő olvasókönyv mellett eredményesen használhatóak.

Előadásom kérdésfelvetése, hogy helyénvaló-e a 21. században a megelőző korokból való népmeserrel, az egykor éltek mondókáival, dalaival, meséivel, mondáival, balladáival, dramaturgikus játékaival szembesítenünk a ma kisdíkjait?

Azt állítom, hogy dr. Galgóczi Lászlóné az 1–4. évfolyam magyar nyelvi nevelésére és oktatására készített taneszközsorozata az anyanyelv-pedagógia minden területére figyelemmel van, következetesen ismerteti meg a 6–11 éveseket a magyar néprajz szellemi kincseivel.

A szerző tankönyvei, munkafüzetei belső és külső koncentrációs megoldásokkal: problémafelvetés, kérdés, feladat, kiegészítő olvasmány, írásgyakorlat, szövegszerkesztési és helyesírási gyakorlat keretében ötletgazdagon fűzte fel a proverbiumok, valamint a népdalok, a népmesék, a népmondák személyiséggazdagító darabjait. Olyan folklór szemelvényeket válogatott, amelyek nem felejtethők és nem felejtendők az egyetemes magyar népi kultúra köréből.

Levonható a következtetés, hogy a népköltészeti szemelvényeket dr. Galgóczi Lászlóné munkáltató jelleggel helyezte el a taneszközeiben, az első évfolyamosokéban is.

Kulcsszavak: Dr. Galgóczi Lászlóné taneszközsorozata, anyanyelv-pedagógia, folklór szemelvények, munkáltató jelleg

H. VARGA MÁRTA

Rendhagyóság a magyarban

A természetes nyelvek nem minden esetben működnek következetesen, szabályszerűen. A nyelvi mintázatokban ugyan felfedezhetők „törvényszerű” összefüggések, melyek alapján megállapíthatók bizonyos szabályok, de ezek szinte soha sem kivétel nélküliek, több-kevesebb rendhagyó forma mindegyikben található. A rendhagyóság ugyan ellentmond a logika elveinek, szabályainak, de a nyelvtől ezek a szabályok természetesen nem is kérhetők számon.

Rendhagyóságnak – leíró szempontból – a szabály(osság)tól való, általában indokolhatatlan eltérést nevezünk. A kivételt logikusan nem, csak a hagyományra hivatkozva lehet indokolni. A rendhagyó formák elsősorban abban különböznek a szabályosaktól, hogy valamennyi alakjuk nem következtethető ki a már ismert alakokból az úzus alapján, esetükben minden alakot külön-külön kell megtanulni. A rendhagyó egyedek többsége ugyan a szabály ellen „dolgozik”, gyengíti a szabályt, azonban nem kérdőjelezi meg magát a rendszert. A kivételek, rendhagyó formák elsajátítása nagy kihívást jelent egyrészt a nyelvtanulók számára, másrészt az anyanyelv elsajátításában. A magyarul tanuló külföldi és az anyanyelvét tanuló kisgyerekek általában helyesen találja meg a szabályos ragozású igék, főnevek alakjait, a rendhagyók esetében viszont sokszor hibáznak.

Előadásomban a rendhagyóság értelmezésével, a szabálytalan formák számbavételével és csoportosításukkal foglalkozom, tudván, hogy a rendhagyó formák pontos számbavétele, listázása erősíti a szabály érvényesülését, jósló erejét.

Kulcsszavak: szabálykövető kivételek (potenciális szavak), szabályszegő kivételek (analógiás alakok), alakkiegészülés (szuppletivizmus), hiányos paradigmájú szavak

HAJDÚ ZSUZSANNA

Módszertani kihívások az újraéledő középiskolai orosztanításban

Iskolánkban az orosz nyelv tanulása iránti érdeklődés mintegy tíz éve éledt újjá. Kezdetben szakköri formában biztosítottunk lehetőséget a nyelv tanulására, majd az érdeklődés növekedésével az orosz is bekerült a választható idegen nyelvek sorába. Jelenleg mind a négy évfolyamon működik egy-egy nyelvi csoport, ahol a diákok heti három órában második idegen nyelvként tanulják az oroszot.

Előadásom első részében annak a felmérésnek az eredményét összegzem, melyben a diákok nyelvválasztási motivációját, valamint az orosz nyelv későbbi hasznosítására vonatkozó elképzeléseit vizsgáltam. Egy diákcsoportunk részt vett a pécsi Orosz Központ által meghirdetett *Ki tud többet Oroszországról?* elnevezésű vetélkedőn. A verseny második fordulójában esszét kellett írni *Oroszország – mit jelent nekem?* címmel. Előadásomban kitérek az esszék főbb gondolataira is.

A továbbiakban a cirill abc tanításával kapcsolatos módszertani problémákkal foglalkozom. Feltérképeztem, hogy a 14-15 éves diákok számára mi okozza a legtöbb problémát a cirill abc elsajátításában. Bemutatom a gyakorlás módját, a hibák kiküszöbölésére tett kísérleteimet. Vizsgálom az anyanyelv, valamint a másik tanult idegen nyelv hatását is. Bemutatom továbbá azokat az oroszországi kisiskolások számára készült írás-olvasás gyakorlókönyveket és multimédiás segédanyagokat, melyeket a magyar kiadású tankönyv mellett kiegészítő anyagként használok.

Előadásom záró részében az internet és általában az IKT-k orosztanításban betöltött szerepével foglalkozom.

Kulcsszavak: orosz nyelv, nyelvválasztási motiváció, cirill abc, írás-olvasás gyakorlókönyv, IKT

HARDI JUDIT

Idegen nyelvi szorongás főiskolai angolórákon

A másodiknyelv-elsajátítás gazdag teret biztosít a szorongás vizsgálatára, mivel a tanulók az idegen nyelv elsajátítása közben számos szituációban érezhetnek szorongást. Bár a nyelvi szorongást egyre inkább tárgyalja a szakirodalom, kevés kutatás készült eddig Magyarországon a nyelvtanulók érzéseiről és viselkedéséről olyan helyzetekben, ahol kihívásokkal teli nyelvi szituációban találják magukat.

A nyelvtanulással kapcsolatos szorongás különösen jól körvonalazódik az idegen nyelvi környezetben, amelyben a nyelvtanulók hazánkban tanulnak. Ez a kontextus nem kínál elegendő lehetőséget a természetes módon történő gyakorlásra, ugyanakkor a hangsúly a nyelv iskolai szintű tanulására irányul, nem pedig a gyakorlati tudás megszerzésére. Ebben a nyelvi környezetben a szorongás többféle területen és formában is megjelenik. Ezek közül a területek közül a kommunikáció területén érhető tetten leginkább a szorongás. A társalgási óra, amely a nyelv szóbeli gyakorlására ad lehetőséget, az egyik olyan színtér, amelyben a kommunikációs helyzetek változatosságának köszönhetően fokozottan jelentkezik a nyelvi szorongás, ezáltal a legalkalmasabb területe az adatgyűjtésnek.

Egy vizsgálat keretében ezért a kommunikációs szorongás megnyilvánulási formáit vizsgáltam angolul tanuló főiskolás hallgatók körében, kérdőíves módszer segítségével. A résztvevők egy bizonyos nyelvi szituáció kapcsán megjelölték szorongásuk legfőbb okait, saját vélt felelősségüket a helyzet kialakulásáért, valamint a szorongás leküzdésének lehetőségeit. A szituációs szorongás tényezőin túl több más megjelenési forma is felszínre került, amelyek további kutatás alapjául szolgálhatnak.

Kulcsszavak: idegen nyelvi szorongás, angol mint idegen nyelv, kommunikációs szorongás, szituációs szorongás, szorongáscsökkentő stratégiák

HARDINÉ MAGYAR TAMARA

Kérdőíves felmérés, empirikus kutatás a vallási nyelvhasználat, valamint egyes vallási sajtótermékek nyelvezte kapcsán

Négy éve folyó, egyre bővebb körben lefolytatott, több mint száz adatközlőre kiterjedő kérdőíves kutatásunkban bizonyos katolikus vallási sajtótermékek ismertségét, elfogadottságát, nyelvhasználatát, valamint a vallási nyelvhasználat egyes nyelvi elemeinek (többek között lexikai egységeinek) írott formában történő megnyilvánulását mérjük fel.

Az empirikus vizsgálódás kiterjed a vallási, teológiai nyelvhasználatban gyakran szereplő lexémák elfogadottságának szemléltetésére, a különböző értelmezési, nyelvhasználati problémák bemutatására. Fontos szerepet szánunk a vallási nyelvhasználatban – ezen belül pedig a katolikus sajtóban – rendszeresen megtalálható erős és kevésbé erős kollokációk (szókombinációk, szószervezetek) feltárására.

Kérdőíves kutatásunk vizsgálja a válaszadók (az újságolvasók) a vallási nyelvben szereplő idegen és jövevényszavakhoz való viszonyát, a vallás nyelvében leginkább használt idegen eredetű nyelvi elemek, jövevényszavak eredetének ismertségét, továbbá a nyelvhasználók vallási sajtótermékek nyelvezetével szemben támasztott elvárásait. Kutatási eredményeink bizonyos pragmatikai kérdéseket is felvetnek, nem hagyjuk figyelmen kívül az írott sajtó nyelvhasználatára jellemző stilisztikai problémákat sem. (Hangsúlyozzuk, hogy a vallási sajtótermékek nyelvezte, nyelvhasználata inkább a társadalmi nyelvváltozat egy szegmensének, a rétegnyelvnek tekinthető.)

Kulcsszavak: vallási nyelvhasználat, a katolikus sajtótermékek nyelvezte, empirikus kutatás, lexikai egységek ismertsége és elfogadottsága, idegen eredetű nyelvi elemek a vallási nyelvhasználatban

HEGEDŰS RITA

Kognitív szemlélet a magyar mint idegen nyelv tanításában. Hagyományok és perspektívák

Egy-egy új nyelvészeti paradigma megjelenése nagyjából hasonlóan zajlik le: hívei leszögezik, minek az ellenében dolgozták ki, kánonját rögzítik, kidolgozzák a terminológiáját, majd kezdetét veszi a tények, adatok elhelyezése az új paradigmán belül. Minden elméletnek, minden paradigmának megvan a maga élete: felívelő, sokat ígérő ifjúsága, csúcspontja, végül hanyatlása. Ez utóbbinak biztos jele, hogy sokasodnak az adott paradigmán belül nem megfejthető kérdések. Ilyenkor két lehetőség adódik: elméletünk vagy feltett kézzel átadja helyét a sorban következő ellenfélnek, amely már türelmetlenül toporog, hogy elődje ellenében megalkossa saját teóriáját. Vagy erőt és bátorságot merít Haspelmathtól (2008) és megpróbálkozik az ún. framework-free leírással.

Mi a szerepe az alkalmazott nyelvész(et)nek ebben a társasjátékban? Valóban csak szerényen áll a pást szélén, várva, hogy az elméletek ütközete során lehullott koncot felkaphassa, s abból

építkezzen szerény keretein belül? Meggyőződésem szerint – s előadásomban ezt igyekszem kidomborítani – az elmélet az, amely folyamatosan rá van utalva az alkalmazott oldal, különösen a nyelvtanítás tapasztalataira. A tanulás alapja a megértés, a tanár feladata a megértetés. „A megértésnek viszont nem egyféle leírás kell alapulnia, mivel az objektív valóság igen bonyolult, tehát a mindössze egy szempontú leírást nem vezethet a valóság megértéséhez” (Bańcerowski 1999). A magyar mint idegen nyelv korai tananyagai a megértetés eszközeként a külső szempontú leírást, a valóság tényeinek és viszonyainak bemutatására a nyelvi leképezés felfejtését választották. A metaforizációs, ill. metonimizációs folyamatok technikájának elsajátíttatása olyan eszközt ad a nyelvtanuló kezébe, amellyel – kihasználva az agglutinációs nyelv adta lehetőségeket – képessé válik nemcsak a reprodukcióra, de az elsajátításon, valamint a kognitív folyamatok szabályszerűségein alapuló teremtő nyelvhasználatra is.

Kulcsszavak: funkcionális, kognitív framework-free, nyelvtanítás, elsajátítás

HELTAI PÁL

Regina v Mr John Terry – pragmatikai kérdések a bíróságon

A 2011. október 23-án lejátszott Queens Park Rangers – Chelsea mérkőzésen John Terry, az angol válogatott kapitánya, állítólag rasszistának minősülő megjegyzést tett Anton Ferdinandra, a QPR védőjére. Az ügyből feljelentés lett, Terryt a „a közrend megzavarása, rasszizmussal súlyosbítva” váddal állították bíróság elé (a racially aggravated offence contrary to section 5 of the Public Order Act 1986). A vádat a bíróságon nem lehetett kétséget kizáróan bizonyítani.

Az előadás az esetet a beszédaktus-elmélet és az udvariassági elméletek szempontjából elemzi, és kitér a hétköznapi nyelv és hétköznapi fogalmak, illetve a jogi nyelv és a jogi fogalmak viszonyára.

A beszédaktusok általában aluldetermináltak. Ha egy megnyilatkozás illokúciós erejét nem jelöli explicit performatív ige, sokszor nem lehet egyértelműen eldönteni, hogy a beszélő milyen beszédaktust szándékozott végrehajtani. A *sértés* arcfenyegető beszédaktus, de az arcfenyegetés mértéke minden konkrét esetben más, és nehéz előzetes kritériumokkal leírni, milyen körülmények között mi számít sértésnek. A hallgató többnyire csak valószínűsíteni tudja, hogy egy adott megnyilatkozás a beszélő szándéka szerint arcfenyegető beszédaktus akar-e lenni.

A jog, a törvények nem elégednek meg a valószínűséggel, ezért megpróbálják a sértő beszédaktusokat a priori, objektív kritériumokkal meghatározni. A becsületsértés és a rágalom meghatározásában azonban a jog nem jut sokkal messzebb, mint a köznyelv, a „becsület csorbítására alkalmas kifejezés” meghatározásában a kontextus továbbra is szerepet játszik, a döntés szubjektív marad.

Kulcsszavak: rasszizmus, beszédaktusok, arcfenyegetés, köznyelvi szavak, jogi terminológia

HUSZÁR ÁGNES

Tárgyilagosság és elkötelezettség a gendernyelvészetben

William Labov az Ann Arbor-i per tapasztalatait összefoglaló írásában a nyelvtudomány művelőivel szemben a tárgyilagosság és elkötelezettség (objectivity and commitment) sürgető igényét fogalmazta meg.

A tárgyilagosság a nyelvi anyag összegyűjtésére és feldolgozására vonatkozik. A kutatónak gondosan figyelnie kell arra, hogy előzetes feltételezései, előítéletei semmi módon ne befolyásolják az adatgyűjtésben és az optimális feldolgozási módszer kiválasztásában. Csak a megfigyelői paradoxon hatásaitól megtisztított nyelvi anyag objektív elemzése juttat el bennünket érvényes következtetésekhez. A kutatói elkötelezettségnek a nyelvet beszélők irányában kell

megnyilvánulnia. A szociolingvista a társadalmi mozgásokat és azok nyelvhasználati hatásait az átlagos nyelvhasználóénál nagyobb érzékenységgel figyeli, a beszélő embereket pedig nem pusztán a kutatás „tárgyának”, „adatközlőknek” tekinti. A kutatói elkötelezettség abban nyilvánul meg, hogy a kutatás során feltárt összefüggéseket az általa vizsgált csoport számára hozzáférhetővé teszi, abból a célból, hogy azok reflektáltan tekinthessenek saját nyelvi praxisukra és javíthassanak rajta.

Az előadás egy készülő gendernyelvészeti kommunikációs kurzus koncepcióját ismerteti. A kutatói tapasztalatok feltártak olyan előítéleteket, amelyek bizonyos nyelvhasználati sajátosságok (alaphangmagasság, beszédgyorsaság, visszakérdezés) alapján következtetnek a beszélő személyiségjegyeire, szakmai felkészültségére. Mindenekelőtt a megszólaló nőket éri ennek során számos hátrányos értékítélet. A kutatás célja ezek nyelvhasználati okainak feltárása, a kurzusé pedig a munkahelyi, szakmai kommunikációs gyakorlat optimalizálása a férfiak, de mindenekelőtt a nők esetében.

Kulcsszavak: gendernyelvészet, szakmai kommunikáció, nyelvi hatékonyság, alaphangmagasság, beszédgyorsaság

ILLÉS ÉVA

Pragmatika az angol nyelv tanításában

A kommunikatív módszer egyik meghatározó vonása a kontextuális jelentés és ezzel együtt a pragmatika integrálása a nyelvtanításban. A pragmatikai elméletek pedagógiai alkalmazása során azonban a leíró megközelítés preskriptívvé vált, melynek következtében a nyelvhasználatban előforduló választási lehetőségek (mit, hogyan mondunk vagy értelmezünk egy konkrét szituációban, mennyire akarunk igazodni vagy esetleg tudatosan eltérni a konvencióktól, stb.) kihasználása helyett a nyelvtanulóknak az anyanyelvű szakemberek által előírt nyelvhasználati szabályoknak kell megfelelniük. Ezért változtak Searle konstitutív szabályai a nyelvtanításhoz hasonló regulatív szabályokká a beszédaktus-elmélet alkalmazása során, illetve Grice maximái az eredeti értelmezéssel ellentétben olyan felülről jövő és abszolút szabályokká, amelyek korlátozzák a választási lehetőségeket az idegen nyelv használatában. A nyelvtanításban így a mérvadó az idealizált anyanyelvű beszélő valamint az általa használt nyelvi változat illetve viselkedés lett.

Az angol elterjedése és nemzetközi nyelvként való használata azonban egy olyan helyzetet teremtett, ahol a cél nem az, hogy az angolt tanuló egy idealizált anyanyelvű idealizált normáinak megfelelően tudjon kommunikálni, hanem az, hogy valós, különböző nyelvi és kulturális háttérű beszélőkkel folytatott kommunikációban hatékony online döntéseket tudjon hozni. Ennek megvalósítása érdekében azonban változtatásokra van szükség a pragmatikai elmélet pedagógiai alkalmazásában.

Kulcsszavak: pragmatikaelmélet, pedagógiai alkalmazás, szabályok, választás, az angol mint nemzetközi nyelv

ILLÉS-MOLNÁR MÁRTA

A magyar mint származási nyelv és a nyelvtervezés. A németországi magyarság nyelvhasználatához

A német iskolarendszerben tanuló bevándorlók anyanyelve oktatáspolitikai szakszóval származási nyelv. A Németországban született, német pedagógiai intézményt látogató magyar származású diákok legtöbbször és legjobban beszélt nyelve az iskolás kor előrehaladtával a német lesz. Különbséget kell tenni az elsőként megtanult és első nyelvnek tartott, valamint az elsőként tudott és elsőként használt nyelv között. A nyelvtudás és használat szempontjából a németnyelvi

környezetben tanuló kétnyelvű beszélők nyelvi életében a magyar a második helyre kerül. Többeknek valóban nem (csak) a magyar az első nyelvük, mégis az egyik. Ezek alapján kell bővítenünk a magyar nyelvstratégia szempontrendszerét, támogatva a nyugati magyar diaszpóra nyelvmegtartását. A családon belüli nyelvhasználat mellett a nyelvmegtartás lehetősége az oktatásban van.

A származási nyelv fogalmának és sajátosságainak, valamint a nyelvet beszélők típusainak bemutatása mellett az előadás egy-egy példával illusztrálja az oktatás hangsúlyos pontjait. A magyar–német nyelv párban megjelenő transzfer- és interferenciahatások a magyar nyelvi kompetenciák kialakításakor nem értékelhetők gátló hatásként, mint ahogy nem jelenthetjük ki kategorikusan azt sem, hogy a magyar nyelv a célnyelv, a német a forrásnyelv. A magyar nyelv a forrás, amely a magyarhoz mint célhoz vezet.

Kulcsszavak: magyar mint származási nyelv, németnyelvi környezet, nyelvhasználat, nyelvmegtartás, oktatáspolitikai

IMRE ATTILA

Módbeli segédigék fordításának perspektívái magyar, angol és román nyelven

Dolgozatomban az angol módbeli segédigék fordítási lehetőségeit vizsgálom magyar, angol és román nyelvi példák segítségével. Kutatásom egy hároméves periódust követően több ezer mondatos állományt eredményezett, amely mind szépirodalmi (tudományos-fantasztikus) mind pedig szaknyelvi mintákat tartalmaz (*Eur-Lex – Europa* adatbázisából). Eddigi eredményem azt bizonyítja, hogy angol nyelvről magyarra vagy románra fordítva kevesebb modálisnak tekinthető szerkezettel számolhatunk, hiszen a módbeli segédigéket fordítva ezek árnyalatnyi többletjelentését (például udvarias kérés) a fordítók esetenként jelentésbővítéssel oldják meg (generalizálják), és sem toldalék (feltételes módjel), sem pedig különálló szó nem utal az eredeti angol módbeli segédigére.

A dolgozat további részében azt vizsgálom meg, milyen esetekben jelenik meg angol módbeli segédige a forrásnyelvi magyar vagy román szöveg fordítása során, anélkül, hogy erre akár toldalék, akár különálló szó utalna. Nyilvánvaló, hogy a legérdekesebb esetek azok lesznek, amikor magyar–angol, magyar–román fordítás során megjelenik egy angol módbeli segédige, amely – dacolva a Cioran-féle tiltással (a fordítás nem lehet egyértelműsítő) – jelentésszűkítésre utal (konkretizál).

Következtetéseimben az adatbázis hasznosságát igyekszem kiemelni a fordítás (fordítói norma, fordító jártassága) és a nyelvoktatás terén (angol módbeli segédige tanításakor figyelembe kell venni jelentéseinek gyakoriságát). Arra is kitérek, mennyire érdemes módbeli segédigéket tartalmazó adatbázist fordítói környezetben alkalmazni.

Kulcsszavak: módbeli segédige, adatbázis, fordítás, nyelvoktatás, gyakoriság

ITTZÉS DÁNIEL

Tempestuosum mare huius vitae.

Egy allegória fordításának kérdései Philipp Melanchthon *De studiis theologicis* című beszédében

Előadásomban Philipp Melanchthon 1521-ben keletkezett beszédével foglalkozom, melynek középpontjában a teológia tudományának isteni eredete és minden más emberi tudományt felülmúló jelentősége áll. Vizsgálódásaim homlokterében egy, a szövegben többször megjelenő képnek, a viharos tengeren hányódó ember képének magyarra fordítási lehetőségei állnak.

Először a beszéd egészének utalásaival, idézeteivel, vendégszövegeivel, allúzióival foglalkozom, majd azt vizsgálom meg, hogy ezek közé miképpen illeszthető be a viharos tenger képe. Ezek után bemutatom az élet tengerén hányódó ember allegóriájának kontextusát: milyen helyet foglal el Melanchthon beszédének felépítésében, érvrendszerében, és milyen ókori előzményeket idézhet fel a beszéd hallgatójában, olvasójában? A tágabb irodalomtörténeti, filozófiatörténeti összefüggések feltárása után arra a kérdésre keresem a választ, hogy mindezek ismeretében milyen lehetőségek állnak a szöveg magyar fordítója előtt. Milyen módon hidálhatja át a fordító az antikvitás, a humanizmus és napjaink időbeli és kulturális távolságát? Beszélhetünk-e egyáltalán ilyen távolságról egy, a magyar költészetből is jól ismert és a köznyelvben is használt kép kapcsán?

Kulcsszavak: Melanchthon, az élet tengere, antikvitás – humanizmus – XXI. század

IVÁNYI RUDOLF

Nyelvi tudatosság és funkcionális nyelvtanítás a német mint idegen nyelv oktatásában

A modern nyelvoktatásban a nyelvi ismeretek szerepe átértékelődött. A nyelvi, nyelvtani tudás mellett a sikeres kommunikációt lehetővé tevő kommunikatív kompetencia fejlesztése, a nyelvi eszközök funkcionális használatának képessége és a nyelvi tudatosság fontos szerepet töltenek be az idegennyelv-oktatásban.

Kutatásom célja a nyelvtanítás és a nyelvhasználat, valamint a nyelvi tudatosság és az idegennyelv-oktatásban megszerzett nyelvi kompetencia szintje közötti összefüggések feltárása. A kutatás abból indult ki, hogy az idegennyelv-tanulásban a nyelvi tudatosság és a nyelvi kompetencia szintje egymással szorosan összefügg, valamint hogy a nyelvi tudatosság nemcsak formai-nyelvtani, hanem szemantikai és pragmatikai tudást is feltételez. Ennek megfelelően feltételezhető, hogy ezen kategóriák egymásra épülnek, és kizárólag együtt teszik lehetővé az adekvát nyelvi kommunikációt, a tudatos, reflektált nyelvhasználatot. Empirikus kutatásomban 104 elsőéves magyar anyanyelvű egyetemi hallgató német nyelvi kompetenciaszintjét vizsgáltam nyelvi tudatosságuk szempontjából saját fejlesztésű komplex szövegorientált tesztkérdőív segítségével (lyukas szövegek, nyelvi tudatosságra vonatkozó kérdések, szövegalkotási feladatok), melynek összeállításánál a KER B2-es nyelvi szintje volt mérvadó.

A tesztkérdőívek kiértékelése során kirajzolódott, hogy bár a legtöbb hallgató képes arra, hogy nyelvtani szempontból elemezze az adott nyelvi szerkezetet, arra azonban kevésbé, hogy felismerje a nyelvtani szerkezetek funkcióját, azaz kommunikatív-funkcionális szempontból közelítse meg az adott nyelvtani jelenséget. Eredményeim tükrében bemutatom, hogyan fejleszthető a nyelvi tudatosság a funkcionális nyelvtanításon keresztül.

Kulcsszavak: nyelvi tudatosság, idegennyelv-oktatás, nyelvi kompetencia, funkcionális nyelvtanítás, reflektált nyelvhasználat

JAKUS ENIKŐ

A tanári szerepkör változásai az idegennyelv-oktatásban, az alternatív módszerek figyelembe vételével

Napjainkban Magyarországon a német mint idegen nyelv oktatásának egyre szélesebb körben elterjedő színterei az úgynevezett alternatív nyelviskolák. Megjelenésük változást jelent az alkalmazott módszerek, tananyagok, eszközök kiválasztásában és alkalmazásában, melynek következtében átalakulnak a tanári szerepek és feladatkörök is.

Kutatásom célja a különböző tanári szerepkörök, alkalmazott technikák bemutatása a tanári tudás szempontjából, ezen keresztül az egymástól független idegennyelv-oktatási színtereken

zajló (hagyományos iskolai, valamint alternatív nyelviskolai) tanári tevékenységek elemzése. A következő kérdések kerülnek megválaszolásra: milyen tanári szerepek, feladatkörök, tapasztalatok, milyen fejlesztő elemek léteznek az iskolai idegennyelv-oktatáson kívül működő alternatív nyelviskolai környezetben?

Kutatásom középpontjában a Magyarországon legnépszerűbb alternatív idegennyelv-oktatási módszer áll, mely a szuggesztópédia modernizált, Magyarországon kidolgozott formája. Előadásomban először mutatom be a módszer empirikus kutatásának eredményeit, melyet 2011-ben, a Brainturbo nyelvtúdiókban, a nyelviskolában tanulók, tanítók, valamint a nyelviskolákat üzemeltetők körében végeztem. A vizsgálatot a módszer legfontosabb alapelveire vonatkozó interjúval, óramegfigyelésekkel, valamint a kísérleti személyeknek a módszerről alkotott véleményeit, tapasztalatait vizsgáló kérdőívek segítségével valósítottam meg.

A kutatás eredményei között bemutatom a módszer alkalmazása során megvalósuló tanári szerep- és feladatköröket, valamint a gyakorló tanárok által hasznosnak vélt, fejlesztő elemeket, melyek az iskolai idegennyelv-oktatásban is alkalmazhatók. Az eredmények alapján megvalósítható a két területen megnyilvánuló tanári tudás és a róla alkotott felfogásunk bővítése, az össztanári tudás egységesítése.

Kulcsszavak: tanári szerepkörök, tanárkutatás, alternatív idegennyelv-oktatás, idegennyelv-oktatás alapelvei, fejlesztő idegennyelv-oktatási technikák

JÁSZNÉ KAJMÁDI MÓNIKA

A német mint első idegen nyelv tanításának kihívásai

A rendszerváltás utáni fellendülést követően a németet első idegen nyelvként tanulók aránya jelentős mértékben visszaesett, mely sok középiskolában a német mint első idegen nyelvi csoportok megszűnéséhez vezetett. Számos középiskolában indulnak azonban német mint első idegen nyelvi csoportok, ahol, részben a fent említett tendencia eredményeképp, a tanulók nyelvi előképzettségében óriási különbségek mutatkoznak. Mivel a diákok alacsony száma miatt csoportbontásra lehetőség nem nyílik, így az optimális nyelvi fejlődés érdekében a csoporton belüli differenciálás, a tanulóközpontú, egyéni különbségekre reagáló nyelvpedagógiai megoldások kerülnek előtérbe.

A német mint első idegen nyelv megtartása iskolarendszerünkben nemcsak hagyományaink miatt indokolt, de számos tanulmány támasztja alá ennek szükségességét a többnyelvűség felé vezető úton. Ennek záloga egy olyan sokrétű tanári tudás, melynek egyik alappillére az elemző képesség, a nyelvtudás és nyelvi készségek több szempontú megismerésének képessége.

Előadásomban egy esetbemutatáson keresztül felvillantom azokat a kihívásokat, mellyel ezen csoportok tanítása során szembesülünk. Körüljárva annak a tanári tudásnak egyes elemeit, melyek ezen heterogén nyelvi csoportok tanításában támpontot jelentenek, egy középiskolai mintán (n=40) mutatom be az egyes mérési eljárások eredményeit. A konkrét vizsgálat kapcsán foglalkozom a kérdéssel, hogy a kvantitatív vizsgálati módszeren túl a tanulóközpontú megközelítés szellemében milyen kvalitatív módszerek segítenek bennünket a tanulói tudás alaposabb megismerésében.

Kulcsszavak: német mint első idegen nyelv, differenciálás, tanári tudás, elemző képesség, nyelvtudás és nyelvi készségek megismerése

JOACHIM LÁSZLÓ

Morfológiai információk a MID tanulói számára készített szószedetekben és szótárakban (főnévi és igei formák)

Az idegennyelv-tanításban egy-egy szó bemutatásához az adott szó megfelelő alakjainak ismertetése, magyarázata is kétségkívül hozzátartozik. Arra nézve azonban már nem látszik egyértelmű konszenzus, hogy melyek azok a szóalakok (egy szótárban vagy egy tankönyvi szószedetben), amelyek megadása a leghatékonyabban segíti a nyelvtanulókat: a jelenlegi gyakorlat azt mutatja, hogy a címszó mellett más szóalakokat is feltüntető szótárak és szószedetek nem feltétlenül ugyanazon toldalékolt formák megadását látják szükségesnek, praktikusnak.

Az előadás – elsősorban a pedagógiai grammatikák megközelítését szem előtt tartva és alkalmazva – érvel a legfontosabbnak tűnő morfológiai formák, lehetőségek mellett (terjedelmi korlátok miatt a vizsgálódást (csak) a főnevek és az igék alakjaira korlátozva).

Emellett számba veszi a tanulói szótárakban (a címszón kívül) megadandó szóalakok kiválasztásának, megadásának főbb nyelvpedagógiai, lexikográfiai szempontjait és dilemmáit, és amellet érvel, hogy bizonyos esetekben a jelenlegi gyakorlatban megszokottnál több morfológiai információ feltüntetése is indokolt lehet.

A szavak természetesen nem feltétlenül választhatóak el azoktól a struktúráktól, amelyeknek nagyon gyakran részét képezik. Léteznek olyan tanulói szótárak, amelyek a vonzatokat ennek megfelelően a címszó részeként kezelik, így ennek a megoldásnak a szükségessége, lehetőségei és a vele kapcsolatban felmerülő nehézségek, problémák is az előadás (tágabb értelemben vett) témájának részét képezik.

Kulcsszavak: morfológia, lexikográfia, szócikkekben megadott szóalakok, tipikus és sajátos morfológiai jelenségek, szótár

KANYÓ RÉKA

Női és férfi olvasási stratégiák

Korábbi vizsgálatok (Gocsál–Huszár 2006) megállapították, hogy a hangos olvasás időszerkezetében nincs eltérés férfiak és nők esetében, azonban Gósy (1998) igazolta, hogy a nőknek jobb a verbális memóriája és reakcióideje, gyorsabban és hatékonyabban keresnek a mentális lexikonban.

Jelen kutatás célja középkorúak beszédtempójának és olvasásértésének vizsgálata kötött műfajú szöveg (mese) felolvasásában. A kutatási kérdések a következők: (1) Milyen feltételek mellett van kimutatható eltérés a két nem tempóértékei között? (2) Mennyire hatékony a nők és a férfiak olvasástechnikája? (3) Megállapítható-e nemre jellemző válaszadási stratégia a szövegértésre vonatkozó kérdések tekintetében?

Hipotézisem, hogy a mese jellege, az eltérő gyermekkori szocializáció és családban betöltött nemi szerepek jelentős eltérést eredményeznek nők és férfiak beszédtempói és olvasásértésük között. Feltételezésem szerint a nők lassabb tempóban olvasnak, és több kérdésre válaszolnak helyesen.

A kutatás anyaga egy 12 soros mese, amelyet 30 (15 nő, 15 férfi) adatközlő olvasott fel. Ezt követően írásban válaszoltak öt, a megértést ellenőrző kérdésre. A válaszok szerkezete és szóhasználata feltehetően az adott nemre jellemző, ami befolyásolja a feldolgozás hatékonyságát.

A hanganyagok rögzítése csendesített helyiségben, az akusztikai-fonetikai elemzés a Praat 5.1 szoftverrel történt. Az összehasonlító számításokhoz az SPSS programot használtuk.

Kulcsszavak: olvasási sebesség, olvasásértés, válaszadási stratégiák, szóhasználat, nemi különbségek

KÁROLY KRISZTINA

Szövegkohézió és fordítás.

A referenciális kötések célnyelvi újratereztésének problematikája a magyar–angol fordításban

A sajtófordításon belül a hírszövegek fordítását kísérő stratégiák leírásával sokan foglalkoznak, keveset tudunk azonban arról, hogy ezek milyen összefüggésben állnak fordítást kísérő sajátos szövegalkotási normákkal.

Előadásomban a magyar és az angol nyelvpár esetében mutatok rá a szövegértelmezés szempontjából egyik meghatározó tényező, a referencia mint kohéziós eszköz célnyelvi megfeleltetésének problematikájára. Arra a kérdésre adok választ, hogy a fordítás során keletkező referenciális eltolódásokban (Blum-Kulka 1986: 21) mennyire játszanak szerepet a nyelvek rendszerbeli különbségei, valamint a vizsgált fordításfajta (a sajtófordítás) és a műfaj (a hírszöveg) egyedi szövegalkotási jellegzetességei.

Az elemzés Halliday és Matthiessen (2004), valamint Bell (1991, 1998) elméletére épül. Eredményei azt mutatják, hogy a hírszövegek fordításában referenciális kohéziós eltolódások nem mennyiségi, hanem inkább minőségi értelemben keletkeznek. A vizsgálat szempontjából releváns fordítási univerzálékkal kapcsolatban az adatok arra engednek következtetni, hogy a hírszövegek fordításában az explicitációs hipotézis érvényesül (egyes eseménystruktúra-komponensekben), az ismétléskerülési hipotézis azonban nem. Azonosíthatók továbbá olyan opcionális referenciális eltolódások a speciális diskurzusfunkcióval rendelkező szövegmondatoknak, valamint az eseménystruktúra kulcsfontosságú komponenseinek a fordításában, amelyek a hírtartalom kifejtettebb közvetítését szolgálják.

A vizsgálat tovább erősíti annak az állításnak a hitelességét, miszerint bár fordítás során a referencia célnyelvi átültetése grammatikai átváltási művelet, s mint ilyen többnyire kötelező és automatikus, elemzése mégis indokolt, mivel megfeleltetése függ a nyelvek rendszerbeli és műfaji sajátosságaitól.

Kulcsszavak: sajtófordítás, hírszöveg, kohézió, referencia, eltolódások

KERTES PATRÍCIA

A nézőpont szerepe az érvelésben.

Érvelő érettségi dolgozatok szövegtani elemzésének eredményei

Az előadásom témája érvelő érettségi szövegek szövegtani elemzésének a bemutatása, az eredményeket a nézőpont érvelésben betöltött szerepe szempontjából foglalom össze. A szövegtani vizsgálatokban a nézőpont vizsgálata olyan terület, amelyben új perspektívát nyit meg a holista kognitív (szöveg)nyelvészet szempontrendszer.

Az előadás első részében a szövegtani elemzés elméleti megalapozására kerül sor. A funkcionális nyelvészeti irányzatokon belül a holista kognitív nyelvészet elveinek rövid bemutatását követően azt a szövegfogalmat vázolom fel, amely az elemzés alapjául szolgált. Emellett a szövegtipológia néhány olyan összetevőjét mutatom be, amelyek segítségével leírhatóak az érvelő érettségi szöveg sajátosságai. A szövegalkotási tevékenység két fontos tényezőjét emelem ki a továbbiakban, a figyelem irányítását és a nyelvi tevékenység perspektivikus voltát. Mindkét jelenségkör esetében felvázolom azt, hogy milyen szerepet töltenek be az érvelő szövegek értelemszerkezetének kialakításában. Az előadás második részében az elemzés eredményeinek kiértékelésére kerül sor. Ennek során bemutatom az elemzett szövegek nézőpontszerkezetének sajátosságait, különös hangsúlyt fektetve a leggyakoribb E/1. szövegalkotói perspektívára, valamint a T/1. nézőpontra, amely egy közösségben jelöli ki a nézőpontot.

Az elemzési eredmények kiértékelésének tükrében választ adok arra a kérdésre is, hogy milyen összefüggésben áll a szövegalkotó által felkínált és előtérbe helyezett perspektíva az érvelő szöveg értelemszerkezetének kialakításával.

Kulcsszavak: holista kognitív szövegnyelvészet, figyelem irányítása, nézőpont, érvelés, szövegalkotói perspektíva

KERTES PATRÍCIA

A metapragmatikai tudatosság szerepe és funkciója az idegen nyelvi szövegalkotási képesség fejlesztésében

Az előadás a német mint idegen nyelv szakdidaktikájának egy fontos részterületére, az írásbeli szövegalkotási képesség fejlesztésének lehetőségeire fókuszál. Az idegen nyelvi szövegalkotás elméleti és empirikus kutatásában a metapragmatikai tudatosság szerepe olyan új terület, amely nagyban hozzájárulhat az idegennyelv-oktatás célkitűzéseinek megvalósításához, a tanulók kommunikatív kompetenciájának és szövegkompetenciájának fejlesztéséhez, valamint egy reflektált nyelvhasználat kialakításához.

A német mint idegen nyelv szakdidaktikájával kapcsolatos kutatások kiindulópontját a szakterület önmeghatározása és célkitűzéseinek áttekintése jelenti. A német mint idegen nyelv a germanisztika egyik szakterületként olyan önálló, egységes és egyenrangú diszciplína, amely az oktatási gyakorlat során felmerülő kérdésfelvetéseket egy elméleti keretbe ágyazva válaszolja meg. Az elméleti keret kidolgozása során a szakterület kutatói, a szak sokszínűségéből adódóan, számos tudományág eredményeivel dolgoznak. A szövegalkotás területén történő kutatások elsősorban a szövegnyelvészet eredményeire építhetnek. Ebből kifolyólag az előadás első részében azokat a holista kognitív (szöveg)nyelvészeti fogalmakat emelem ki, amelyek lehetővé teszik egy folyamatközpontú, elsősorban a szövegalkotásra vonatkozó modell szakdidaktikai eszköztárának összeállítását. Ebben az eszköztárban a metapragmatikai tudatosság szerepét mutatom be részletesen. Az előadás második része az írásbeli szövegalkotási képesség fejlesztésének egyik lehetőségét tárgyalja, a szövegalkotás során készített portfóliók elemzésére kerül sor a már ismertetett eszköztár segítségével.

Kulcsszavak: német mint idegen nyelv szakdidaktikája, szövegalkotás, metapragmatikai tudatosság, szakdidaktikai eszköztár, portfólió

KESZY-HARMATH DÁNIEL

Facebook-retorika tanár és diák között

Új területet képeznek a médiaretorika, vizuális retorika (Aczél 2012) témakörén belül a tanár és diák kommunikációjának aspektusai. A tantermi kommunikáció vizsgálatának nagy hagyománya van, azonban az internetes kommunikációban megjelenő tanári szerepről, a diákokkal való másodlagos írásbeli érintkezésről nincs sok anyag.

Az elektronikus kommunikáción belüli alapvető egység a diskurzus (Boronkai 2009). A több résztvevős diskurzust, az üzenőfalon történő társalgásokat vizsgáltam a diskurzuselemzés és a médiaretorika módszereinek segítségével (milyen gyakorisággal, milyen céllal térnek vissza a saját bejegyzésükhöz, milyen témákat érintenek, milyen nyelvi stílusban nyilvánulnak meg a résztvevők). A szövegfeldolgozás sem feltétlenül lineáris, így még a kognitív szövegtan táguló szövegvilágának perspektíva-vizsgálatát is figyelembe kellett vennem. A virtuális világban ún. on-lények (Aczél 2012) képződnek, akiknek az ilyen jellegű társalgások képezik az elsődleges kommunikációs formát, de nagy kérdés, hogy a számítógép által közvetített kommunikáció felválthatja-e a szemtől szembenit? Hibrid kommunikációs formák alakulnak ki, (így pl. az internetes tanár-diák kommunikáció). Kutatásomban ezeket is vizsgálom.

Az üzenőfali bejegyzések és a rájuk érkező kommentek egy soha le nem zárult szöveget alkotnak. Előadásom nem tér ki a csevegés mint interaktív magánéleti műfaj (Érsok 2007) elemzésére, kizárólag az üzenőfali bejegyzésekből és az azokra érkező kommentekből kialakuló tanár-diák diskurzus kvalitatív és kvantitatív vizsgálatára szorítkozik.

Kulcsszavak: diskurzus, „on-lény”, késleltetett interakció, vizuális retorika, tanári kommunikáció

KIS ÁDÁM

A biztonságtechnika metaforái

A számítástechnika, illetve az informatika viszonylag új területét képezik a hálózatok. A számítógép működését károsító programok ugyan korábbról erednek, azonban ez a fejlemény nagymértékben megnehezítette a védekezést. Ez önálló üzletággá, kutatási területté tette a biztonságtechnikát, amely jelentős mértékben megegyezik az ellenkező irányú tevékenységek, azaz a támadások technológiájával.

A számítógépes támadások kezdetben kizárólag magányos szereplőktől indultak, így a lexikai fejlődés fokozottan spontán. Ugyan az utóbbi időben, különösen a védekezés hatására a szakterület elkezd intézményesülni, a szóhasználat alakulásában a terminológiai tendenciák nem jelentek meg.

Az elmúlt két év során a SZAK Kiadó több biztonságtechnikai könyvet adott ki, angolból fordítva. A fordítási, illetve a szerkesztési folyamat jó alkalmat jelentett a terület spontán terminusainak észlelésére, mind angolul, mind magyarul. Az angol lexikai állapotot adottnak véve a magyar szövegváltozatok létrehozásához kutatni kellett a magyar lexika kialakult példáit. Ennek során a kiadó nem gyártott magyar szavakat, ezzel együtt azt tapasztaljuk, hogy a szakterület alapfogalmai jelentős részének van magyar elnevezése.

A téma sajátos abban a tekintetben, hogy a kialakult szaklexika meglehetősen kicsi elemszámú, a szakszavak kialakulása jól követhető, és – egyetlen ponton előlegezve az eredményt – meglehetősen tarka.

Kulcsszavak: biztonságtechnika, számítógép-hálózat, szaklexika, terminológia, terminus, metafora

KISS MARGIT – T. SOMOGYI MAGDA

A digitális Mikes-szótár: nyelvtörténet és számítógépes lexikográfia találkozása

A Mikes-szótár a második teljes írói szótárunk lesz, ugyanakkor első az elektronikus feldolgozás és megjelenítés tekintetében. Előadásunkban ismertetjük az eddigi eredményeket: a szövegek digitalizálását, az adatbázishoz szükséges XML struktúra kialakítását, magát az adatbázist. Részletesen bemutatjuk a jelenleg is folyó címszavasítási munkálatot, amelynek során mai címszavakhoz rendezzük a mikesi szavakat. A sokváltozatú, régies írásmódú szavakhoz kialakítottunk egy olyan struktúrát, amelyben ezeket a szavakat és morfémáikat egységes módon tudjuk kezelni nyelvrendszerbeli helyük szerint.

Rendszerünk a szószintű szóelőfordulások meghatározásából építkezve az alakváltozatok bemutatásán át a mai címszó meghatározásáig terjed; a teljes eredeti szöveget is megtartva eljutunk a mai szókészletig. Példák elemzésével bemutatjuk a történeti szöveg címszavakba rendezésének nehézségeit, jellegzetességeit, sajátos eseteit, hangsúlyozva a szövegkritikai, filológiai szempontokat is. Előadásunkban ismertetjük a készülő rendszerünk felépítését, valamint azt, hogy milyen további alkalmazási lehetőségeket rejt.

Szótárunk a középmagyar kor hiánypótló korpusza is egyben a maga 1,5 millió szövegszónyi mennyiségével, amely lehetőséget nyújt grammatikai elemzésekre, rejtett szövegösszefüggések vizsgálatára, statisztikák és olyan több szempontú csoportosítások létrehozására is, amelyekre

eddig nem volt mód. Ezáltal teljesebb képet kapunk Mikes Kelemen munkásságán keresztül a korról nemcsak a nyelvészek, hanem más tudományterületek művelői számára is.

Kulcsszavak: Mikes, digitális írói szótár, nyelvtörténet, filológia

KISS TÍMEA

Funkcionális alakzatvizsgálat Ady Endre verseinek angol, olasz és szlovák fordításaiban

Előadásomban a stilisztikai alakzatrendszer elemzem Ady verseiben. Azt kívánom bemutatni, hogy az alakzatok hogyan jelennek meg az Ady-versek angol, olasz és szlovák fordításaiban. Munkámmal szeretnék segítséget nyújtani az alakzatok fordításszövegekben betöltött funkciójának felismeréséhez, valamint ezek tanításához is a magyar és idegen nyelvórákon történő szövegelemzésekben.

Hipotézisem, hogy Ady alakzatai nem funkció nélküli díszek, hanem kompozícióképző erejük van, s a célnyelvi szövegvariánsokban fellépő hiányuk szemantikai és pragmatikai jelentésváltozásokat okozhatnak.

Jelen előadásomban a konkrét versszövegek hatásából kiindulva a fordításokban az alakzatok funkcióját vizsgálom meg. Azt kívánom megvizsgálni a fordításszövegeken keresztül, hogy a forrásnyelvi szöveggel egyenértékű célnyelvi szövegek jöttek-e létre, valamint a műfordító stílusa hogyan hat az eredeti mű szövegvariánsának stílusára, s az általam vizsgált alakzatokat és funkciójukat ez milyen mértékben befolyásolja.

A forrásnyelvi és célnyelvi szövegek összehasonlításához *A halottak élén* című kötet verseiből választottam mintát, mert disszertációmra dolgozva jelenleg Ady költészetének kései szakaszát vizsgálom. Ezek a versek a megértés szempontjából is problematikusak lehetnek a fordítók számára. Tanulmányomban bemutatom, hogy a választott verseket hogyan ültették át idegen nyelvre, hogyan vívódtak a versekben küzdő régi és új gondolatokkal, az elmúlás visszafordíthatatlanságával.

Kulcsszavak: műfordítás, alakzatvizsgálat, kommunikatív ekvivalencia, adjekciós alakzatok

KLAUDY KINGA

Tíz éves az ELTE BTK Fordítástudományi Doktori Programja

Nyomtatásban megjelent vagy különböző adathordozókon tárolt, kész fordítások szövegét több tudomány is felhasználja adatforrásként. Megtörténhetett volna, hogy ez így is marad, és nem áll össze egy olyan tudomány, mely a fordítást a fordításért vizsgálja, önmagában tartja kutatásra érdemes kétnyelvű beszédevékenységnek. Az önálló fordítástudomány létrejöttétől még hosszú út vezetett az önálló fordítástudományi doktori programok létrejöttéhez. Magyarországon ez 2003-ban következett be, amikor az ELTE BTK Nyelvtudományi Doktoriskoláján belül megalakult az önálló Fordítástudományi Doktori Program. A Program célja sokak szemében túlságosan nagyra törőnek tűnhet, mivel nem más, mint a magyar fordítástudomány megteremtése. De mint az előadásból majd kiderül, nem is lehet más, ha a fordítástudományt a világszerte használatos *Translation Studies* terminusnak megfelelően értelmezzük, tehát elsősorban nem szépirodalmi szövegek fordításának kutatását értjük rajta, hanem a tág értelemben vett nyelvi közvetítés összes szóbeli és írásbeli megnyilvánulásának kutatását. A sikeresen megvédett disszertációk témái jól tükrözik a program interdiszciplináris jellegét. A témavezetők a fordítástudomány „segédtudományainak” jeles képviselői: pszicholingvisztika (Gósy Mária), szövegnyelvészet (Károly Krisztina, Knipf Erzsébet), terminológia (Nyomárkay István, Fóris Ágota, Muráth Judit), pragmatika és interkulturális kommunikáció (Szili Katalin, Földes Csaba), kognitív nyelvészet (Bańcerowski Janusz, Kövecses Zoltán), számítógépes nyelvészet (Prószéky Gábor), korpusznyelvészet (Váradi Tamás). Ez a felsorolás felvet néhány kérdést a

fordítástudomány kutatás-módszertani önállóságával kapcsolatban, melyekre az előadás választ keres.

Kulcsszavak: fordítástudomány, doktori képzés, interdiszciplinaritás, kutatómódszertan, önállóság

KOCZOGH HELGA VANDA

Pragmatikaerő-módosítók használata a társadalmi nem és a szociális távolság függvényében

Bár a magyar szakirodalomban a beszédcselekvések (pl. bók, kérdés, bocsánatkérés) vizsgálata népszerű kutatási terület, az egyet nem értés jelenségére irányuló kutatások száma elenyészőnek mondható. Előadásom célja a verbális egyet nem értés szociopragmatikai vizsgálata a társadalmi nem és a szociális távolság függvényében. A kutatás BA-s egyetemi hallgatók szemtől szembeni interakciójára irányul, mely során vegyes nemű párosok társalogtak előre megadott témákról. Az előadás középpontjában az egyet nem értés pragmatikai erejét módosító eszközök és nyelvi/lexikai elemek állnak, melyek az adott megnyilatkozás homlokzatfenyegető mivoltát hivatottak enyhíteni vagy erősíteni.

Vizsgálatom rávilágít arra, hogy bár a beszélő neme nagymértékben befolyásolja az egyet nem értés kifejezésének gyakoriságát és nyelvi megvalósulási formáját, nincs hatással a pragmatikaerő-módosítók használatára. Kutatásomban a férfiak és a nők is hasonló arányban alkalmaztak fokozott, tompított és módosítatlan egyet nem értést; a kisebb eltérések nem bírnak statisztikai jelentőséggel. A kutatási eredmények cáfolják a releváns szakirodalom azon állításait is, melyek szerint a nők ritkán erősítik egyet nem értésük pragmatikai erejét.

A beszélők társadalmi távolsága és a pragmatikaerő-fokozók használata közötti kapcsolat elemzése során fény derült arra, hogy az idegenek kevesebb fokozott, de több módosítatlan és szinte ugyanannyi tompított egyet nem értést használtak, mint a szociális távolságot mérő skála másik végén álló testvérek és párkapcsolatban lévők.

Kulcsszavak: egyet nem értés, pragmatikaerő-módosítók, társadalmi nem, szociális távolság, udvariasság

KONTRÁNÉ HEGYBÍRÓ EDIT

Siket fiatalok megnyilvánulásai az anyanyelvről

Az idegennyelv-elsajátítás szempontjából fontos szerepet játszik a nyelvtanuló anyanyelve és anyanyelvi fejlettsége. A siket nyelvtanuló azonban nem feltétlenül azt a nyelvet tekinti anyanyelvének, amire iskolájában az idegen nyelvek tanítása épül. A tanárok többsége kizárólag hangzó magyar nyelvi közvetítéssel oktatja az angolt vagy a németet a siket tanulóknak, vagyis egy olyan nyelven, amelyet nem természetes úton sajátít el a siket kisgyerek, hanem iskolai tantárgyként. Mire a siket gyermek odáig jut a tanulmányaiban, hogy megkezdje az idegen nyelvek tanulását, már kétnyelvű, bár valószínűleg egyik nyelvét sem ismeri az életkorának megfelelő szinten. Kutatók tapasztalatai szerint általában jellemző a siketekre, hogy nem tudatosult bennük saját kétnyelvűségük, vagy nem tartják magukat kétnyelvűnek, mert a többségi beszélt nyelv területén nincsenek valamennyi nyelvi készség teljes birtokában.

Előadásomban siket fiatalokkal folytatott interjúkból származó adatokkal fogom bemutatni, hogyan gondolkodnak maguk az érintettek az anyanyelvről. Megszólalnak többgenerációs siket családból származó fiatalok és olyanok is, akik halló szülők gyermekei. Több tényező is befolyásolja, hogy a beszélt magyart vagy a magyar jelnyelvet határozzák-e meg anyanyelvként, vagy mind a kettőt, s hogy milyen jelentőséget tulajdonítanak a két nyelv használatának. Megnyilvánulásaik segítenek eloszlatni azt az aggodalmat, hogy a 2009-ben elfogadott

jelnyelvtörvény következtében bevezetendő jelnyelvi oktatás háttérbe szorítaná a hangzó magyar nyelv elsajátítása iránti hajlandóságot.

Kulcsszavak: siketek, siketoktatás, magyar jelnyelv, kétnyelvűség, idegennyelv-tanulás

KOUTNY ILONA

A nemzetközi és kultúraközi kommunikáció alternatívái az EU-ban

A sok nyelv és kultúra Európában alapvető értéket képvisel, az EU-s dokumentumok mindenhol kihangsúlyozzák ennek fenntartását és védelmét, valamint a nyelvek egyenjogúságát. A nyelvtanítás egyre nagyobb hangsúlyt kap (egyre korábban kezdődik és nagyobb óraszámban). Az elvek és a valóság viszont nem mindig fedik egymást: az 23 EU-s hivatalos nyelvek túlnyomó többsége nemzetközi szinten alig kap szerepet. Ez diszkriminációhoz, ill. információ későbbi eléréséhez vezet.

Az előadás bemutatja az alternatívákat: a) mindenki az anyanyelvén beszél tolmácsok (esetleg számítógép) segítségével, b) több választott nyelvet használnak, c) egy közös közvetítő nyelvet alkalmaznak (egy etnikus nyelvet, mint az angol, a latint, egy tervezett nyelvet). Vizsgálja ezekben az esetekben a kommunikáció egyenjogúságát, a ráfordított költségeket és energiát, az eredményességet, a kultúra közvetítés lehetőségét.

Speciális figyelmet kap a 125 éves eszperantó, melynek Magyarországon nagy hagyománya van, a hivatalos nyelvtanítás minden szintjén (alap-, közép- és felsőfokon) jelen van, és a nyelvvizsgák között előkelő helyet foglal el. Ma már kultúraközi projektben is szerepet kap.

Kulcsszavak: interkulturális kommunikáció, nyelvpolitika, nyelvtanítás, tervezett nyelv, nyelvtudás

KOVÁCS ÉVA

Szaknyelvi kommunikáció az egészségügyben

Az előadás a következő problémakört feszegeti: mennyire beszélhetünk általános vagy szaknyelvi kommunikációról az egészségünkkel kapcsolatos szituációk során orvosnál, kórházban, terápiás eljárások alatt? Vizsgálódásomban összehasonlítom az *Orvosi kommunikáció* tantárgy által oktatott elvárásokat a valóságban, „élesben” használt szókinccsel, a megfigyelést alkalmazva. Az eredményekről összegzést készítek, kiemelve a hasonlóságot, egybeesést vagy eltéréseket. Keresem a választ, hogy kétirányú-e a kommunikáció, azaz két, esetleg több ember közötti beszélgetésről van-e szó, avagy egyirányú, amikor „valamit kommunikál” az egyik ember, esetünkben a szakember/orvos egy másiknak, a betegnek.

Milyen (legyen) a szóhasználat a kommunikáció során? – orvosokkal és orvostanhallgatókkal folytatott interjúból készített vélemények elemzése.

Kik között zajlik a kommunikáció? Szakember és páciens, szakember és szakember között, amikor is az előbbi esetben a kommunikáció inkább informatív, instrukciókra épül, amíg az utóbbi viszonylatban az információcsere mellett a tudás- és tapasztalatcsere játszik nagyobb szerepet.

A tabu és eufémia a negatív orvosi prognózisok esetében c. témakörben egy PhD-disszertáció kutatási eredményeit mutatom be.

Néhány szót ejtek a Profex egészségügyi szaknyelvvizsgára való felkészítésről a szóbeli szituációs gyakorlatokat illetően, melynek során azt vizsgálom, hogy a mesterséges szituációk a nyelvvizsgázók szerint mennyire tükrözik a valóságot.

Kulcsszavak: szakember és páciens, szakember és szakember közötti kommunikáció, tabu és eufémia, Profex egészségügyi szaknyelvvizsga

KOVÁCS GÁBOR

Mítoszok a magyar nyelv eredetéről – a nyelvi nacionalizmus kontextusában

Tervezett előadásomban a magyar nyelv eredetével kapcsolatos naiv/”alternatív” elméleteket kívánom megvizsgálni szociolingvisztikai, antropológiai nyelvészeti módszerek segítségével. Továbbá forrásaim (nyelvi mítoszokat tartalmazó laikus írások, illetve internetes fórumok/fórumközösségek, egyéb oldalak képi és szöveges anyaga stb.) feltárása és strukturálása során a tartalomelemzés technikáját is alkalmazom.

Amellett érvelek, hogy ezek a „betolakodó írói” narratívumok (nyelvi mítoszok és a meghatározó ideológiák), amelyek a tudományos nyelvésztől részben független, részben pedig azzal (pl. politikai stb. motivációból) vitázó, azt diszkreditálni akaró nézetrendszer részei, elsősorban a nyelvi nacionalizmus kontextusában értelmezhetők. Meglátásom szerint a nyelv eredetével kapcsolatos „alternatív” megállapítások lényegében a nyelv természetére, annak sajátosságaira reflektálnak. Ezek a kulturális válaszok olyan gondolat- és értékrendszert képviselnek, amelynek fő viszonyítási pontja a magyarság mint etnikum s a magyarság mint „képzelt közösség” (lásd Anderson 1989: 3–28). Feltételezem azt is, hogy a narratívumok létrehozásának és továbbadásának elsődleges célja a nyelvi, etnikai és kulturális identitások megerősítése/újraírása és gondolása illetve legitímációja (vö. Kamusella 2009: 472–477). Ebből következik, hogy az identitást nem statikus, eleve adott dolognak tekintem, hanem egy kontextusfüggő, folyamatosan változó entitásnak.

Mindezek alapján előadásomban a következő kérdésekre keresem a választ: a vizsgált csoportok hogyan viszonyulnak a nyelvrokonság kérdéséhez, miért fontos számukra a nyelv ősiségének, tökéletességének igazolása és miért kapcsolódik össze szorosan a nyelv az etnikummal? Arra is kíváncsi vagyok, hogy vajon beszélhetünk-e identitáskonstruáló, illetve azt újraíró narratívumok létrehozásáról. Milyen (laikus) módszertan felhasználásával hozzák létre ezeket az eredetmítoszokat?

Kulcsszavak: szociolingvisztika; antropológiai nyelvészet; nyelvi ideológia; nyelvi nacionalizmus; nyelv és identitás; nyelvrokonság

KOVÁCS ILONA JULIANNA

Az orosz nyelv elsajátításának megkönnyítése kezdő szinttől a gazdasági szaknyelvig

Évről évre növekszik azon hallgatók száma, akik kezdő szinttől vállalkoznak az orosz (gazdasági) nyelv legalább középszintű elsajátítására. Főiskolánkon kétszer másfél év áll rendelkezésre, hogy 1) alapfokú társalgási szintet érjenek el a hallgatók, 2) a gazdasági orosz nyelvet – elméletileg akkreditált középfokú vizsgaszinten – elsajátítsák. Többéves gyakorlat mutatja, hogy a cirill betűket, az orosz nyelvtant nehéz megtanítani, a tanárok nagy igyekezete és empátiája szükségeltetik ahhoz, hogy ne szegjék kedvüket a hallgatóknak. Az előre elkészített, nem hagyományos, rendszerezett nyelvtani táblázatok válnak be leginkább. Az optimális tanítási egységek rövid szövegek: általános társalgási nyelvi vagy (egyszerűsített) szakmai témák, amelyekhez hagyományos szöszedetek készültek. (E tananyagok bővíthetők, javíthatók, továbbfejleszthetők.) E módszerrel az utóbbi évek kisebb óraszám ellenére – csoporttudástól függően – hatékonyabb az elsajátítás.

A gazdasági felsőoktatásba számos hallgató jelentkezik jó orosz nyelvtudással. Számukra a nyelvvizsga-felkészülést is segíti a bemutatásra kerülő tananyagom, főleg az online változat, aminél lehetőségük van a hallgatóknak az egyéni ellenőrzésre. A főiskolánkon oktatott üzleti nyelvi témákhoz az akkreditált nyelvvizsga-követelményeknek megfelelő feladatokból álló, sokrétű grammatikai és lexikai teszt- és gyakorlatsort állítottam össze, megoldási kulcsokkal, témánként fogalomtárral, nyomtatott változatban és online is, a MOODLE keretrendszerben.

A teszteken kívül – a MOODLE felhasználási tárának lehetőségeivel élve – szó- és írásbeli kommunikációt fejlesztő feladatokat is szeretnék bemutatni előadásomban.

Kulcsszavak: a gazdasági orosz nyelv a felsőoktatásban, az időhiány és a bolognai rendszer, társalgási alapszókincs, nem hagyományosan rendszerezett nyelvtani táblázatok, az üzleti nyelvi témák gyakorlatai a MOODLE keretrendszerben

KOVÁCS MÁTÉ

Multimodalitás és interkulturalitás – avagy jelentésteremtés egyetemi weblapokon

A felsőoktatás napjainkban szerte a világban alapvetően átalakul. Az állami beavatkozás minimálisra csökkentése és ennek következtében a gazdaságból és üzleti életből származó magántőke bevonása jelentős változásokat eredményez a felsőoktatásban, mind az egyetemi szerepek újrafogalmazásában, mind az egyetem-hallgató kapcsolat definiálásában. Napjaink felsőoktatási versenyében az egyetemek egyre fokozottabb figyelmet fordítanak a hallgatók megszólítására, amelynek egyik kulcsfontosságú eleme az intézmény weblapja.

Jelen előadás francia és magyar egyetemi weblapokat vizsgál abból a szempontból, hogy a multimodális jelentésteremtés segítségével hogyan igyekeznek az intézmények megszólítani a jövőbeli hallgatókat. Egyrészt elemzésre kerülnek a weblapokon található szövegek a szisztémikus-funkcionális nyelvtanra épülő kritikai diskurzuselemzés módszerével. Az elemzés részletesen kitér a szövegek ideációs, interperszonális és textuális jelentésrétegeire. Másrészt a multimodális elemzés segítségével a weblapok vizuális elemeit (képek, weblapstruktúra stb.) is megvizsgáljuk. Az előadás célja, hogy rávilágítson, miként egészítik ki a különböző vizuális elemek a nyelvi jellemzőket, és ezáltal hogyan születik a multimodális jelentés. Az előadás arra is választ keres, hogy bár a felsőoktatásban lejátszódó változások az egyes országokban viszonylag hasonló módon vannak jelen, milyen interkulturális különbségek figyelhetők meg az elemzett francia és magyar weblapok között. Ezen vizsgálathoz az elemzés a kultúramodellek releváns kategóriáira is támaszkodik.

Kulcsszavak: felsőoktatás, weblap, multimodalitás, diskurzuselemzés, interkulturalitás

KÖVÉR PÉTER

A frazeológiai szójátékok és a nyelvi humor

Az állandósult szókapcsolatok mint a nyelv kész panelelemei (sokszor önmagukban is, de különösképp a rajtuk végrehajtott formai és/vagy szemantikai elferdítéseknek köszönhetően) a nyelvi humor megteremtésének legillusztrisabb eszközei közé tartoznak. Összetett szemantikájuknak és szerkezeti felépítésüknek köszönhetően rengeteg lehetőséget rejtenek magukban a nyelvi játékot kedvelő beszélők, szerzők, újságírók stb. számára. A frazeológiai egységek sajátos stilisztikai funkciójuk alapján elsősorban a szöveg stílusának színesítéséhez, élénkítéséhez járulnak hozzá, anélkül is, hogy formailag és/vagy jelentésstanilag bármiféle változtatást hajtanánk végre rajtuk.

Az egyedi, meghökkenést kiváltó stílushatás elérése érdekében az állandósult szókapcsolatokat azonban a legkülönbözőbb módokon el is torzíthatják a nyelvhasználók, és ez az a pont, ahol a nyelvi humor és a frazeológia „ütközésszerűen” találkozik egymással. A szólások és a közmondások elferdített formában történő alkalmazása az egyedi stílushatás megteremtése céljából a mai nyelvhasználatunkban teljesen hétköznapivá vált, sőt bizonyos szövegtípusokban (pl. reklámok, viccek, szlogenek) a nyelvi humor létrehozásának kifejezetten fontos eszközt jelentik.

Az elferdített frazeológiai egységekkel létrehozott nyelvi humor kétféle módon valósulhat meg: vagy a frazéma formai oldalának módosítása nélkül, vagy pedig az állandósult szókapcsolat

formai oldalának módosításával. Mindkét modifikáció esetében a frazeológia egységnek egy konkrét szövegkörnyezetben történő alkalmi elferdítéséről van szó.

Előadásom célja a nyelvi humort szolgáló frazeológiai szójátékok és az ezek háttérben megbúvó modifikációk összefoglaló jellegű bemutatása példákkal illusztrálva.

Kulcsszavak: a frazeologizmus meghatározása, elferdített frazémák, szintagmán kívüli és szintagmán belüli módosítások, nyelvi humor

KUGLER NÓRA

A szubjektivizáltság mutatói

Előadásomban azzal foglalkozom, hogy milyen módszerekkel állapítható meg a nyelvi konstruálás szubjektivizáltságának foka.

Pourcel – alapvetően az emberi mozgás konceptualizációjával kapcsolatos kutatásában – egy Chaplin-film 4,5 perces jelenetének levetítése után angol és francia adatközlőktől kérte a történet elmondását (Pourcel 2009). Az állításokat objektív és szubjektív csoportba sorolta, és megállapította, hogy a francia adatközlők mondatainak 20%, az angolokéinak 15%-a szubjektív, vagyis a francia narratívák valamivel szubjektivizáltabbak (Pourcel 2009).

Pourcel kutatásától függetlenül hasonló eljárással vételeztem adatokat az inferencialitás vizsgálatához azzal a különbséggel, hogy egy természetes élethelyzetet bemutató jelenetet rögzítettem digitális kamerával. A félperces jelenetnek 45 magyar adatközlőtől származó elbeszélését tartalmazza az általam vizsgált korpusz, amely kiegészül a jelenet biztosan nem tudható körülményeiről szóló beszélgetéssel.

Pourcel eljárását kritika alá vonva saját korpuszom elemzésével keresem a választ – a funkcionális kognitív nyelvelmélet háttérfeltevéseit elfogadva – arra, hogy milyen szubjektivizációértelmezés felel meg a legjobban a korpuszalapú, összevető elemzések számára, milyen módszerekkel tárható fel a narratívák szubjektivizáltságának foka, és milyen (nyelvspecifikus) mutatói lehetnek a magyarban a szubjektivizációnak.

Kulcsszavak: szubjektivizáció ('subjectification'), inferencialitás, narratíva, narratív megértés, konstruálás

KURTÁN ZSUZSA

Szakmaiság és nyelvhasználat: tankönyvszövegek összehasonlító vizsgálata

A tannyelvszövegek, így a tankönyvek az erősen szakmai szövegek és a tudományos ismeretterjesztő szövegek között helyezhetők el. Ennek megfelelően sajátosan eltérők a kommunikációban részt vevők, azaz a tankönyvszerző és a felhasználók (tanulók, tanárok) beszédszándékai, az absztrakció mértéke, az alkalmazott szókincs, a morfológiai-szintaktikai formák, jelentések, a szövegszerkesztés, továbbá a stilisztikai, pragmatikai jellemzők. A tankönyvek nyelvhasználata részben a szakterületi, szaktudományi sajátosságokhoz, részben pedig a tanulást segítő pedagógiai célok megvalósításához kötött. A szerző szerepe szerint a magasabb szintű szakmai tudás, ismeretek forrása, ugyanakkor a tanulás serkentője, szervezője, valamint a tárgy specifikus nyelvhasználatának modellje.

Az előadás célja, hogy specifikus kultúrákhoz kötött különböző szakterületek tankönyveinek vizsgálatával rámutasson azokra a nyelvhasználati sajátosságokra, amelyek szaktudományi és pedagógiai szempontból egy-egy tankönyvben segítik, vagy éppen hátráltatják a tananyag értelmezését és feldolgozhatóságát.

Összehasonlító elemzéssel bemutatjuk, hogyan jelennek meg a kiválasztott diszciplína azonos témakörei az eltérő szakmaisági szinteken egy magyar nyelvtudományi kézikönyvben és szlovákiai, valamint magyarországi középiskolai magyar nyelvtan tankönyvekben. További hat

szakterület középiskolai tankönyveinek példái alapján vizsgáljuk azokat a nyelvhasználati eszközöket, amelyeket a szerzők a jellemző interakciókhoz alkalmaznak: a motiválás, érdeklődés felkeltése, a figyelem irányítása, az új ismeretek bemutatása, a jelentés tisztázása (utalások, összehasonlítások, ismétlések új formában, példák), alkalmazkodás az előzetes tanulói ismeretekhez, az új szakmai tartalmak kritikai alkalmazása.

Kulcsszavak: szakmai nyelvhasználat, tankönyvelemzés, interkulturális szövegelemzés

LAAKSO, JOHANNA

Az alkalmazott nyelvészet finnugor perspektíváiról

A magyar nyelv oktatását a „nemzeti filológia” keretében szokás vizsgálni, vagy legfeljebb az angol vagy német nyelvterületen végzett „nemzetközi” kutatáshoz viszonyítani. Azonban a többi finnugor nyelv tanítását érintő kutatásból profitálhatna a magyar alkalmazott nyelvészet is, a létező finnugor kulturális és tudományos kapcsolatokat és együttműködéseket fölhasználva, a számos közös vonás révén:

1. Bár meglehetősen távoli a rokonság a magyar és pl. a finn vagy az észti nyelv között, vannak a nem-indoeurópai háttérből adódó közös problémák, mindenekelőtt a) a morfoszintaktikai elemzés és az ahhoz kapcsolódó nyelv(tan)i tudatosság kérdései, és b) a „viszonyíthatatlan” szókinccs, amelynek tanulása erősen terheli a memóriát.

2. A finnugor nyelvek „megtanulhatatlansága” mindenütt népszerű mítosz, amelyet e nyelvek beszélői is szívesen terjesztenek; ez viszont közvetlenül hat egyrészt a tanulók motivációjára, másrészt a beszélőközösség attitűdjeire.

3. A finnugor nyelveket gyakran nem azért tanulják az idegen anyanyelvűek, hogy a finnugor nyelvet beszélő „community of practice” rendes tagjai lehessenek; a tanulók heterogén csoportot, inkább egy „affinity space”-t alkotnak, a motivációjuk szempontjából nem feltétlenül összevethetőek a nagy világnyelvek tanulóival.

Az előadás második részében részletesebben bemutatom a VIRSU-hálózatot, amely a finn–észti alkalmazott nyelvészet együttműködéseként indult az 1990-es években; az együttműködést ki szeretnénk terjeszteni a többi finnugor célnyelv kutatására is.

Kulcsszavak: nyelvoktatás, finnugor nyelvek, nyelvrokonság, tipológia, motiváció

LABANCZ LINDA

A magyarországi kínaiak kétnyelvűsége

Olcsó piacok, kínai büfék és szorgalmas munkások. Ezek a sztereotípiák élnek a kínai bevándorlókkal kapcsolatban. Számuk az 1990-es évek elején volt a legmagasabb, ma egy csökkenő tendencia után megállapodni látszik a kínai kolónia nagysága.

A jelen kutatás egy szociolingvisztikai vizsgálat: a magyarországi kínaiak nyelvhasználatának, nyelvi attitűdjeinek vizsgálata generációs megkülönböztetéssel. A kutatás célja, hogy a statisztikai elemzések eredményeivel 1. körvonalazza a magyarországi kínai diaszpóra nyelvhasználati sajátosságait, 2. szignifikáns különbségeket mutasson fel az első és a második generáció nyelvhasználatára vonatkozóan. A korpuszt 110 kitöltött kérdőív, 20 óra hangfelvétel és 43 oldal írott szöveg alkotja. Az első nemzedék (40–80 éves) adatközlőinek száma 32, a második generációé (7–40 éves) 78. A hipotézisnek megfelelően a második generáció bikulturális identitása mellett magyar domináns kétnyelvű, az első generáció kínai domináns kétnyelvű és monokulturális identitású. A kínai nyelv elsődlegesen az írás és olvasás szintjén van visszaszorulóban a fiatal generáció 60%-ánál.

Az eredményekből arra következtethetünk, hogy ez a folyamat legkésőbb a negyedik nemzedékre nyelvcsere eredményez, ami magyar monokulturális identitást és magyar egynyelvű állapotot von maga után.

Kulcsszavak: kétnyelvűség, migráció, nyelvi attitűdök, identitás, kínai nyelv

LADÁNYI MÁRIA

A jelentés szerepe a nyelvtanban és a nyelvten tanításában

A nyelv formális felfogása a strukturalizmus egyes iskoláiban, különösen az amerikai deskriptív nyelvészetben alakult ki, majd a generatív felfogásban teljesedett ki. A formális felfogás együtt jár a nyelv formai és jelentésbeli oldalának egymástól való elválasztásával, külön kezelésével (szélsőséges esetben akár a jelentésnek a nyelvi leírásból történő kizárásával is). A nyelvten ebben a felfogásban egy algoritmikus jellegű készülék, amelyben a szabályos és megjósolható formák leírása kapja a főszerepet, a szabályok segítségével létrehozott formák jelentése pedig levezethető, kompozicionális jellegű.

A funkcionális kognitív felfogás ezzel szemben éppen a beszédpartnerek által kommunikálандó jelentésekre teszi a hangsúlyt, és keresi ezeknek a jelentéseknek a lehetséges kifejezési módjait. Ebben a felfogásban nemcsak a lexikai egységeknek, hanem a nyelvtani egységeknek az alapjelentésére is jellemző a tapasztalati alapúság és a fogalmi jelleg – azaz a nyelvten a világról alkotott nyelvi/kognitív reprezentáció része, és a lexikonhoz hasonlóan fogalmi/szemantikai alapú. A grammatikai egységek azonban a lexikai egységekhez képest nem annyira magukat a tapasztalatokat, mint inkább a tapasztalatok struktúráját ragadják meg fogalmilag, tartalmilag a lexikai egységeknél jóval sematikusabban.

Az előadás a fentiek alapján, főként Talmy (2000) kategóriái szerint azt szeretné bemutatni, hogy hogyan foghatók meg a nyelvtani összefüggések mögötti fogalmi/jelentésbeli összefüggések, és hogyan lehet ezeket az összefüggéseket felhasználni a nyelvten tanításában.

Kulcsszavak: jelentés, nyelvten, funkcionális kognitív nyelvfelfogás, tapasztalati és fogalmi struktúrák, a nyelvten tanítása

LAKATOS-BÁLDY ZSUZSANNA

A filmfordítás mint interkulturális kommunikáció és mint alkalmazott műfordítás

Az audiovizuális fordítás sajátos műfajain belül tanulmányomban a filmfordítással foglalkozom. A hangosfilm megszületésével egyidős a filmek fordításának igénye és ez egyben a kultúraközi kommunikáció kezdetét is jelenti – anélkül persze, hogy ezt akkor bárki így nevezte volna.

A filmfordítás műfaji sajátosságai feliratozás esetén a terjedelem, a megfelelő időben történő megjelenés, amely jól látható, jól tagolt, kényelmes olvasást tesz lehetővé a néző számára. A szinkronizálás pedig a szájszinkron szigorú követelményeinek van alárendelve. Ugyanakkor felmerül a kérdés, hogy tartalmi szempontból vizsgálva mi az a legfontosabb információ, amelyet közvetíteni kell. Továbbá a szöveg és a kép együtt közvetíti az információt, amiből szintén több sajátosság következik. Például kihagyás esetén az alapszabály az, hogy azt lehet kihagyni, ami a szövegből kimaradva a képpel pótolható. Az ekvivalencia szempontjából pedig azt mondhatjuk, hogy a célnyelvi változat szövege és képe együtt ekvivalens (vagy nem) a forrásnyelvi változat szövegével és képével.

A filmfordítás véleményem szerint tartalmát tekintve kultúrák közötti párbeszéd, azaz interkulturális kommunikáció, formai szempontból pedig egy általam alkotott fogalommal „alkalmazott műfordítás”-nak nevezem.

Elméletemet gyakorlati példán fogom bemutatni előadásomban, egy spanyol filmalkotás magyarra és portugálra fordított változatának elemzésével. Egyúttal bemutatom azt a kísérletet is, hogy a kultúrákőzi kommunikáció mibenlétét számszerősítve ragadjam meg.

Kulcsszavak: interkulturális kommunikáció, alkalmazott műfordítás, audiovizuális fordítás, dinamikus ekvivalencia, kulturális reáliák

LESZNYIKOVA, GALINA

Finnugor nyelv oktatása finnugor anyanyelvűek számára. Esettanulmány az udmurt és a magyar nyelv alapján

Az oroszországi kisebb finnugor nyelvek grammatikája régóta jól ismert a magyarországi kutatók előtt. Sok esetben magyar nyelvészek állították össze ezeknek a nyelveknek az első szótárát, nyelvtanát, készítettek az első szöveglejegyzéseket. Ezeknek a gyűjtéseknek a célja a kis finnugor nyelvek nyelvészeti vizsgálata volt. Az 1990-es évek elején bekövetkezett társadalmi-politikai változások nyomán vált lehetővé a magyar kutatók számára az egyes finnugor nyelvek élő nyelvként való elsajátítása és tanulmányozása. Hasonlóképpen lehetőség nyílt a kis finnugor anyanyelvű egyetemi hallgatók, filológusok számára a magyar nyelv gyakorlati célú elsajátítására.

Az oroszországi kis finnugor nyelvek, így az udmurt idegen nyelvként való tanításához húsz évvel ezelőtt még nem léteztek tankönyvek. Az eltelt időben több udmurt nyelvkönyv jelent meg, szerzőik elsősorban udmurt nyelvészek. Ezek a tankönyvek általában az orosz nyelvet használják magyarázó nyelvként, de létezik egy-egy magyarul, illetve finnül tudóknak készült nyelvkönyv is. Kivétel nélkül kezdő szintről indítanak és alap- vagy középszintű nyelvtudáshoz juttatnak el, tartalmaznak olvasmányokat és nyelvtani gyakorló feladatokat.

Mivel Magyarországon több egyetemen is folyik udmurt oktatás, doktoranduszok és kutatók is használják munkájukban az udmurt nyelvet, az utóbbi néhány évben megfogalmazódott egy haladó szintű udmurt nyelvkönyv igénye. Az is nyilvánvalónak tűnik, hogy az udmurt nyelvtanulás hatékonyságát növeli, ha figyelembe vesszük az anyanyelv és a célnyelv közötti egyezéseket és eltéréseket.

Előadásomban bemutatom, milyen nyelvi jelenségek jelentenek nehézséget a külföldiek, illetve különösen az udmurtul tanuló magyarok számára. Összevetésként pedig kitérek a magyarul tanuló udmurtok számára különös problémát jelentő nyelvi jelenségekre is.

Az előadásomban bemutatott jelenségek saját, tíz éves nyelvoktatói tapasztalatomon alapulnak, amelyet magyarországi egyetemeken (Szeged, Budapest) udmurt lektoraként, illetve az Udmurt Állami egyetem magyar nyelvet oktató tanáraként szereztem, illetve felhasználtam az összes rendelkezésre álló udmurt tankönyvet is.

Kulcsszavak: nyelvoktatás, kontrasztív nyelvészet, kisebbségi nyelv, udmurt nyelv, a magyar mint idegen nyelv

LIEBHARDT ZSOLT

Külföldi nyelvtanulók attitűdjei a magyar mint idegen nyelv vonatkozásában

A magyar mint idegen nyelv tárgykörében megjelenő tanulmányok alig foglalkoznak azzal a kérdéssel, hogy valójában kik a magyar mint idegen nyelv tanulói Magyarországon.

Jelen dolgozatban azokra a kevésbé kutatott kérdésekre kísérek meg válaszokat találni, hogy a magyar mint idegen nyelv tanulói miért tanulnak magyarul, miből fakadó és milyen motivációval állnak hozzá a nyelvtanuláshoz, és mi az az általuk kitűzött szint, ahova el akarnak jutni, illetve hogy hol, kivel, milyen színtereken használják a nyelvet.

A kutatás során elektronikus formában, interneten keresztül 25 kitöltött kérdőívet kaptam vissza a világ legkülönbözőbb tájairól az Amerikai Egyesült Államoktól kezdve Európán át egész Ausztráliáig.

A MID-tanárok számára dolgozatom továbbgondolása azért lehet hasznos, mert segítséget adhat abban, hogy külföldi diákjaiknak milyen nyelvi szituációkban van szükségük a magyar nyelvre, ezekhez milyen nyelvtani ismeretekkel kell rendelkezniük és melyeket kell használni szinten alkalmazniuk, illetve melyek azok az idegen nyelvi készségek, amelyeket fokozottabban érdemes fejleszteni a szociopragmatikai ismeretekkel összhangban.

Kulcsszavak: magyar mint idegen nyelv, szociolingvisztika, attitűd vizsgálat, nyelvhasználati szinterek, szociopragmatika

LŐRINCZ JULIANNA

Műfordítás vagy pragmatikai adaptáció?

A szépirodalmi szövegek és fordításaik egyenértékűségi viszonya sok tényezőtől függ. Például a fordító szövegértelmező és fordító kompetenciájától, a fordításszöveget befogadó kultúrában uralkodó irodalmi szövegalkotási kánontól, valamint az adott korban elfogadott fordítói kánontól is. Ha a befogadó kultúrában, illetve annak költői szövegalkotási hagyományaiban megvannak a forrásnyelvi kultúráéval azonos vagy hasonló eszközök a forrásnyelvi szöveg domináns szövegszervező elemeinek újraalkotásához, akkor a műfordító létre tudja hozni az eredetivel adekvát célnyelvi szövegvariánst. Ha azonban a célnyelvi befogadó kultúrában és műfordítói hagyományaiban hiányoznak ezek az eszközök, akkor a fordító a célnyelvi szövegvariánsban más elemekkel helyettesíti az eredeti szöveg elemeit. A műfordítói eljárásnak ezt a típusát Popovič szubsztitúciónak nevezi.

A kommunikatív ekvivalencia elve szépirodalmi szövegek esetében paradox módon különböző módosításokat is megenged a műfordítónak a szövegek részstruktúráiban, ha a szövegegész szintjén adekvát célnyelvi szövegvariánsok jönnek létre. A célnyelvi szövegvariáns azonban sok esetben olyan mértékű változások eredménye, amelyek következtében a forrásnyelvi invariáns szöveggel nem egyenértékű szövegvariáns, hanem pragmatikai adaptáció jön létre.

Előadásomban József Attila néhány versének olyan orosz és angol nyelvű szövegvariánsát vizsgálom, amelyek az eredeti szövegek szemantika-képi struktúráit tekintve adekvátak, illetve inadekvátak. Elemzéseimben elsősorban a fogalmi metaforák és a sajátosan magyar kulturális utalások fordítására helyezem a hangsúlyt.

Kulcsszavak: műfordítás, pragmatikai adaptáció, kommunikatív ekvivalencia, szöveginvariáns, szövegvariáns

M. NAGY ILONA – VARGA TERÉZ – BODA ISTVÁN – BÉNYEI ÁGNES

A Margit-legenda (1510) szótárának kérdései

Az előadás célja, hogy bemutassa a magyar nyelvű Margit-legenda készülő szótárát (MargLSz.), belehelyezve annak a digitális adatbázisnak a kereteibe is, amely a legendát latin forrásaival együtt tartalmazza (l. http://deba.unideb.hu/deba/Margit-legendaSzent_Margit_elete_1510).

A MargLSz.-t egyrészt a magyar kódexek nyelvéről készült korábbi szótári feldolgozásokhoz, illetve külföldi példákhoz viszonyítjuk, s meghatározzuk specifikus vonásait. A legfőbb alapelvnek tekintjük, hogy egy kódex szótára markánsan jelenítse meg azokat a kérdéseket, amelyeket a szöveg szókincséről és szókapcsolatairól feltehetünk. Ilyenek esetünkben például a szó (és szókapcsolat) jelentése, a latin forráshoz való viszonya, előfordulásának gyakorisága, szövegbeli megoszlása. Az eddig kidolgozott szócikkek alapján a szótár várható általánosabb lexikográfiai eredményeire is kitérünk, mint az eddig ismertnél korábbi

előfordulások, új jelentések stb. Az előadást mintaszócikkek illusztrálják. A szótárból mutatvány látható az említett adatbázis *Tervek* menüpontjában.

Kulcsszavak: Margit-legenda, történeti lexikográfia, első előfordulások, történeti jelentés, latin hatás

MAKKOS ANIKÓ

Írásbeli szövegalkotás a közoktatásban és a közoktatás után

Előadásomban megvizsgálom, hogy a 2003-as és 2007-es Nemzeti Alaptanterv (NAT), ami a mai egyetemisták általános és középiskolai tanulmányai szempontjából mérvadó volt, milyen módon szabályozta az írásbeli szövegalkotás fejlesztési feladatait az általános iskola utolsó két évfolyamán és a középiskolában.

Ennek tükrében a továbbiakban áttekintem, hogy a központi középiskolai felvételi (2004–2012) és a kétszintű érettségi (2005–2012) középszintű írásbeli szövegalkotási feladatai magyar nyelv és irodalom tantárgyból mennyire tükrözték a NAT-ban megfogalmazott elvárásokat. Összehasonlítom a két szövegalkotási feladat központi javítási útmutatóit, ami rávilágít arra, hogy milyen kritériumoknak kell megfelelni a két vizsgaszövegnek az általános és a középiskolai tanulmányok befejeztével. Végezetül bemutatom, hogy a felsőoktatásban születő anyanyelvi írásbeli szövegek miben térnek el a korábban bemutatott szövegektől, és hogy esetükben miért van szükség egy másfajta értékelési kritériumrendszer kidolgozására. Rámutatok azokra a problémás területekre is, amelyek további fejlesztésére szükség lenne a felsőoktatásban ahhoz, hogy minőségileg javuljanak a felsőfokú tanulmányok során születő írásbeli szövegek.

Előadásomban támaszkodom az anyanyelvi szövegalkotás klasszikus és legújabb kutatásainak eredményeire, többek között Antalné Szabó Ágnes, Kádárné Fülöp Judit, Kernya Róza és Molnár Edit Katalin írásaira.

Kulcsszavak: írásbeli szövegalkotás, NAT, vizsgák, szövegminőség, értékelés

MARTHY ANNAMÁRIA

Az ikes igék használatának vizsgálata a Semmelweis Egyetem Egészségtudományi Karán tanuló hallgatók körében

Kutatásom témájaként az ikes igék használatának vizsgálatát választottam a saját magyar anyanyelvű hallgatóink körében. Az interneten böngészve láthatjuk, hogy a társadalmat nagyon is foglalkoztatja a helyes igeragozás kérdése. Az „ikes igék” szókapcsolat begépelése után a Google nagyjából 15200 találatot ad. Ezek között több olyan fórumot is találhatunk, amelyeken többen kérdezik, hogy melyik a helyes igeragozási forma.

Gyakorló magyar mint idegen nyelv tanárként érdekelt, hogy vajon magyar anyanyelvű hallgatóink mennyire használják az ikes igék eredeti ragozását, és milyen százalékban választják az ige iktelen ragozását. Magyar mint idegen nyelv tankönyveinkben tanítjuk, és a külföldi hallgatók félév végi vizsgáztatásánál elvárjuk az ikes igék helyes ragozását. De mennyire valós ez az elvárás a mai nyelvhasználatnak megfelelően?

Kulcsszavak: igeragozás, ikes igék, nyelvhasználat, nyelvváltozás, szociolingvisztika

MÁTYUS KINGA

Stílus a gyermeknyelvben

A szociolingvisztikai kutatások egyik legsokszínűbb iránya a stílus vizsgálata. Sokszínű, egyrészt mert értelmezése a labovi kvantitatív dimenzióktól egészen a kontextusfüggő változatokig terjed, másrészt pedig azért, mert a stílus a nyelv szinte minden szintjén vizsgálható a fonetikától a diskurzusig. A nyelvi variabilitást nem a társadalmi identitás és kategóriák letüközéseként értelmezem, hanem a kvantitatív szociolingvisztika harmadik hullámának megfelelően a beszélők társadalmi környezetet létrehozó nyelvi gyakorlatoként, amelyet a stílus segítségével, azon keresztül közvetítenek (Eckert 2012: 93–94). Az ide kötődő „speaker design” megközelítések a stílus kezdeményező jellegét hangsúlyozzák (Schilling-Estes 2004).

Kutatásom célja annak vizsgálata, hogyan jelenik meg a felnőttek nyelvében megtalálható stílushoz köthető variabilitás (lásd Bartha–Hámori 2010) az óvodás gyermekek beszédében. Azt vizsgálom, hogy a 4,5–5,5 éves gyermekeknél megtalálható stílus szerinti különbségek mely nyelvi szinteken hogyan jelennek meg, vannak-e nemek szerinti eltérések. Vizsgálatom kitér arra is, hogy a társadalmi háttér befolyásolja-e ezeket a különbségeket.

A stíluskülönbségek vizsgálatához különböző budapesti kerületek óvodáiba járó 60 gyermekekkel készítettem felvételeket, amelyekben több, különböző mértékben kötött feladatot kell megoldaniuk, illetve a felvételeket félig-strukturált beszélgetés zárja. Előadásomban a következő változókra fókuszálok: szókincs, mondatössz, mondatok szerkesztettsége, alkalmazott mondatípusok.

Kulcsszavak: szociolingvisztika, gyermeknyelv, stílus, diskurzus, variabilitás

MODRIÁN-HORVÁTH BERNADETT: Topikfolytonosság magyar és német nyelvű elbeszélő szövegekben

A tervezett előadás és a hozzá kapcsolódó kontrasztív szempontú, korpuszalapú vizsgálatok arra a kérdéssel foglalkoznak, hogy hogyan magyarázható a Givón-féle (Givón 1983) topikfolytonosság a nézőpontszerkezet segítségével, milyen nyelvspecifikus kifejezőmódjait találhatjuk a német és a magyar nyelvben, és milyen következményei vannak az aktuális mondattagolásra nézve.

Az elemzés alapjául a Sanders–Spooren (1997) által bevezetett referenciapont mondaton túlnyúló értelmezése szolgál. A referenciapont Sanders–Spooren munkájában a három alapvető nyelvi-kognitív viszonyítási pont egyike, amely – egy kamera objektívjéhez hasonlóan – a mondat valamely szereplőjére fókuszál. Hasonlóképpen a bizonyos entitásokra való fókuszálás az alapja Givón topikfolytonosság-vizsgálatának: azok az entitások képesek topikfunkciót betölteni egy szövegben, amelyekre a figyelem hosszabb időn (szakaszokon) át irányul.

A szövegelemzés a vizsgált nyelvekben egy harmadik nyelvből fordított, párhuzamos korpusz formai és tartalmi elemzésével történik.

Kulcsszavak: topikfolytonosság, korpusznyelvészet, információs szerkezet, magyar, német

MOLNÁR ANITA

Az óvoda tannyelvének megválasztása a kárpátaljai Beregszászban

Előadásomban az óvodai tannyelv megválasztásáról szeretnék beszélni kisebbségi környezetben. Az a nacionalista nyelvi ideológia, amit az ukrán állam közvetít, az oktatás minden szintjén megjelenik, befolyásolva a kárpátaljai magyar beszélőközösséget, annak jelenével és jövőjével együtt. A témáról számos írás jelent meg kárpátaljai szerzők tollából a felsőoktatás, illetve az általános és középiskolai oktatás tannyelvének megválasztása, valamint általában véve az ukránjai

nyelvpolitika kapcsán, de annál kevesebb szó esik az óvodai nevelés nyelvéről, ugyanakkor ezek az oktatási szintek összefüggnek.

A téma aktualitását adja többek között, hogy 2012 a külhoni magyar óvodák éve, emellett az óvodai nevelés mint az oktatási rendszer alapja – mely a kisebbségi létben még nagyobb hangsúlyt kap – főként nyelvészeti, nyelvpolitikai szempontból kevésbé kutatott.

Az óvodai tannyelv megválasztásával kapcsolatban beregszászi óvodákban végeztem empirikus kutatást. A vizsgálat ideje: 2012. január–július. A vizsgálat módszere: kérdőív és interjú. Interjú az óvodai dolgozókkal készült, kérdőív az óvodás gyerekek szüleivel. A vizsgálat helyszíne: Beregszász (mint Kárpátalja egyetlen relatíve magyar többségű városa). A szülőkkel kitöltetett kérdőív zárt és nyílt kérdéseket egyaránt tartalmaz, melynek eredményeként árnyaltabb képet kaphatunk jelenlegi elképzeléseikről gyermekük oktatási tannyelvével kapcsolatban.

Többek között olyan kérdésekre keresem a választ, hogy tudatában vannak-e a megkérdozettek az anyanyelvi iskolahálózat fennmaradása fontosságának Kárpátalján, miért az adott tannyelvű óvodát/óvodai csoportot választották gyermeküknek és milyen tannyelvű iskolát fognak választani ezután számára, illetve hogy befolyásolja-e a szülőket az ukrain oktatáspolitikája?

Kulcsszavak: tannyelv-választás, oktatáspolitikai, kétnyelvűség, anyanyelvi iskolahálózat, asszimiláció

MOLNÁR MÁRIA

Temesi Mihály szerepe helyesírásunk megreformálásában

Az előadás Temesi Mihálynak helyesírásunk megreformálásával kapcsolatos javaslatait kívánja bemutatni a nyelvész egy kéziratban maradt helyesírási szabályzattervezete alapján.

Az általam feltárt 72 ívoldalnyi tervezetet a nyelvész 1953-ban, a készülő 10. szabályzat kiadása előtt küldte el az Akadémia I. Osztályának. A szabályzattervezet a magyar helyesírás egész problematikáját a magyar nyelv rendszerének leírásában és tanításában megszokott felépítésben fogalmazta meg. *A magyar helyesírás* címet viselő helyesírási szabályzat 1953-ban még egyedülálló módon valósította meg a nyelvi rendszert alapul vevő helyesírás-tanítást.

Temesi Mihály tervezetében a helyesírásunk értelemtükröző voltát hangsúlyozza. Ki vitatná, hogy az a tény, hogy az összetett szavak elválasztásában a szóhatárokat vesszük figyelembe, a külön- és egybeírás révén megkülönböztetjük egymástól a szókapcsolatokat és összetételeket, vagy – amit Temesi a szóelemző írásmód tárgyalásakor felvet – amikor a szóalakokban ragaszkodunk a szóelemek feltüntetéséhez, mind-mind a nyelvtani rendszerhez való ragaszkodásunkat mutatja a helyesírási törvények megalkotásakor.

A tervezetet kiegészíti még egy *Nyelvtani és helyesírási példatár* is, mely az egykori Pécsi Tanárképző Főiskola Magyar Tanszékén készült tanszéki és külső munkatársak bevonásával szintén 1953-ban. Ennek anyagába is betekintést nyújt az előadás.

Temesi munkáinak szerkezetén végighaladva kívánom bemutatni a későbbi helyesírási szabályzatoktól eltérő módosítási javaslatait, kritikai szemmel tekintve azokat. Számos előremutató gondolat és praktikus javaslat kerül tárgyalásra az előadásban, melyek mindegyike további vitára ad lehetőséget.

Kulcsszavak: helyesírási reform, helyesírás-tanítás, értelemtükröztetés, helyesírási példatár, előremutató javaslatok

MOLNÁR TÍMEA

Láttalak vagy láttalak téged?

Testes vagy testetlen accusativusi személyes névmások a kanadai magyar nyelvváltozatban

A jelen előadás a kanadai magyarok névmáshasználatát vizsgálja, pontosabban azt, hogy a testes vagy a testetlen accusativusi személyes névmásokat preferálják-e.

A vizsgálat alapjául a kisebbségi magyarok nyelvhasználatát vizsgáló szociolingvisztikai elemzés egységes kérdőívének a rejtett accusativusi személyes névmások használatát felmérő kérdései szolgáltak. A felmérésben három generáció magyarul beszélő egyénei vettek részt Torontóból és környékéről. A kontaktus hatás felmérése céljából először a kanadai, valamint a magyarországi magyarok által preferált változatokat hasonlítottam össze. Másodszor a különböző generációkhoz tartozó kanadai magyar adatközlők válaszait vizsgáltam meg az esetleges generációs különbségek, azaz a folyamatban levő nyelvváltozás kimutatása végett. Továbbá ellenőriztem, hogy van-e összefüggés a beszélők etnikai orientáltsága, valamint az accusativusi személyes névmás használata között. Végezetül összehasonlítottam az accusativusi személyes névmás használatát a kanadai, valamint az amerikai magyarok körében.

Az eredmények nem mutattak ki az angol nyelv hatására való nyelvváltozást, azonban az elvárásokat cáfolva az első generáció, ellentétben a második és harmadik generációval, lényegesen nagyobb mértékben választotta a testes accusativusi névmásokat.

A korrelációs vizsgálat nem mutatott ki statisztikailag szignifikáns összefüggést az adatközlők etnikai orientáltsága, valamint az accusativusi személyes névmás használata között, viszont pozitív összefüggést mutatott a tanulmányi szint és a kérdésekre adott válaszok között. Végezetül szignifikáns különbség figyelhető meg a kanadai magyarok és az amerikai magyarok között az accusativusi névmás használatát illetően.

Kulcsszavak: testes és testetlen személyes névmások, nyelvkontaktus, nyelvváltozás, kanadai magyar nyelvváltozat

MUJZER-VARGA KRISZTINA

Rutinformulák korpusznyelvészeti vizsgálata

A nyelv elsajátításában és használatában a kreativitás mellett rendkívül fontos szerepet játszik a rutin, mely általában elemzés nélkül, egységként elsajátított, több szóból álló kifejezések vagy mondatok használatával jelenik meg a beszédben. Ezeket az elemeket egységként raktározzuk el és hívjuk elő. Az ún. rutinformulákat általában a frazeologizmusok alcsoportjaként vizsgálják, a szakirodalomban ugyanakkor számos párhuzamos terminus és felosztás terjedt el.

Kutatásomban a rutinformulák ún. diszkurzív funkcióját vizsgálom korpusznyelvészeti eszközökkel. Mivel a diszkurzív rutinformulák (ahogy az elnevezés is utal rá) elsősorban a beszélt nyelvben használatosak, meglepő tény, hogy számos találat utal arra, hogy elterjedőben vannak a német írott nyelvben is, főleg az újságnyelvben. A mannheimi Institut für Deutsche Sprache korpusza (Deutsches Referenzkorpus) segítségével vizsgálható válik ezen elemek pragmatikai funkciója, azaz választ kapunk arra a kérdésre, ki milyen helyzetben és milyen céllal használja őket. A korpusz ugyanakkor formai elemzést is lehetővé tesz.

Jelen előadás egy új kutatás első lépéseit kívánja bemutatni. A rutinformulák taxonómiájának rövid bemutatása után kitérek az empirikus kutatásból származó példák formai és funkcionális elemzésére. A kontrasztív megközelítés fontossága miatt németül nem beszélők számára is követhető lesz az előadás.

Kulcsszavak: pragmatikai funkció, rutinformula, korpusznyelvészet, újságnyelv, interdiszciplináris kutatás

MURÁNYINÉ ZAGYVAI MÁRTA

A mozaikszók a magyar szótárakban

A mozaikszók a hétköznapi és szakmai kommunikációban betöltött szerepük ellenére a mai napig is a metalexikográfia mostohagyerekeinek számítanak. A lexikográfiai gyakorlat metalexikográfiai háttérkutatások nélkül is megpróbálja követni a modern nyelvek fejlődési tendenciáit, és igyekszik megfelelni a szótárhasználók mozaikszókkal kapcsolatos igényeinek – több-kevesebb sikerrel.

Az előadás egy olyan vizsgálat eredményét mutatja be, amelyben magyar egy-, két- és többnyelvű nyomtatott szótárakat elemeztünk abból a szempontból, hogy a szótárak szerkesztői a mozaikszók szócikkeiben milyen mértékben és milyen módon veszik figyelembe a mozaikszók lexikográfiai sajátosságait. A vizsgálat során húsz kiválasztott magyar és idegen eredetű, különböző típusú mozaikszó szócikkének mikroszerkezetét elemeztük. A vizsgálat a következőkre terjedt ki: hosszú (azaz teljes) alak, helyesírás, kiejtés, szófaj, a mozaikszó típusa, nyelvtani adatok (pl. ragozás), homonimák, szakterület, utalások (pl. a lemmatizált hosszú alakra történő utalás), a mozaikszó konnotációja; idegen eredetű mozaikszók esetén eredetmegjelölés; két- és többnyelvű szótárak esetén a hosszú és a rövid alak ekvivalensei.

A mikroszerkezeten kívül vizsgáltuk még, hogy a kiválasztott szótárak makro- és medioszerkezete, valamint a keretszövegek (pl. használati útmutató) figyelembe veszik-e a mozaikszókat.

Kulcsszavak: mozaikszó, lexikográfia, magyar szótárak, mikroszerkezet, empirikus vizsgálat

MURÁTH JUDIT

Terminológia a fordításban – az empíria hasznáról

Az elmélet és az empíria viszonya a kutatásokban a mai napig vita tárgyát képezi. Fontos kutatás-módszertani kérdés ugyanis, hogy a kutató milyen eszközökkel tárja fel kutatása tárgyát. Míg a természettudományokban az empirikus vizsgálatok egyértelműen előtérben vannak, addig a társadalomtudományokban mind a mai napig az elméleti kutatásoké a fő szerep, az empirikus kutatások az elméletből indulnak ki, azaz az elméletben megfogalmazott hipotézisek helyességét hivatottak igazolni. Napjainkban a fordítástudományban is egyre nagyobb teret kapnak az empirikus vizsgálatok, amelyek létjogosultságát ma már senki sem vitatja. A vizsgálatok feltevéseket igazolnak vagy cáfolnak, azonban olyan új meglátások is napvilágot látnak, amelyeket csakis az empirikus vizsgálatok révén lehetett felfedezni.

Mi a helyzet a terminológia elméletével? A terminológia elméletében igen gyakori a modellalkotás és a normatív szemlélet. A szakfordítás előtérbe kerülésével, valamint a fordításokban felmerülő terminológiai problémák feltárásának és megoldásának kényszere azonban – különösen az utóbbi években – nagy változásokat idézett elő a terminológiai kutatásokban. Vonatkozik ez a kutatás-módszertani kérdésekre is. Az előadás olyan empirikus vizsgálati eredményeket kíván bemutatni, amelyek egyfelől választ adnak egyes, a fordításban felmerülő terminológiai problémákra, másfelől kikényszerítik bizonyos terminológiai alaptételek megváltoztatását.

Kulcsszavak: terminológia, szakfordítás, terminológia a fordításban, kutatás-módszertan, empirikus vizsgálatok

MÜLLER MÁRTA

Bajor nyelvjárás a lokális sajtóban

Az előadás során a németajkú Pilisvörösvár / Werischwar (Pest megye) havilapjában az elmúlt években megjelent bajor nyelvű újságcikkekről lesz szó. A Vörösvári Újságot / Werischwarer Zeitungot a rendszerváltást követően alapította meg a helyi önkormányzat azzal a céllal, hogy a havilap különböző rubrikái segítségével az akkor még nagyközség – ma már kisváros – Pilisvörösvár önkormányzati, közéleti, kulturális, oktatásügyi, német nemzetiségi híreit, valamint a helyi sporteseményeket és eredményeket eljuttassa a pilisvörösvári polgárokhoz. Pilisvörösvár lakosságának jelentős része német (sváb, bajor, osztrák) származású, német identitással és kulturális mikroklimával rendelkező személy. A helyi sajtóban 2010 óta rendszeresen jelennek meg nyelvjárásban írt cikkek is.

Az előadás egyrészt áttekinti a megjelent nyelvjárás cikkek témáit, összefüggést keresvén a bajor nyelvjárás használatát, identitás és témaválasztás, valamint témakifejtés között. Majd elemzi a nyelvjárásban íródott cikkek transzkripció normáit. A nemzetiségi rovatban megjelenő, a helyi bajor nyelvjárásban megfogalmazott szövegek lejegyzése különös, tipikusan lokális jellegzetességekkel bír, a használt betűkészlet a szerzőtől függően individuális mértékben mutat magyar–német köznyelvi kontaminálódást.

A cikkek transzkripció normájának elemzése rávilágít arra, hogy a szerzők a helyi nyelvjárás, a német köznyelvi betűkészlet szempontjából kritikus (mert a köznyelvben nem létező) jeleit magyar köznyelvi megfelelőkre való kitéréssel oldják meg. Az így létrejött kevert transzkripció rendszer recepció rádusza szűk, nem mentes individuális megoldásoktól és sokszor mosolyt fakasztó inkonzekvenciáktól.

Kulcsszavak: német kisebbség, bajor nyelvjárás, identitás, lokális sajtó, transzkripció

N. CSÁSZI ILDIKÓ

Dívtos, egyedi írásmódok a csetnyelvben

A hálózat a nyelvhasználat szempontjából is új helyzetet teremt, sokféle kifejezési formát biztosít a nyelvi modalitás terén, változás következett be a szóbeliségben és az írásbeliségben is. Az új beszétnyelviség vagy (más terminológia szerint) írott beszélt nyelv, virtuális szóbeliség, írva csevegés, internetszleng nyelvi jellemzőit vizsgálom középiskolai és egyetemi hallgatók körében kitöltött kérdőívek alapján. A kérdőív 265 középiskolai diák és 100 egyetemi hallgató körében méri a fiatalok olvasási, írási, kapcsolattartási és internethasználói szokásait, valamint az internetes nyelvhasználat során alkalmazott és elvárt helyesírási, nyelvhelyességi és stílusbeli normáikat.

A fiatalok kulturális, írási, olvasási és kapcsolattartási szokásai az előző generációkhoz viszonyítva erőteljes változásokat mutatnak. Közel 90%-uk napi rendszerességgel használja az internetet, legtöbbször számára ez képezi a szabadidő eltöltésének legjelentősebb részét. Legfőképpen kapcsolattartásra használják a világhálót, legkedveltebb csatornáikat pedig az önálló vagy közösségi oldalhoz tartozó chatprogramok, kisebb mértékben az elektronikus levél jelentik. Ezen új kommunikációs műfajok magukban hordozzák az interneten kialakuló új szabály- és normarendszerek összességét, amelyek erősen eltérnek a hagyományos nyelvhasználati szabályoktól. Felmerül a kérdés, hogy ha a fiatal generáció tagjai akár napi több órában alkotói és befogadói az új, folyamatosan alakuló szabályok szerint létrejövő internetes nyelvnek (írott beszélt nyelvnek), vajon milyen hatással van ez a hagyományos módon létrehozott, kézzel írt műveikre. Felfedezhető-e az internetes nyelvhasználat hatása a digitális nemzedék kézzel megalkotott fogalmazványaiában, avagy képes az alkotó elkülöníteni az internetes kód jellegzetességeit a hagyományos normarendszertől? Létezik-e kódkeveredés a klaviatúrával megalkotott, internetes nyelvhasználat normáinak megfelelő szöveg jellegzetességei és a kézzel létrehozott szöveg hagyományos nyelvi normái között?

A szöveg átalakulása maga után vonja, hogy új szemléletre van szükség. Az internetes nyelvhasználatot törvényileg nem lehet és nem is kell szabályozni, egyrészt kivitelezhetetlen lenne, másrészt az alapvető nyelvhelyességi, stilisztikai, helyesírási normák interneten való betartását kizárólag az internetezők szuverén döntésére lehet bízni. Akkor van baj, ha a nyelvhasználat szinterei összemosódnak. Az olvasási szokások megváltozása és a digitális hordozók folyamatos terjedése az oktatás teljes folyamatát erőteljesen befolyásolja, amely a tanártársadalomtól is alkalmazkodást vár el tanítási módszereinek tekintetében.

Kulcsszavak: internetes kommunikáció, írott beszélt nyelv, trendi, egyedi írásmódok, nyelvhasználat szinterei

N. CSÁSZI ILDIKÓ

A Vas megyei kiemelkedések és bemélyedések többnyelvű földrajzi köznevei (informatizált térképlapokon megjelenítve)

A névföldrajz a mikrotoponimák térbeliségének ábrázolását, különösen a földrajzi köznevek térbeli elterjedését, szó- és jelentésföldrajzának bemutatását teszi lehetővé. A korábban megszületett helynévi adattárak, megyei és járási kötetek forrásanyagai a térképezés és statisztikai feldolgozás manuális megoldásait követték.

A geolingvisztikai kutatások mind a magyar, mind a nemzetközi dialektológia egyik legdinamikusabban fejlődő ágazatát jelentik. A Geolingvisztikai Műhely (<http://geolingua.elte.hu/>) újonnan kifejlesztett számítógépes nyelvföldrajzi technológiája lehetővé teszi a névtan és a dialektológia összekapcsolását, s ez ígéretes eredményeket hozhat a tudomány számára. Az informatizált technológia lehetővé teszi a kutatók egyéni vizsgálati lehetőségeit, mivel a több százezres, milliós adatbázisban számítógépes keresési lehetőséget biztosít a kutatók számára.

Előadásomban a BihalBocs (www.bihalbocs.hu) szoftverre épülő BB_Borostyán segítségével készített térképlapokon Vas megyei földrajzi köznevek szóföldrajzi jelenségeit, lexikológiai, szemantikai és morfológiai sajátosságait mutatom be. A névvé válás interkulturális sajátosságai is megfigyelhetők a területen használatos magyar, német és horvát megnevezésekkel. A földrajzi köznevek közül elsősorban a kiemelkedések és bemélyedések közszavait állítom a vizsgálat középpontjába.

Kulcsszavak: geolingvisztika, BB_borostyán, névföldrajz, földrajzi köznevek, informatizált térképlapok

N. FODOR JÁNOS

Névföldrajz és családnévkutatás.

A történeti magyar családnévvizsgálatok újabb lehetőségei

A nemzetközi nyelvföldrajzi kutatások megélénkülése mind a szociolingvisztikai szempontokkal kiegészült dialektológiai, mind az onomasztikai kutatások terén az utóbbi két évtizedben egyre inkább megfigyelhető. A magyar személynévkutatásban a regionalitás szempontja ugyan már korábban megjelent, de a komplex névföldrajzi vizsgálatok csak a közelmúltban kezdtek kibontakozni. Az ELTE BTK Magyar Nyelvtörténeti, Szociolingvisztikai, Dialektológiai Tanszékén 2010-ben elkezdődött Magyarország XVIII. század eleji névanyagán alapuló történeti magyar családnévi adatbázis létrehozása és nyelvföldrajzi feldolgozása, melynek célkitűzéseiről, folyamatban lévő munkálatairól, illetve részeredményeiről ad rövid tájékoztatást az előadás. Emellett említés szintjén kitér azokra a felhasználási lehetőségekre, amelyeket a nyelvészeti kutatás különböző szempontú elemzéseiben hasznosíthat, kissé részletesebben tárgyalja a kutatás nyelvtörténeti hozadékait.

A személynevek a nyelvi rendszer részeként magukon viselik a dialektusok fonetikai, morfológiai és lexikális sajátosságait, ezért az elemzésünk nyelvtörténeti, nyelvjárás-történeti tanulságokat is hordoz. A névanyag – egyfajta kései szórványemlékként – alkalmas néhány hangtani sajátosság (pl. zárt *i*-zés) XVIII. századi területiségének bemutatására, továbbá bizonyos tövváltozatok (pl. *-falvai* ~ *-falvi* ~ *-falusi*) és toldalékmorfémák (denominális nomenképzők) nyelvföldrajzi vonatkozásai lehetővé teszik a vizsgált nyelvi elemek történetének pontosabb megismerését. Mindezek mellett néhány nyelvtörténeti szempontból is releváns lexéma regionális sajátosságainak bemutatásával igyekszem igazolni azt, hogy a névföldrajz sok esetben akár etimológiai kérdések tisztázásához is kitűnő adalékkal szolgál.

Kulcsszavak: családnévöldrajz, történeti magyar családnévatlasz, történeti magyar családnév-adatbázis, XVIII. századi Magyarország nevei, dialektus, nyelvjárástörténet

NAGANO, ROBIN LEE

Common problems in English language research articles

The speaker will present her own collection of commonly occurring problems in English academic writing (by native Hungarian speakers or, in some cases, translators), gained through years of proofreading papers and monographs intended for publication. The collection is based on a review of corrections made to 50 research articles, mainly in the disciplines of economics and engineering. Translation-related problems recurring across disciplines with grammar, word order, and lexical choice are the focus of this presentation. Most are not classified as global errors that interfere with understanding, but many editors or reviewers find even small inaccuracies annoying and will almost certainly require their correction before submission of a final manuscript. In addition, typical difficulties related to layout, format, and citation conventions will be discussed, as well as other factors that may lead to the rejection of a submitted paper.

The aim of this presentation is to provide information to aid authors in their own writing and assist language teachers in improving the output of colleagues and students. The speaker argues that there is a clear need for systematic instruction in academic writing skills (in Hungarian as well as in other languages) in higher education.

Keywords: academic writing, EAP, error analysis, research

NAGY SÁNDOR ISTVÁN

Erdélyi anziksz.

Magyar műfordítók a XX. század második felében

Előadásom bevezetőjében ismertetem a *Magyar műfordítói lexikon (1945–2010)* című, a romániai műfordítókhoz kapcsolódó kutatómunka eddigi eredményeit. Majd megemlékezem az erdélyi magyar műfordítás két jeles képviselőjéről, Jékely Zoltánról (akinek 2013-ban ünnepeljük születésének századik évfordulóját) és Szilágyi Domokosról (akinek 2013-ban ünnepeljük születésének 75. évfordulóját). A lexikon megírásának munkálatai 2011-ben kezdődtek Papp Andrea és Vihar Judit vezetésével, melynek munkálataiban mint a határon túli műfordítók adatainak összegyűjtésével megbízott szerkesztő folytatok kutatómunkát. Eddig a romániai magyar műfordítók adatait gyűjtöttem, az állomány 80%-ban kész, következik a szócikkek megírása. Ismertetem a két jeles erdélyi műfordító életét és munkásságát, illetve bemutatom megjelent műfordításaikat. Azokból a műfordításokból, amelyeket az említett szerzők román nyelvből jelentettek meg, néhány példával szemléltetem a fordítások során alkalmazott sajátosságokat. Így illusztrálom az alkotók kiemelkedő fontosságát a magyar irodalom számára.

Kulcsszavak: műfordítás, lexikon, Jékely Zoltán, Szilágyi Domokos

ORTUTAY KATALIN

Regionális nyelvek – az örök politikai „bomba”?

2012 tavaszán, a francia elnökválasztási kampány hajrájában, tízezrek tüntettek számos francia nagyváros központjában a regionális nyelvek védelmében. A regionális (azaz Európa minden más demokráciájában kisebbségi) nyelvek elismerésének, megőrzésének problémája nem először bukkan fel a francia történelemben a jobb- és baloldal örökös politikai kötélhúzásának tétjeként. Időnként ugyan hosszú évekig mély csönd borul a *Franciaország nyelvei* névvel illetett és több százévnyi elnyomás után még mindig létező regionális nyelveket övező vitára, úgy tűnik azonban, hogy a két politikai táború újra és újra megosztja ez a kérdés. Míg a leköszönő jobboldali elnök, Nicolas Sarkozy nyíltan hangoztatta az Európai Karta ratifikációjának támogatásával kapcsolatos fenntartásait, a jelenlegi köztársasági elnök, a baloldali François Hollande ígéretet tett a közeli ratifikációra, amely az Európai Unió egyik alapító tagállamától már réges-régen elvárható lenne. Az *Express* című tekintélyes magazin a következő címmel jelentette meg az eseménnyel kapcsolatos beszámolóját: „Tizenegy közhely a regionális nyelvekről”.

Előadásomban ezeket a francia társadalomban széles körben elterjedt és gyökeret vert közhelyeket kívánom egyenként cáfolni vagy igazolni a nyelvpolitika szemszögéből. A jól hangzó politikai szlogenek mögé nézve kísérletet teszek a reális helyzet bemutatására.

Kulcsszavak: franciaországi regionális nyelvek, nyelvátadás, kisebbségi nyelvoktatás, nemzeti nyelv, nyelvvédelem

ŐRSI TIBOR

A strukturalizmus alkonya?

Germán és francia eredetű állat- és ételnevek az angol nyelvben

Walter Scott *Ivanhoe* című regényének első fejezetében két angol ajkú szereplő döbbsen szembesül azzal a ténnyel, hogy a szegény nép által tartott élőállatok (*swine, sheep, cow*) elnevezései angol szavak, a normann uraságok lakomáin elfogyasztott ételek jelölésére viszont francia szavakat használnak (*pork, mutton, beef*). Az író találó megállapításával jelentősen hozzájárult egy mítosz kialakulásához, miszerint a normann hódítást követő időszakban a leigázott szászok és a normann hódítók között pulzáló társadalmi feszültség a nyelv szintjén is megmutatkozik: az említett elnevezések szigorú „strukturalista” rendszert alkotnak.

Előadásomban nyelvtörténeti szótárak adataira támaszkodva vizsgálom meg a szóba jöhető élőállat- és ételnevezések adatolt előfordulásait, jelentéseik változásait. Eredményeim nagymértékben árnyalják a „strukturalista” képet, hiszen a francia eredetű állatnevek egy részét (pl. középanyol *beef* 'szarvasmarha' + 'marhahús' > mai angol 'marhahús') nem csak közvetlenül a szóátvétel pillanatában, hanem esetenként még évszázadokkal később is használták élőállatok jelölésére is. A fentebb körvonalazott „strukturalista” szembenállás csak a 14. század folyamán kezdett körvonalazódni, majd pedig további évszázadok elteltével vált véglegessé.

Kulcsszavak: angol, normann, állatnevek, ételnevek, strukturalista

PAP ANDREA

Udvariasság a bók–válasz kontextusban. Magyar–olasz interkulturális vizsgálat

Az udvarias nyelvi viselkedés a társas interakció része. Egyik jellegzetes megnyilvánulási módja elismerésünk kifejezése beszédpartnerünknek, a (szociokulturális szokásoktól befolyásolt) bók vagy dicséret, és az arra adott válasz. Az angol szakirodalomban az ilyen, elismerő típusú megnyilatkozási formákat általánosan *compliment*-nek nevezik (olasz: *complimento*). A magyar nyelvben a bók és a dicséret jelentése elkülönül (Szili 2004). Munkámban a bókot azonos jelentésben értelmezem minden elismerő megnyilatkozással.

Az előadás az elismerő megnyilvánulásokra adott válaszok egy lehetséges interkulturális vizsgálatát kívánja felvázolni egy olyan pragmatikai keretben, amely funkcionális megközelítésben tanulmányozza a nyelvi kifejezőmódot (Tátrai 2011). Fő kérdésselvetése, hogy milyen módon jelennek meg a mindennapi diskurzusokban a bókot követő reagálások. A vizsgálat célja az elismerő megnyilvánulásokra adott válaszok interkulturális dimenzióinak vizsgálata magyar és olasz nyelvi anyagban. A korpuszt diskurzuskiegészítő tesztek segítségével (Pap 2011), valamint internetes fórumok társalgásaiból gyűjtött nyelvi anyag adja.

A bókra reagáló megnyilatkozásokban mutatkozó nyelvi szerénység az udvarias nyelvi tevékenység meghatározó eleme. A szerénység maximája szerint (Leech 1983) a beszélőnek minimalizálnia kell önmaga dicséretét, maximalizálnia leszólását.

A szerénység nyelvi kifejeződése a társadalmakban eltérő módon valósul meg. Az elemzések a nyelvi szerénység minőségét, intenzitását alapul véve két beszélőközösség kulturális szokásait vizsgálják.

Kulcsszavak: udvariasság, bók, válasz, interkulturális dimenziók, nyelvi szerénység

PAPP ANDREA

Szóllósy Klára, a magyar műfordítás nagyasszonya

Száz éve született Szóllósy Klára (1913–1970), egyik legjobb műfordítónk. Néhány éve folynak a *Magyar műfordítói lexikon (1945–2010)* előkészületi munkái. A lexikonban az 1945 és 2010 között megjelent műfordítások alkotói szerepelnek. Szóllósy Klára kitüntetett helyet foglal el a lexikonban.

Ezzel az előadással születésének centenáriumát ünnepeljük. Viszonylag rövid élete ellenére hatalmas művet hagyott hátra, oroszból, angolból, németből, franciából fordított, szépirodalmat, esszét, levelezést, és akkor még nem szóltunk jelentős saját irodalmi munkásságáról. Kevesen tudják, hogy regényei jelentek meg már a háború előtt is, például a *Testvérek voltak* (1944).

Az előadás bemutatja életét és munkásságát, különös tekintettel az orosz irodalomra. Az előadás célja, hogy a műfordítás irodalmat meghatározó, jelentékeny művészete ne csak a vájt fülű irodalomkedvelők körében legyen ismert.

Kulcsszavak: műfordítói lexikon, centenárium, különböző nyelvek, saját regények, orosz irodalom

PARAPATICS ANDREA

Nemi különbségek a szleng megítélésében és használatában

A nemek szerinti nyelvhasználati különbségek gyakran említett – Huszár (2009) alapján a dominanciaelmélettel magyarázható – példái, hogy a nők nyelvileg udvariasabbak, ritkán káromkodnak, a durva beszédet visszataszítónak tartják, és gyakrabban becéznek.

A középiskolás tanulók szlenghez fűződő nyelvi attitűdjeit vizsgáló doktori kutatásom során kíváncsi voltam arra, igazolódnak-e eme sztereotípiák a szleng kapcsán, megállapíthatók-e attitűdbeli és nyelvhasználati különbségek a középiskolás lányok és fiúk között. Számos adatközlő véleménye az „egy kislány nem mond ilyet!” jellegű feddés (Kiss 1995: 102), vagyis az elsődleges szocializáció során kialakított nemileg specifikus viselkedés hosszú távú berögzüléséről árulkodik, de találkozhatunk a (de)konstrukciós modellhez közelítő hozzáállásokkal is (Huszár 2009: 104): „rájöttem, hogy a nemi diszkrimináció hülyeség, és azt mondom, amit akarok”.

A szocializációs nézetrendszer elmélete alapján feltételeztem, hogy a lányok több becézett szlengszót használnak, s ez igazolódt is: a kérdőív bármely pontjához írt példák között négyszer annyi *-i*, *-csi* stb. képzős alakot találtam a lányoknál. A nemek eltérő normakövetése szintén igazolódt: saját bevallásuk szerint kétszer annyi lány képes kerülni a szleng használatát szükség esetén, mint fiú. Noha a lányok „finomabb” beszédét több empirikus vizsgálat is igazolja (i. m. 46), a példaként hozott számos trágár szlengszó ezt cáfolja. A fiúk és a lányok szóhasználata közötti különbségek csökkenése e téren Stenström (2006) kutatásai szerint londoni és madridi fiatalokra ugyanígy jellemző.

Kulcsszavak: nyelvi attitűd, szleng, középiskolások, szocializáció, nemi különbségek

PELCZ KATALIN – SZITA SZILVIA

MagyarOK.

Egy új tankönyvcsalád első kötetének bemutatása

A magyar mint idegen nyelv tanítására kevés olyan nyelvkönyv áll a tanulók és tanárok rendelkezésére, amelyben megjelenének az alkalmazott nyelvészetnek, a nyelvoktatás elméletének újabb és legújabb eredményei, valamint a Közös Európai Nyelvi Referenciakeret szabta követelményrendszer. Az előadás felvázolja az indokokat, miért van szükség új tankönyvcsaládra a magyar nyelv oktatásához.

Szita Szilvia és Pelcz Katalin arra vállalkoztak, hogy olyan tananyagot írnak, mely megfelel a Referenciakeret szintjeinek. Az átlátható szerkezetű könyv az erőteljes progresszió mellett a korábban megszerzett ismeretekre épülő, és azokat integráló struktúrákat követ. Módszereit tekintve a kooperatív és az interkulturális oktatásra teszi a hangsúlyt; e módszerek követhetősége érdekében pedig lépésről lépésre nyújt segédletet az oktatónak.

Az előadás bemutatja az oktatási célokat, a megjelenő módszereket, az első kötet felépítését és a tankönyvcsaládhoz tartozó kiegészítő anyagokat.

Kulcsszavak: az új tankönyvcsalád jellemzői: átlátható felépítés, spirális szerkezet, erőteljes progresszió, kooperatív nyelvoktatás, interkulturális nyelvoktatás

PERGE GABRIELLA

Idegen nyelvű olvasási stratégiák

Az olvasás mint receptív készség központi szerepet tölt be a nyelvtanulás folyamatában. Az olvasás egyedi folyamat, melyben az olvasó saját stratégiáinak felhasználásával különböző utakon juthat el az olvasott szöveg megértéséhez. Az idegennyelv-oktatásban különösen fontos az olvasási készség tanítása és fejlesztése, valamint olvasási stratégiák közvetítése, mert az idegen nyelvű olvasás képessége nem áll automatikusan rendelkezésre, fokozatosan alakul ki, sajátosságaiban eltér az anyanyelvi olvasástól. Az idegen nyelvű olvasást az anyanyelvi olvasással szemben különböző tényezők és változók befolyásolják, amelyek az olvasási stratégiák átvitelét is meghatározzák. Az olvasáskutatás a transzferjelenségeket két szempontból vizsgálja. Egyrészt az olvasási folyamat egyetemes jellegéből és a stratégiák átvitelének lehetőségéből indul ki, másrészt

az olvasás nyelvspecifikus voltából, mely szerint a stratégiák a kiindulási és a célnyelven egymástól különbözőek.

A kutatás célja azoknak az olvasási stratégiáknak a vizsgálata, amelyekkel leképezhető, hogy a magyar anyanyelvű olvasók idegen nyelvű olvasási folyamatában hogyan történik az értés. Továbbá arra keresi a választ, hogy az anyanyelven elsajátított stratégiák átvihetők-e idegen nyelvű szöveg olvasásakor.

A kutatás arra a hipotézisre épül, hogy a magyar anyanyelvű tanulók számára a germán nyelvű értő olvasás megkönnyíthető, ha a nyelvek közötti hasonlóságokat és a már elsajátított olvasási stratégiáikat figyelembe vesszük.

Kulcsszavak: idegennyelv-oktatás, idegen nyelvű olvasás, olvasási stratégiák, transzfer, értés

PETNEKI KATALIN

Az interdiszciplinaritás szerepe az interkulturális tanulás megvalósításában

Előadásomban arra szeretnék fókuszálni, hogy a tartalomalapú nyelvórákon miképp valósul meg az interkulturális tanulás. Erre természetesen a leendő nyelvtanárokat fel kell készíteni. Erre a hagyományos tanárképzés kevés lehetőséget nyújtott. De szerencsére van példa is, amin be lehet mutatni ennek a módját.

A berlini Humboldt Egyetem 2008–2010 között zajlott projektje a felsőoktatásra irányult. A projekt egy csaknem háromhetes intenzív program volt, ahol a résztvevő diákok egy internacionális, interdiszciplináris és interkulturális programon vehettek részt. Ezért volt e program neve: *Berlin inter*.

Bemutatom a tanári gyakorlatukat végző tanárjelöltek élményeit azzal kapcsolatban, hogy milyen területen próbálkoztak interkulturális tanulást lehetővé tenni óráikon és ezt hogyan fogadták a mentorok. Végül felvázolok egy, a modern technika segítségével a napi gyakorlatban megvalósítható modellt.

Kulcsszavak: idegennyelv-oktatás, nyelvtanárképzés, interkulturális tanulás, tartalomalapú nyelvoktatás, országismeret szerepe a nyelvoktatásban

PINIEL KATALIN – CSIZÉR KATA

A nyelv tanulási motiváció, a szorongás és az énhatékonyság dinamikus alakulása a tudományos íráskészség órán

Az alkalmazott nyelvészet egyik hagyományos területe az egyéni különbségek vizsgálata a nyelv tanulásban, azonban az egyéni jellemzők dinamikus változásának feltérképezése még újszerű (Bassano & Van Geert, 2007; Van Geert, 1994). Habár a dinamikus elméletekről szóló tanulmányok száma egyre nő, eddig kevés empirikus kutatás jelent meg, amely a nyelv tanulásban tapasztalt dinamikus változásokat írta le. A jelen kutatás ezt a hiányt igyekszik betölteni annak a vizsgálatával, hogy hogyan változik az egyetemisták nyelv tanulási motivációja, szorongása és énhatékonysága egy tudományos íráskészség szeminárium során. Kutatásunkhoz, amelyben 64 elsőéves BA szakos egyetemista vett részt, szakaszos, integrált módszert használtunk (Tashakkori & Teddlie, 2003). Az adatgyűjtő eszközök a következők voltak: 1) kérdőív, amellyel hat alkalommal gyűjtöttünk adatokat a hallgatók motivációjáról, szorongásáról és énhatékonyságáról; 2) a hallgatók egy írásbeli vizsgafeladaton elért eredményei és a tudományos íráskészség tárgyából szerzett félév végi érdemjegyei; 3) a félév végén írt rövid esszék a hallgatók tapasztalatairól a kurzussal kapcsolatban; 4) interjúk, amelyek a hallgatók által megtapasztalt változásokra fókuszálnak. A kvantitatív adatelemzéshez dinamikus klaszterelemzést alkalmaztunk csoportok kialakítására, amelyek jól körülírható pályavonalakat (trajektóriákat) definiálnak; majd a kvalitatív adatok elemzésével betekintést nyertünk az egyes pályavonalak jellemzőibe.

Előzetes kutatási eredményeink szerint a hallgatók elvárásai, az osztályzatok, a tanári visszajelzések, valamint a csoportdinamikai folyamatok befolyásolják leginkább a motiváció, szorongás és énhatékonyság változásait.

Kulcsszavak: nyelvtanulás, egyéni változók, motiváció, szorongás, énhatékonyság

PINTÉR TIBOR – LUDÁNYI ZSÓFIA – MIHÁLTZ MÁRTON – TAKÁCS DÁVID

***helyesiras.hu* – az intelligens helyesíróportál**

A magyar helyesírás nyelvtechnológiai igényű feldolgozása nem új keletű a magyar nyelvészetben. Az általunk felépített és működtetett rendszer azonban több szempontból is novum a magyar piacon. A *helyesiras.hu* a létező megoldásokkal ellentétben *A magyar helyesírás szabályai*-nak, valamint a magyar nyelv formális morfológiájának sajátos ötvözésével, illetve a kérdező interaktív bevonásával kísérli meg a kérdezett szavak helyes alakjainak visszaadását. A *helyesiras.hu* egy pontos és gyors, mindenki által elérhető, azonnal segítséget nyújtó internetes nyelvi tanácsadó portál. A rendszer működőképessége három alappilléren: 1. egy robusztus, többretegű, annotált szótáron, 2. pontos, formális nyelvtanon és 3. a kérdező interaktivitásán alapszik. (Ez utóbbira a helyesírás egyes részeinek erőteljes szemantikai beágyazottsága, az ún. értelemtükröztetés miatt van szükség.)

Előadásunkban bemutatjuk a rendszer egyes moduljainak (pl. külön- és egybeírás, tulajdonnevek, idegen szavak kezelése, egyszerű formalizmussal leírható és bonyolultabb szabályok) működését, a modulokat működtető szabályrendszerek felépítését, valamint kitérünk a rendszer mögött álló speciális lexikonok kapcsolódásának és integrálásának módjára.

Az online helyesírási tanácsadó rendszer szabályalkalmazása teljesen automatizált. Az *AkH*. szabályainak implementálása szükségessé tette azok formalizálását. Amellett, hogy ez a fajta leírás újdonságot jelent, megvilágítja az *AkH*.-ban alulszabályozott eseteket, valamint előreláthatólag számos olyan tanulsággal is szolgál, amely – megfelelő fogadókészség esetén – egy majdani helyesírási kodifikációban is hasznosítható lesz.

Kulcsszavak: nyelvtechnológia, helyesírás, formális grammatika, lexikonok, web

PLETL RITA – SUBA RÉKA

A magyar nyelvű audiovizuális műsorok monitorizációjára vonatkozó kutatás metodológiai kérdéseinek bemutatása

A 2010-ben indított és évente, meghatározott időszakban megismételt vizsgálat a temesvári, nagyvárad, szatmárnémeti, kolozsvári, marosvásárhelyi, csíkszeredai, székelyudvarhelyi, sepsiszentgyörgyi és bukaresti audiovizuális médiumok nyelvhasználati sajátosságaira koncentrálnak. Célja: megvizsgálni a mintaanyagokon, hogy a riporterek és hivatásos beszélők mennyire tartják be a regionális köznyelvi normát, melyek azok a nyelvhelyességi kritériumok, amelyeket nem követnek, és ez az egészséges nyelvérzék számára zavaró. Főként Erdély területét érintő kutatásról lévén szó, a köznyelv kategóriájától el kell különítenünk a regionális köznyelv fogalmát, amely más szabályok szerint működik, mint a standard nyelv.

A vizsgálat metodológiai kérdései:

1. A monitorizálásra kijelölt audiovizuális médiumok között van közszolgálati, kereskedelmi, illetve helyi és regionális jellegű egyaránt, tehát egymástól különböző műsorszervezetekkel rendelkeznek.
2. A vizsgálat a rendszernyelvészeti kategorizációt követi, de az egyes szinteken nem minősíti az előforduló nyelvi hibákat.

3. Az eredmények közzétételével az empirikus kutatás kezdetén megfogalmazott elvhez igazodunk: célunk a nyelvi tudatosság ébren tartása és erősítése az audiovizuális médiában dolgozó újságírók körében.

Kulcsszavak: nyelvhasználati sajátosságok, regionális köznyelvi norma, standard nyelv, sajtómonitorizálás, közszolgálati média, kereskedelmi média

POLCZ KÁROLY

Az informális nyelvezet és a szleng standardizálása a filmfordításban

Több kutató is rámutatott arra, hogy a filmfordítás egyik alapvető normája a standardizáció (pl. Goris 1993, Herbst 1994, Pavesi 2008). A regiszter és a stílus semlegesítésével a célnyelvi szöveg a célkultúra standard nyelvhasználatához közelít.

Bianchi (2008) egy tizenévesek számára készült amerikai filmsorozat (*Buffy, the Vampire Slayer*) olasz szinkronszövegében vizsgálta a standardizáció jelenségét, és arra a következtetésre jutott, hogy a befogadó kultúra manipulálja a forrásnyelvi szöveget, mégpedig úgy, hogy a tizenévesek nem konvencionális nyelvhasználatát a befogadó kultúra elvárásaihoz igazítja.

Felmerül a kérdés, hogy vajon a nyelvi standardizáció megfigyelhető-e angol–magyar fordítási irányban is. Előadásomban Bianchi (2008) nyomán olasz és magyar példákon keresztül mutatom be az angol forrásnyelvi szöveg standardizációjának tipikus eseteit a célnyelvi lexika három dimenziójában, azaz a szleng, a neologizmusok, valamint a popkultúrára utaló reáliák fordításában. A vizsgálat korpuszát a Bianchi által is elemzett sorozat tíz epizódja adja.

Az eredmények arra engednek következtetni, hogy a standardizáció jelensége angol–magyar fordítási irányban is kimutatható. Az olasz és a magyar fordított szöveg összevetése arra hívja fel a figyelmet, hogy az egymástól függetlenül készült fordítások hasonló megoldásokkal szolgálnak a forrásnyelvi nem konvencionális nyelvhasználatból eredő fordítási problémákra.

Kulcsszavak: fordítástudomány, standardizáció, szleng, neologizmusok, a popkultúra reáliái

PRESCOTT, FRANCIS J.

A grounded theory of student enculturation into written academic discourse

This paper will present the principal findings of my PhD research in the form of a theoretical model of first-year university student enculturation into written academic discourse. The model was the outcome of a longitudinal ethnographic study of 20 university students of English and their teachers at ELTE over the course of their first year. The aim was to explain how students made the transition from high school to university and developed as academic writers. Particular foci were the problems they experienced when writing essays and the role that a compulsory year-long academic skills course played in their writing development. The principal data collection method was the long qualitative interview based on McCracken's (1988) four step process and the grounded theory approach was constructivist as described by Charmaz (2000; 2006). The model describes a three phase process based on the principal categories that emerged from the data. It shows that student enculturation into academic discourse is a highly complex process enhanced by positive feedback and motivation and interest in the subject which comes from good classroom teaching. The academic skills course was important in developing general academic writing skills and raising the students' awareness of their writing weaknesses.

Keywords: qualitative research; constructivist grounded theory; academic writing; academic discourse; feedback

PRÓSZÉKY GÁBOR

Kutatások egy pszicholingvisztikai indíttatású számítógépes nyelvfeldolgozás irányában

A modern magyar nyelvstudomány elsősorban a generatív koncepció valamely változatát felhasználva írja le formális eszközökkel a magyar nyelvet. A generatív modellek azonban nem nyújtanak informatikai szempontból hatékony megoldást a szövegek elemzésére. Ezek oka részben az, hogy a transzformációk, illetve az ezt követő generatív technikák nem invertálhatók. Ráadásul a „hatékony elemezhetőség” nem a kompetencia, hanem a performancia érdeklődési körébe tartozik. Az ismertető kutatás célja, hogy olyan algoritmikus megoldásokat adjon a szövegek teljességre törekvő elemzésére, mely sebességében és hatékonyságában összemérhető az emberi információfeldolgozással. A teljesség alatt azt értjük, hogy a nyelvi jelenségeknek nem csak egy jól körülhatárolt részhalmazát képes kezelni, hanem a valódi írott szövegek (és nem feltétlenül csak az egyes mondatok) elemzését nyújtja. Az elemző az alábbi tulajdonságokat kell, hogy mutassa:

- van iránya: időben monoton halad, visszalépés nélkül,
- nem tárol fölöslegesen hosszú ideig fölösleges elemzési ágakat,
- az emberi információfeldolgozáshoz hasonlóan (ha azzal nem is összemérhető mértékben) gyors,
- a „hiba” fogalmát nem ismeri, csak az aktuálisan adott toleranciaszint szerint nem elemezhető elemei vannak.

Az elemző bemenete nem feltétlenül egyetlen mondat, hanem egy-egy megnyilatkozás, és ezekhez igyekszik megfelelő reprezentációt létrehozni, mely egy speciális, részben összefüggő gráf lesz, melynek teljes kialakítása a kutatás további célja.

Kulcsszavak: nyelvtechnológia, számítógépes nyelvelemzés, pszicholingvisztikai realitás, mondatelemzési stratégiák, magyar nyelv

PUSZTAI-VARGA ILDIKÓ

A kvalitatív korpuszelemzés lehetőségei a fordítástudományban

A nyelvészeti fordítástudomány a kezdetektől fogva a fordítás objektív, nyelvészeti szempontú elemzésére törekszik. Ennek részeként a kvantitatív kutatásra, azaz a vizsgált paraméterek előfordulási gyakoriságának vizsgálatára fekteti a fő hangsúlyt. Az ilyen jellegű kutatások pontosan meghatározott kategória- és szempontrendszer segítségével nagy mennyiségű adaton tesztelik a kiinduló hipotéziseket. A kategóriahatárok éles meghúzása azonban majdnem minden esetben kompromisszumokhoz vezet, illetve egyes vizsgált elemek kényszerű besorolását is eredményezheti.

A számítógépes korpuszok segítségével ma már nagyszámú szövegadatot vizsgálhatunk egyre nagyobb pontossággal, egyre rövidebb idő alatt. Az ilyen vizsgálatok eredményét éppen a rendelkezésre álló nagyszámú adat, és a következtetések során alkalmazott statisztikai valószínűségi adatok hitelesítik. Kevés szó esik azonban arról, hogy kvalitatív elemzési módszerekkel is érvényes eredményekre juthatunk a fordítástudományban. Az ilyen jellegű kutatás következtetései nem egy-egy paraméter előfordulásának gyakoriságából indulnak ki, hanem a kevés adaton végzett részletező, több szempontra is kiterjedő finom elemzés eredményeit értelmezik. Célja többnyire nem előzetesen felállított hipotézisek igazolása vagy elvetése, hanem új hipotézisek alkotása. A kvalitatív kutatás jellegéből adódóan időigényes, állandó reflexiót igénylő folyamat.

Előadásomban kortárs finn versek angol és magyar fordításait elemző vizsgálaton keresztül mutatom be, milyen eredményekre juthatunk ugyanazon szövegtörzs kvalitatív és kvantitatív szempontú elemzésével, illetve, hogy ezen eredmények milyen eltérő következtetésekhez vezetnek.

Kulcsszavak: kvalitatív kutatás, leíró fordításkutatás, hipotézisalkotás, korpuszelemzés, reflexió

PUTZ ORSOLYA

Amiről az élet mesél.

Hogyan alakítjuk ki az ÉLET fogalmához kötődő jelentéseket?

„Nehéz az élet.” „Tele van étellel.” „Élete végéig küzdött.” – ezek a mondatok senki számára sem idegenek, hiszen az emberi elme alapvető tevékenysége, hogy az életben szerzett tapasztalatokat feldolgozza, ezekről gondolkodik és beszél. De mit értünk az ÉLET fogalma alatt? A kérdésre nem tudunk egységes definícióval válaszolni, hiszen – amint azt a három fenti példamondat is mutatja – eltérő jelentések kötődnek a szóhoz. Hogyan hozzuk létre ezeket a jelentéseket? Milyen kapcsolatot tudunk kimutatni köztük? Milyen mentális műveletek segítségével ragadjuk meg azt a tapasztalatot, amelyet életnek hívunk?

Ahhoz, hogy a kognitív nyelvészet keretein belül válaszolni tudjak a feltett kérdésekre, dolgozatomban először azt vizsgálom, a kategóriamodellek közül melyik a legalkalmasabb az élet kategóriájának tanulmányozására. Ezt követően feltárom, milyen modellek segítségével gondolkodunk az életről, azaz milyen idealizált kognitív modellek (IKM) köthetők a különböző jelentésekhez. Végül bemutatom, hogy bár az IKM-ek önállóan, egymástól függetlenül léteznek agyunkban, a konceptualizáció során egymással mindig szorosan együttműködnek. Erre kitűnő bizonyítékot jelentenek a fogalmi metaforák, ugyanis ezek a tartományok (IKM-ek) közötti fogalmi megfeleléseken alapulnak.

Kulcsszavak: kognitív nyelvészet, kognitív szemantika, kategória, idealizált kognitív modell, fogalmi metafora

RAÁTZ JUDIT

Globalizációs és identifikációs jelenségek a mai magyar keresztnévadásban

Az újszülöttek névadását minden korban az adott társadalom kultúrája, annak szokásai befolyásolják és határozzák meg. Napjaink egyre táguló világa, a kulturális, gazdasági globalizáció széleskörű elterjedése erős befolyással van a névadásra és a névválasztásra is. A kultúrák, a szokások nemzetközivé válása mellett egyidejűleg megfigyelhetjük e jelenség ellenkezőjét is, a saját kultúra, a hazai szokások őrzését, újjáélesztését is. Mindkét áramlat a legújabb kommunikációs formának, az internetnek köszönhetően igen gyorsan, és sok esetben kritika nélkül jut el az egyénhez.

Előadásomban - e két folyamat főbb jellemzőinek, illetve megjelenési formáinak felvázolása után - azt vizsgálom, hogy ezek miképpen hatnak a mai hazai keresztnévadásunkra. Milyen általános és specifikus hatóerők figyelhetők meg az elmúlt néhány év névadási, névválasztási szokásaiban? Milyen változások következtek be, illetve milyenek várhatók a magyar névkincsben az egyre erősödő interkulturális, multikulturális hatásoknak köszönhetően?

Más részről próbálom azon jelenségeket is összegezni, amelyeket az ellenkező, a saját nemzeti identitás őrzése, a valódi vagy vélt magyar nevek fenntartása, bővítése befolyásol.

E kettős hatás érzékelhető jelenlétét konkrét példákkal szemléltetem az elmúlt évek névstatistikái, illetve az MTA Nyelvtudományi Intézet Utónévbizottságához érkező névkérvények segítségével.

Kulcsszavak: névkultúra, névdivat, névkérvények, globalizáció, identifikáció

ROBIN EDINA

Mit árulnak el a statisztikák a lektorált fordításokról?

Napjainkban az írott médiában és a könyvkiadásban megjelenő írásművek jelentős része fordítás, sőt a kisiskolások már tanulmányaik kezdetén megismerkednek olyan olvasmányokkal, amelyek valójában fordított szövegek. Az eddigi empirikus kutatások szerint a fordítások különböznek az eredetileg is magyar nyelven született művektől, és magukban hordoznak bizonyos univerzális jellemzőket, amelyeket a fordított szövegek általános tulajdonságai között tartunk számon. A fent említett, nyomtatásban is megjelenő fordítások azonban már nem kizárólag a fordító stratégiáinak és műveleteinek nyomán jöttek létre, hanem magukon viselik a szöveget gondozó lektorok, szerkesztők tevékenységének nyomait is. Felmerülhet a kérdés, hogy érdemes-e egyáltalán számításba venni a fordított szövegek vizsgálatánál a szerkesztők munkáját. Okoznak-e számottevő változásokat a szövegek általános jellemzőiben a lektori műveletek, illetve közelebb kerülnek-e a lektorált fordítások az eredeti szövegek jellemzőihez?

Ennek vizsgálatára általános statisztikai gépi elemzéseket végeztünk tíz, a szórakoztató irodalom műfajába tartozó regény fordítói és lektori kéziratán. Az elemzések között szerepelt a szövegek terjedelmének összevetése, a type/token arányok közötti különbségek meghatározása, az összes lektori módosítás számadatainak megállapítása, a szövegekre jellemző egyedi elemek kimutatása és a lexikai sűrűség vizsgálata.

Az eredmények arra engednek következtetni, hogy a szerkesztők – akiknek feladata a fordított szövegek megfeleltetése a célnyelvi normáknak – jelentős mennyiségben hajtanak végre műveleteket a fordítások gondozása során, miközben konkrétabb, gazdagabb, kevésbé redundáns szövegváltozatokat hoznak létre.

Kulcsszavak: fordítási univerzálék, lektorálás, gépi elemzés, konkretizáció, redundancia

RÓZSAVÖLGYI EDIT

A nyelvi és az interkulturális kompetencia fejlesztése az *eTandem* keretein belül

Előadásomban a *Danubadria* projekt tapasztalatait szeretném megosztani. A *Danubadria* egy, az *eTandem* keretein belül szervezett, idegen nyelv-elsajátítást célzó kísérleti projekt, amely a Duna és az Adria közötti régióon belül négy egyetem (Pécs, Novi Sad, Velence, Padova) részvételével került kivitelezésre 2011-ben.

A tandem szó eredetileg egy kétszemélyes biciklit jelent, amelyen két embernek kell egyszerre pedáloznia ahhoz, hogy előrehaladjanak. Átvitt értelemben olyan páros nyelvtanulásra utal, ahol az egyik fél idegen nyelvként tanulja a másik anyanyelvét, és megfordítva: az utóbbi által elsajátítani kívánt nyelv az előbbinek anyanyelve. A két partner a közös munkából egyenlő mértékben veszi ki a részét, és hűz hasznot.

Az *eTandem* esetében elektronikus médiumok közegében folyik a tanulás, az interneten történő kommunikáció (audio-/videokonferencia, chat, e-mail) helyettesíti a hagyományos tanárközponit tanítási kereteket.

A projektünkben résztvevő párokat egyrészt padovai, magyarul tanuló olasz anyanyelvű egyetemi hallgatók, másrészt magyarországi és vajdasági magyar anyanyelvű, olaszul tanuló egyetemisták alkották. A működési protokoll értelmében a két fél a tutor/tanár által előre meghatározott feladatokat közösen hajtotta végre.

Az *eTandem* olyan hatékony tanulási módszernek bizonyul, amely a kifejezőkészségen túl nagyban fejleszti a szociális és interkulturális képességeket is, ami manapság fontos elvárás szinte mindenütt.

Kulcsszavak: nyelvelsajátítás, interkulturális kompetencia fejlesztése, *eTandem*

SÁFÁR ÁDÁM GERGELY

A nyelvek közötti multikulturalitás problémaköre a filmszinkron-fordításában

Mikor jár el helyesen a filmszinkron-fordító, ha a film forrásnyelvi változatában több nyelvi kultúra is megjelenik? Az előadásban erre az alapkérdésre fogom keresni a választ. Ehhez elsőként tisztázni fogom az adekvátság fogalmát a filmszinkron-fordításban, valamint ismertetem a kulturális szint fordítástudományi relevanciáját.

Az előadás témáját tovább fókuszálva bemutatom a multikulturalitás fajtáit (forrásnyelven belüli, nyelvek közötti), amelyek közül ezúttal a nyelvek közötti multikulturalitást veszem górcső alá. Azt fogom vizsgálni, hogy milyen fordítói stratégiát érdemes és szokás alkalmazni, ha a film forrásnyelvi (vagyis eredeti) változata megjelenít egy vagy több, a forrásnyelv szempontjából idegen nyelvet. Mi az adekvát megoldás, ha a célnyelv és az idegen nyelv különböző? Mi a megoldás, ha a célnyelv azonos az idegen nyelvvel? Milyen kiút áll rendelkezésre, ha az idegen nyelv megjelenítése politikailag vagy kulturálisan terhes lehet a célnyelvi közönség számára?

A válaszok keresése közben olyan gyakorlati példákat is be fogok mutatni, amelyeknél legalább két célnyelvi verziót (német és magyar) megvizsgáltam – a példák forrásnyelve az angol.

Zárásként felvetem a kényes kérdést: Minden filmet szükséges és kívánatos szinkronizálni? Létezik-e a multikulturalitásnak olyan magas szintje, amely felett már célszerűbb az adott filmet feliratozni?

Kulcsszavak: adekvátság, multikulturalitás, forrásnyelv, célnyelv, idegen nyelv

SALÁNKI ÁGNES

„Színes reklámok...”

A szín, a kép és a szöveg kölcsönhatása, valamint az elhelyezés szerepe egyes reklámhordozók esetében

Előadásom egyrészt saját, valamint hallgatóim gyűjtőmunkájának összesítésén, másrészt az általam végzett empirikus felmérés adatain alapszik. (Ennek részletezése már egy következő előadás témája lesz.) Célja, hogy taglalja az egyes reklámhordozóknál megjelenő verbális és non-verbális elemek (képek és színek) kölcsönhatását, azok harmóniáját, ill. ellentmondásait, a reklám térben és időben való aktuális elhelyezését.

A fent felsorolt címszavak alapján – egy nagyobb lélegzetű vizsgálat során – arra a kérdésre keresem a választ, hogyan segítenek ezen momentumok a termék vagy szolgáltatás ismertté tételében, milyen információkat közölnek róla, milyen emocionális hatást váltanak ki, amely a fogyasztót a vásárlásra ösztönzi.

A kérdések között szerepel, hogy milyen asszociációkat sugall a színek megválasztása a reklámban, milyen jelzésértékű vagy szimbolikus tartalmú az, amikor az ún. meleg (sárga, narancs, piros, rózsaszín, barna, arany), illetve amikor az ún. hideg (kék, zöld, lila, ezüst, fekete, fehér) színek érik el a megfelelő hatást, azaz milyen az egyes színek reklámpszihológiája.

Különös figyelmet szentelek itt aktuális ünnep- vagy évszakspecifikus jelenségeknek, jellegzetes, ezekhez kapcsolódó akciók reklámjának (pl. tavasz: gyönyörű idő, megújuló természet, napsütés, növények, állatok, húsvét, jellegzetes színek).

A reklámokban megjelenő szereplők (ismeretlen személyek vagy közismert egyéniségek) szerepét szintén vázoló röviden, számos diával szemléltetve a jelenséget, keresve a reklámozó cég intencióját, ill. ennek magyarázatát.

Előadásom végén foglalkozom a reklámban előforduló szójátékokkal, a legjellegzetesebb témakörökkel, a sajátos reklámbakikkal.

Kulcsszavak: színek és képek használata, verbális és non-verbális elemek kölcsönhatása, a reklámhordozók szerepe, információ és emocionális hatás, szójátékok, reklámbakik

SALÁNKI ZSUZSA

Az elnökök beszéde.

A nyelvtervezés szerepe a kisebb finnugor nyelvek fennmaradásában

Egy kisebbségi nyelv etnolingvisztikai vitalitása számos tényező függvénye, amelyek között meghatározó szerepet töltenek be az adott nyelv különböző nyelvi szinteken történő használatát hivatalos formában garantáló jogi-törvényi szabályozások.

A kisebbségi nyelvet használók nyelvválasztását jelentős mértékben befolyásolják az érintett nyelvhez fűződő attitűdök is. A kisebbségi nyelv(ek)hez kapcsolódó pozitív attitűd kialakulására rendszerint hatással van a többségi társadalmak elfogadó vagy támogató véleménye is. Bár az oroszországi finnugor nyelvek egy része hivatalos nyelvként funkcionál, használatuk a közéletben, oktatásban korlátozott vagy lehetetlen, a többségi társadalom pedig kevéssé értékeli a kisebbségi nyelveket. Azonban az oroszországi kis finnugor népek értelmisége, vagy legalábbis annak egy része finnugor identitástudattal is rendelkezik, így a többségi orosz társadalom vélekedése mellett presztízsértékű számukra az államalkotó finnugor népek figyelme.

Ebben a kontextusban a 2012-ben Magyarországon megrendezett VI. Finnugor Népek Világkongresszusa, amelyen felszólalt a magyar, a finn és az észti államfő, fontos nyelvpolitikai esemény is volt.

Előadásomban az elhangzott államfői beszédeket elemzem a tartalom, az érintett témák, a stilsztika, a szóhasználat és a morfoszintaxis szintjén. Az egyes beszédek összehasonlító elemzése képet nyújt arról, hogy milyen azonosságok és különbözőségek jellemzik az egyaránt támogatandónak ítélt célt: a kis nyelvek és kultúrák fennmaradását, a nyelvi emberi jogok biztosítását célzó erőfeszítéseket.

Kulcsszavak: finnugor, kisebbségi nyelvek, kétnyelvűség, nyelvpolitika, nyelvtervezés

SÁROSDY JUDIT

A kultúra közvetítése közmondásokon keresztül

Az előadásban a közmondások, szólások fogalmának meghatározása után kitérünk arra, hogy az ezen közmondások és szólások által kifejezett bölcsességek hogyan változnak attól függően, hogy milyen földrajzi környezetben születtek. Ebből következik, hogy ezen szólások és közmondások fordítása komoly kihívást jelent. Érdemes kutatni ezen különbségek kulturális hátterét. Például az angolok *Life is not all beer and skittles*. ('Az élet nem csupa sör és teke.') közmondása magyarul így hangzik: *Az élet nem fenékgig tejfel*. Érdekes rávilágítani arra, hogy az angoloknál miért a sör jelenti a jólétet, a magyar nyelvben pedig a tejföl. A szólások és a közmondások között formális és informális kifejezések is egyaránt előfordulnak.

Az utóbbira példa a *kick the bucket* ('fölrúgja a vödört'), a magyar nyelv pedig ezt a kifejezést a következőképpen használja: *feldobja a talpát* vagy *beadja a kulcsot* vagy *elpatkol*.

Az előbbire pedig jó példa a *harm watch harm catch* közmondás (kb. 'aki bajt keres, meg is találja'), ami magyarul így hangzik: *Aki másnak vermet ás, maga esik bele*.

A közös bölcsességek tartalma azonos, de a kifejezőmódot meghatározza a földrajzi és a kulturális környezet.

Kulcsszavak: közmondás, kultúra, fordítás, földrajz, életvitel

SÁROSI-MÁRDIROSZ KRISZTINA MÁRIA – SZALÓ RÉKA

A román és az angol nyelv hatásának tulajdonítható (fordítási) jelenségek az erdélyi magyar audiovizuális médiában

A kutatás alapját a 2011 novemberében, a Sapientia EMTE marosvásárhelyi karának Alkalmazott Társadalomtudományi Tanszéke által végzett sajtómonitorizáció során gyűjtött hangzó anyag képezi.

Elemzésünk figyelmének középpontjában a román és az angol nyelvekből történő fordításnak betudható nyelvi jelenségek állnak. A hivatalos, közigazgatási és politikai nyelvezet esetében főként a román nyelvi hatásra, míg a beszélt (kollokvialis) köznyelv esetében az angol nyelvi hatásra fókuszáltunk. Figyelmünk kiter a sajátos kommunikációs helyzetnek betudható (rádió és tévéműsorok, interjúk) nyelvi jelenségekre is.

Előzetes kutatások alapján megállapításra került, hogy a hivatalos nyelvi regiszterbe tartozó szövegek magukon viselik az államnyelv dominanciájának következményeit, hiszen több a fordítás románból magyarra, mint fordítva. Az angol nyelvről pedig elmondható, hogy lassanként minden beszédszintre „betolakodik”, így hatása a sajtónyelv esetében sem elhanyagolható.

Előadásunkban arra kívánunk fókuszálni, hogy míg a román nyelvből való kölcsönzés és fordítás a magyar hivatalos nyelv hiányosságai miatt szinte szükségszerűség, az angol nyelvi elemek használata divatjelenség, olykor pedig a nyelvi igénytelenség bizonyítéka is.

Kulcsszavak: sajtómonitorizáció, audiovizuális nyelvhasználat, kölcsönzés, tükörfordítás, idegen nyelvi hatás, nyelvi hiánypótlás

SCHIRM ANITA

A gyermekeknek szóló televízióreklámok manipulációs stratégiái

Előadásomban a pragmatika és a diskurzuselmélet eszköztárának a segítségével a gyermekeknek szóló televízióreklámok manipulációs stratégiáit mutatom be. A reklámok manipulációjával számos tanulmány (pl. Árvay 2003, Bárházi 2008) foglalkozott már, azonban a gyermekeknek szánt hirdetések nyelvi jellegzetességeit eddig még nem vizsgálták behatóbban. Ennek oka lehet, hogy e reklámüzenetek egy részének a szülők is a címzettjei, így ugyanazokat az eszközöket használják a befolyásolás érdekében a reklámozók.

Hipotézisem szerint azonban a kétféle reklámtípus között különbség van a használt eszközök gyakoriságát illetően. Továbbá azt is feltételezem, hogy a gyermekeknek szánt tévéreklámok sablonosabb szókinccsel és egyszerűbb mondatszerkesztési sémával rendelkeznek, mint a felnőtteknek szóló hirdetések. Feltevéseim igazolására 100-100 magyar nyelvű, véletlenszerűen kiválasztott, különböző termékcsoportot népszerűsítő, gyermekeknek szóló, illetve felnőtteknek szánt reklámot hasonlítok össze, s az elemzés eredményeiből előadásomban a pragmatikai, a szövegtani és a stilisztikai jellemzőket ismertetem példák segítségével.

Kulcsszavak: reklám, televízió, manipuláció, stratégia, pragmatika

SCHMIDT ILDIKÓ

Alfabetizálás a magyar mint idegen nyelv órákon

A Magyarországon élő külföldiek a magyar társadalom részévé válnak, és társadalmi kapcsolataik révén megtapasztalják a magyar kultúrát. A mindennapjaik során találkoznak a magyar nyelvvel,

és sokan szeretnék azt meg is tanulni. Általában nyelvtanfolyamon vagy magánórákon kezdik meg a tanulást.

Mi történik akkor, ha a diák nem ismeri a latin betűs írást, mert az anyanyelvéhez más írás kapcsolódik, vagy egyáltalán nem kapcsolódik hozzá írás? A két eset ugyan nagyban eltér egymástól, a nyelvórákon mégis egy kategóriába esnek, a megoldás azonos: alfabetizálásra kerül sor. A jelenlegi általános gyakorlat szerint a nyelvtanulók a magyar anyanyelvi oktatásban használatos tananyagokból tanulnak. Az ebből történő alfabetizálás sikeres volta kérdéses, lévén, hogy ezeket az anyagokat magyarul anyanyelvi szinten beszélő kisgyerekekre szabják.

A hiány pótlására kidolgozásra került egy olyan írás-olvasást segítő tananyag, amely lehetővé teszi, hogy felnőttek a nyelvtudásuknak megfelelő kezdő szintű szókészleten keresztül tanulhassanak meg magyarul írni és olvasni. A módszertani alapelvek támaszkodnak egyrészt a magyar anyanyelvi nevelés tantárgypedagógiájára, másrészt a magyar mint idegen nyelv sajátos nyelvspecifikus módszertanára. Előadásomban az alapelvek és az elméleti háttér ismertetése mellett mintaoldalakat mutatok be a tananyagból.

Kulcsszavak: magyar mint idegen nyelv, alfabetizálás, anyanyelvi nevelés, tananyag, írás-olvasás

SELMECZINÉ LOIS MÁRTA

Idegen nyelvű és idegen nyelvi elemeket tartalmazó feliratok Budapesten

A szociolingvisztikában viszonylag új irányzatnak számít egy város ún. „nyelvi tájképét” leírni. Ezekben az elemzésekben egy adott területen felbukkanó feliratok összességét vizsgálják, legyen szó utcátábláról, reklámról, figyelmeztető feliratokról vagy graffítikról (Galgóczi-Deutsch 2011:32). A kutatások egyik szempontja gyakran a hivatalos és a nem hivatalos feliratok összehasonlítása, ezen belül is annak összevetése, hogy egy nagyvárosban, mely több nyelv (és nyelvváltozat) megjelenésének színtere, milyen arányban szerepelnek a feliratokon idegen nyelvű szövegek (Backhaus 2006).

Budapest nyelvi tájképe eddig elkerülte a kutatók figyelmét. Vizsgálatomban empirikus adatok alapján – a budapesti Nagykerület feliratait összegyűjtve – arra keresem a választ, hogy milyen arányban vannak jelen e városrészben a hivatalos és nem hivatalos feliratok, milyen arányban jelennek meg bennük idegen nyelvek, idegen nyelvi elemek, és ennek milyen szimbolikus értéket tulajdoníthatunk. Hipotézisem szerint Budapest nyelvi tájképében erősen megmutatkozik az angol nyelv presztízse (vö. Pétery 2011), de az angolon és a magyaron kívül más nyelvek szinte láthatatlanok maradnak.

Kulcsszavak: nyelvi tájkép, feliratok, Budapest, globalizáció, multikulturalizmus

SÉRA MAGDOLNA

Iskolaválasztási motivációk Munkácson

Az iskolai tannyelv választás, nyelvi jogok, nyelvpolitika témaköre az elmúlt években rendszeresen megjelenik a kárpátaljai magyar tudományos életben (is). Hiszen az anyanyelvű iskolahálózat fennmaradása és működése, az iskolaválasztásban (tannyelv választásban) résztvevő gyerekek/szülők motivációi (esetleges stratégiái), valamint az ezeket befolyásoló tényezők vizsgálata és lehetséges hatásai az egyik legfontosabb elem egy adott kisebbségi közösség jövője és megmaradása szempontjából. A magyar oktatási intézmények a nemzeti identitás kialakításának színterei is egyben, ahol egyfajta rejtett tanterv révén a gyerekek etnikai identitása kialakul és megerősödik. A kisebbségi szülők iskolaválasztásában ez a nyelvi, nemzetiségi szempont az általános szempontokat kiegészítve, azokkal összefonódva jelenik meg.

Az előadásban bemutatásra kerülő kutatásommal és doktori munkám témájával – amely a kárpátaljai magyar szülők tannyelv választási stratégiáit, a tannyelv választást befolyásoló

tényezőket, valamint lehetséges következményeit vizsgálja Kárpátalján – már több mint négy éve foglalkozom.

Jelen előadásomban a 2011 novemberében indult, a kárpát-medencei magyar gyerekek/szülők iskolaválasztási stratégiát helyi (kárpátaljai) szinten vizsgáló kutatásból a Munkácson (a magyarság számarányát tekintve szórványvárosban) készült interjúk eredményeit mutatom be.

A kutatást szociolingvisztikai interjúk segítségével végeztem, ahol az egy-két órás beszélgetések témakörei úgy lettek kialakítva, hogy kiderüljön, mi befolyásolta a szülőket abban, hogy ukrán, illetve hogy magyar tannyelvű iskolába írátták gyerekeiket, és hogy tisztában vannak-e azzal, hogy ezek a döntések milyen hatással lesznek a gyerek jövőjére, társadalmi mobilitására. Kutatásunkból kiderül, hogy az iskolaválasztást Munkácson az alábbi tényezők befolyásolják: nyelvtudás megszerzésének az igénye, szociális tényezők, identitástényezők, az oktatás színvonala.

Kulcsszavak: iskolaválasztás, szórvány, nyelvpolitika, nyelvhasználat, nyelvi tervezés

SERMANN ESZTER

A terminológiafejlesztés eszközei és módszerei Spanyolországban

Spanyolország soknyelvű ország, hivatalos államnyelve a kasztíliai spanyol, de egyéb hivatalos nyelveket is (katalán, galego, baszk) elismernek saját autonóm közösségeikben. Az alkotmány kimondja, hogy Spanyolország nyelvi sokszínűsége olyan kulturális örökség, amelyet tisztelni és védelmezni kell, a tartományok nyelvi autonómiával rendelkeznek, amelyet autonómiastátutumok rögzítenek. A terminológia művelése szabálytalan képet mutat: a katalán, a baszk és a galego nyelvek területén, a hozzájuk kapcsolódó autonóm közösségekben szervezettebb terminológiai munkálatok zajlanak, mint a többségi, a kasztíliai spanyol nyelv területén, a terminológiai munka legfőképpen az egyetemekhez kapcsolódó kutatócsoportok munkája nyomán valósul meg, ezenkívül minisztériumok, kutatási központok nyelvi, terminológiai szervezetek is végeznek ilyen jellegű munkát állami, autonóm tartományi támogatás mellett.

Előadásom célja, hogy bemutassa a terminológiai munkálatokhoz kapcsolódó néhány spanyolországi webhely tartalmát a Spanyol Terminológiai Társaság (AETER) honlapján található terminológiával foglalkozó intézmények, szervezetek internetes elérhetőségeinek gyűjteményéből kiindulva, így adjon képet az országban folyó terminológiafejlesztés, terminológiai szabványosítás és harmonizáció eszközeiről és módszereiről.

Kulcsszavak: egységes terminológia, terminológiai szabványosítás, terminológiai harmonizáció, terminológia-fejlesztés, terminológiai adatbázis

SIMIGNÉ FENYŐ SAROLTA

A hallgatás jelentése a különböző kultúrákban

A kommunikáció akkor éri el célját, ha az üzenetet az adó és a vevő azonos módon értelmezi. Előfordul, hogy az interakció résztvevői a verbális kommunikáció során is félreértik egymást, mert a szavaknak nem azonos jelentést tulajdonítanak. A verbális közléseknél azonban sokkal gyakrabban ad félreértésre okot a beszéd-től való tartózkodás, amelynek formája ugyan mindig azonos, de mögötte nagyon sokféle, pozitív és negatív tartalommal bíró jelentés húzódhat meg.

Az előadás célja, hogy a hallgatást mint multifunkcionális közlés- és viselkedésformát a különböző kultúrák tükrében mutassa be és bizonyítsa, hogy ez a nem verbális kommunikációs forma nem csupán a beszéd ellentéte, hanem annál sokkal több. Az előadás a hallgatásnak azokkal a formáival foglalkozik, amelyek a különböző kultúrákban mást és mást jelentenek. Helyénvaló értelmezésükhöz az adott kultúra és a kontextus ismerete szükséges. Az elméleti keretet a releváns

szakirodalmi vonatkozások közül Bańcerowski Janusz, Adam Javorski és Ikuko Nakane írásai szolgáltatják. A hallgatás jelentésére vonatkozó empirikus adatokat egy kérdőíves felmérés, valamint személyes tapasztalatok szolgáltatják.

Az előadás azt a végkövetkeztetést fogalmazza meg, hogy a félreértések elkerülése érdekében feltétlenül szükséges a célnyelvi kultúra és a nem verbális kommunikációs formák, ezeken belül is a hallgatásra vonatkozó szokások ismerete.

Kulcsszavak: beszéd, hallgatás, társas interakció, kulturális kontextus, kultúrák közötti kommunikáció

SIMON VALÉRIA

Hat a harmincből – avagy az ELTE fennisztikai képzése a bolognai rendszer keretei közt

A világ legrégebben fennálló finnugor tanszékén, mellyel az ELTE büszkélkedhet, az elmúlt 140 esztendő alatt a szűken vett finnugrisztikai kutató- és oktatómunka mellett folyamatosan zajlott fennisztikai képzés, 1932-től (kis megszakítással) finn lektori státusszal segítve. Jóval rövidebb múltra tekinthet vissza a finn nyelv és kultúra szakként való oktatása a tanszéken: harminc esztendeje indult. E három évtized során a fennisztika oktatása hat, később nyolc szemeszterben folyt (C és B szak), a bolognai rendszert közvetlenül megelőzően pedig már tíz féléves képzésben vehettek részt a hallgatók.

A bolognai folyamat hatalmas strukturális változást jelentett a fennisztikai képzésben is. Előadásomban a kezdetek óta eltelt hat tanév tapasztalatait foglalom össze. A finn szakos BA képzést tanszékünkön mintegy félszáz hallgató teljesítette. Körükben kérdőíves felmérés készült, mely többek közt annak felderítésére irányult, mi motiválja a hallgatók minorválasztását, mi a véleményük a szak ismeretköreinek – nyelvi képzés, nyelvészet, országismeret, történelem, irodalom – óraszámú arányairól, hogyan hasznosultak, illetve hasznosultak-e szakunkon megszerzett ismereteik, milyen szintű kimeneti nyelvtudást biztosított számukra a hat félév. A kérdőívben vizsgáljuk a (minimális) lemorzsolódás okait is. A finn szakos osztatlan képzésben is jártas nyelvoktatóként előadásomban saját tapasztalataimról, a bolognai képzés előnyeiről is hátrányairól is beszámolok.

Kulcsszavak: ELTE, fennisztikai képzés, bolognai rendszer, felmérés, hallgatói és oktatói tapasztalatok

SÓLYOM RÉKA

Neologizmusok használatának és megértésének vizsgálata: egy szövegértési felmérés tanulságai

A tervezett előadás a magyar és a nemzetközi szakirodalomban neologizmusnak nevezett jelenségeknek (Minya 2003: 13–14, Szathmári 2004: 154, Kozocsa 2008: 427, illetve Metzler 303, Kramer 2003: 210) befogadási, megértési folyamatait vizsgálja egy szövegértési felmérés segítségével.

A kérdőíveket három korcsoport: 14–15 éves diákok, 18–19, illetve 21–23 éves (első- és harmadéves) egyetemi hallgatók töltötték, töltik ki 2012 őszén és 2013 elején. Az eredmények feldolgozása során olyan új összetett szavakkal (pl. *netbankol*, *pilótaprogram*, *kanapészörf*) kapcsolatban kapott válaszok elemzésére kerül sor, melyek a média világában (interneten, televízióban, rádióban) megjelenő reklámokban, hirdetésekben, hírekben tűntek fel az elmúlt években.

A felmérés szerves részét képezi azoknak az új szavakkal foglalkozó kutatásoknak, melyeket az elmúlt évek során végeztem mintegy 1100 adatközlő részvételével (ld. pl. Sóllyom 2009, 2012). A jelen vizsgálat ugyanakkor továbblépés is kíván lenni a korábbi felmérésekhez képest: az

adatközlőknek a rövid szövegekből kinyerhető információkra adott válaszaiban vizsgálja a kikövetkeztethető értelmezési stratégiákat. A vizsgálat a kapott válaszok segítségével rávilágít arra is, hogy milyen megértési folyamatokon keresztül történik egy-egy új keletű szó 1) értelmezése, feldolgozása, illetve 2) félreértése, esetleg 3) meg nem értése; következtetéseket von le továbbá 4) a szövegek stílusának megítélésével kapcsolatban is a vizsgált korcsoportok körében.

Kulcsszavak: neologizmus, szövegértés, értelmezési stratégia, félreértés, stílustulajdonítás

SPICZÉNÉ BUKOVSZKI EDIT

Tanulási stílusok vizsgálata és az eredmények hasznosítása a szaknyelvoktatásban

A tanulási stílusok, stratégiák és az ezeknek megfelelő tanítási metodológia kialakítása évtizedek óta tudományos kutatások, vizsgálatok tárgya. (Jung, Binét, Witkin, Kolb, McCarthy nyelvtanulásban pl. Chapelle, Green, hazai kutatások: Mező, Csíkos, Nagy). Párhuzamosan azokkal a folyamatokkal, amelyek a tanulói tevékenységeket, a tanítás „hogyan”-ját helyezik az előtérbe, fontos szempont lett annak a megismerése is, hogy milyen tanulási stílus jellemzi a (nyelv)tanulókat, rendelkeznek-e tanulási stratégiákkal és alkalmazzák-e azokat. A tanulási stratégiákról szerzett ismeretek és a tanítás didaktikai megújítása kölcsönhatásban lévő folyamatokként hozzájárulhatnak a tanulói teljesítmény és motiváció növekedéséhez.

A dolgozat arra vállalkozik, hogy összefoglalja a tudományterület legújabb eredményeit és tisztázza azokat az alapfogalmakat – tanulási/tanítási attitűd, stílus, stratégia, módszer – amelyek a további eredményes szakmai diszkusszióhoz nélkülözhetetlenek. A szerző a dolgozat második részében ismerteti annak az egyetemi hallgatók (ME) körében végzett kérdőíves felmérésnek az eredményét, amelyben arra keresi a választ, hogy vannak-e jelentős, esetleg a szakmódszertant is befolyásoló különbségek az egyes karok hallgatóinak (nyelv)tanulási stílusa és stratégiái között. A kutatás eredményeinek összegzése, elemzése és összevetése a jelenlegi tanítási gyakorlatokkal hasznosítható tapasztalatokat adhat arra nézve, hogy hogyan tegyünk eredményesebbé, élvezetesebbé a (nyelv)tanulást, hogyan segítsük elő az önálló tanulóvá válást és hogyan újítsuk meg tanári gyakorlatunkat.

Kulcsszavak: tanulási stílusok, tanulási stratégiák, kognitív tevékenységek, tanítási stílus, módszertan

STURCZ ZOLTÁN

Modern Nyelvoktatás: indulás és első korszak (1963–1989)

Ötven éve, 1963-ban a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat keretében, azon belül a TIT Irodalmi és Nyelvi Választmánya gondozásában elindult a *Modern Nyelvoktatás* című periodika, amely *A felső- és a felnőttoktatás tájékoztatója* alcímet viselte, de igazából kezdetektől a nyelvoktatás modern eszköztárát, új útjait és az alkalmazott nyelvészettel való összefüggéseit kívánta bemutatni. A periodikasorozat 1989-ig tartó szakaszát ma már a magyar nyelvpedagógia és az alkalmazott nyelvészet tudománytörténeti eseményeként tarthatjuk számon.

A periodika kötetei egyszerre nyitottak ablakot a hazai, a keleti és a nyugati nyelvpedagógiai kísérletekre, nyelvészeti irányzatokra. A periodika általános tájékoztató szerepén túl jelentős publikációs fórum volt, és műhelyteremtő szerepet is betöltött, mivel sokszínűsége, kiváló tanulmányai, összefoglaló anyagai, tematikus számai, bibliográfiai ajánlásai serkentőleg és fejlesztően hatottak a felsőoktatási lektorátusokra, a nyelvi tanszékekre, az alkalmazott nyelvészettel foglalkozó egységekre. A periodika számainak mennyiségi és minőségi mutatóit vizsgálva megállapítható, hogy a stencilgéppel sokszorozott, gyakorlatilag a szakmai szamizdatként indult periodika – nehézségek között, de fokozatosan fejlődve – a több mint két évtizedes első szakaszában az elkötelezett szerkesztőbizottság jóvoltából modern szerkesztésű,

szakmailag igényes folyóirat-formátummá nőtte ki magát. Úttörő szerepe volt abban is, hogy a felsőoktatás körében inspirálta a szakmát, a szakmai közösségeket újabb, hasonló jellegű egyszeri- vagy sorozatkiadványok elindítására.

Kulcsszavak: periodika, ötven év, tudománytörténet, nyelvpedagógia, alkalmazott nyelvészet

SVÁB ÁGNES

A cédulától a notepadig.

A szövegalkotási stratégiák változása digitális környezetben

A digitalizáció életünk sok területére, így az írásbeliségre is hat. Cédulák helyett számítógépes dokumentumokat használunk jegyzetelésre, levél helyett tweetelünk, és nem ritka, hogy egy tanár e-mailben küld házi feladatot. Felmerül a kérdés, hogyan változik meg az írás folyamata a digitalizált környezetben.

A kutatás hipotézise, hogy a digitális világ átalakította az íráshoz való viszonyunkat. A választott digitális formátum befolyásolja a keletkező szöveg tartalmát és stílusát. Megváltozik a források hitelességéhez fűződő hozzáállásunk, valamint eltérő szövegalkotási stratégiákat követünk a megszokotthoz képest. Az életkor is szerepet játszik az eltérő szövegalkotási stratégiák használatában: jelentős attitűdbeli különbséget jelenthet.

A kutatás résztvevői: száz digitális bennszülött, bölcsészhallgató. Közülük ötven fő BA-s tanulmányait végzi, ötvenen pedig az elmúlt évben dolgoztak MA-s szakdolgozatukon. Az online kérdőív az adatközlők íráshoz való hozzáállását vizsgálja: kitér az általuk használt programokra, rákérdez a források hitelességére és az egyéni szövegalkotási stratégiákra. Az attitűdvizsgálat a Google kérdőívkészítő programjával készül. A kapott eredményeket SPSS Statistics 17-es statisztikai programmal elemzem.

Az eredmények igazolhatják, hogy a digitális környezet átalakítja írással kapcsolatos attitűdünket, ezért érdemes új módszertant kidolgozni a digitális szövegek alkotásának tanítására, különösen a fiatalabb korosztály részére.

Kulcsszavak: szövegalkotás, szövegalkotási stratégia, digitális írásbeliség, digitális bennszülött, digitális környezet

SZABÓ ÁGNES

A mentális lexikon vizsgálata óvodás korban

Jelen kutatásban óvodás korú gyermekek aktív szókincsét vizsgálom. A leggyakoribb szókincsvizsgáló módszerek, amikor a gyermekeknek képeket kell felismerniük, és megnevezniük, illetve különböző kérdésekre kell választ adniuk. Ezen kívül alkalmazhatók a különböző asszociációs tesztek is, a gyermek szókincsének vizsgálatára.

Korábbi kutatásaim és egyetemi tanulmányaim során lehetőségem volt megtapasztalni, hogy a használatban lévő szókincsvizsgáló tesztek nem mindig adnak objektív eredményeket. Gyakori például, hogy a képmegnevezés során az igéket jelölő ábrát is főnév segítségével nevezik meg a vizsgálati személyek. Problémát jelenthet a tesztek elvégzése során, hogy a gyermek csak egy szóval nevezheti meg az adott képet. Ilyenkor nem biztos, hogy a szót nem ismeri, gyakori, hogy csupán a kép alapján nem jött rá, vajon melyik szóra is gondoltak a teszt készítői.

Jelen kutatásban a képmegnevezési teszt elvégzése mellett a vizsgálatban részt vevő gyermekek egy képleírási feladatot is kapnak, melynek eredményét digitálisan rögzítem. A képmegnevezések során a helyesen megnevezett szavak mellett vizsgálom a hibásan, pontatlanul előhívott megnevezéseket is. A képleírás során megnézem a gyermek által mondott leírás hosszát, illetve az előforduló szavakat (a szavak számát, szófaját, változatosságát). A két eredmény

összevetésével pontosabb képet kapok a gyermekek szókincséről. A kutatáshoz szükséges statisztikai elemzéseket az SPSS 20.0.0 programmal végzem.

Kulcsszavak: mentális lexikon, képmegnevezés, képleírás, óvodás, objektív eredmény

SZABÓ LUCA

Alice kalandjai Magyarországon

Lewis Carroll *Alice's Adventures in Wonderland* című klasszikusát a világ minden táján olvassák, több tucat nyelvre fordították le 1865-ös megjelenése óta. Magyarul napjainkig öt fordítása jelent meg: Altay Margité, Juhász Andoré, Kosztolányi Dezsőé, Szobotka Tiboré (ez Kosztolányi munkájának átdolgozása) és a Varró Dániel – Varró Zsuzsa testvérpáré.

Előadásomban főként Klaudy Kinga *Bevezetés a fordítás elméletébe*, Kosztolányi Dezső *Nyelv és lélek*, valamint Riita Oittinen *No Innocent Act: On the Ethics of Translating for Children* című munkájára támaszkodva azt vizsgálom, miért készülhetett ilyen sok magyar fordítás, mi lehet az oka, hogy leginkább Szobotka Tibor változatát ismeri a közönség, és melyik műnek mik az erősségei, gyengeségei.

Elemzésemben kitérek a humoros jelenetek, a versbetétek és a szójátékok fordítására. Bemutatom a fordítók fordítási stratégiáit, beszélek érdekes vagy különös döntéseikről. Szólok Warren Weaver érdekes kísérletéről is, amelyben Carroll regényének tizenhárom különböző nyelven elkészült fordítását vetette össze egy-egy anyanyelvi fordító segítségével, és ez alapján igyekezett megállapítani, melyik fordítás hű leginkább Carroll eredeti művéhez.

Az előadás végén a rendelkezésemre álló korpusz és adatok alapján igyekszem megítélni, melyik magyar Alice-fordításokat érdemes kiadni, kézbe venni, és melyeket nem, valamint ennek okairól is értekezem.

Kulcsszavak: ekvivalencia, hűség, vers, humor, rangsor

SZABÓ T. ANNAMÁRIA

Családi szocializáció multikulturális környezetben

Az előadás a magyar–francia kétnyelvűség tárgyában végzett vizsgálatok néhány aspektusát kívánja bemutatni. Az anyaggyűjtés 2006 és 2010 között zajlott Franciaországban, Párizsban és környékén, az Île-de-France-on élő első- és másodgenerációs magyarok körében: közel 130 fő nyelvhasználatáról kaphatunk képet a 32 családdal készült felmérésből.

A gyűjtés fő célja minél gazdagabb módszertani repertoárral dolgozva, minél árnyaltabb képet kapni a franciaországi magyarok nyelvi helyzetéről. Célja továbbá szociolingvisztikai alapról indulva, egyéb tudományterületek módszertanát is felhasználva névtani, szociológiai stb. jellegű kutatásokat is végezni. Labov (1972) és Bell (1976) szociolingvisztikai kutatásokra kidolgozott alapelvei, valamint Grosjean (1995) szituációs kontinuum adta elméleti keretek köré az adott kutatás szempontjából releváns hipotézisek kerültek kidolgozásra.

Ennek az előadásnak, amely a családon belüli nyelvhasználat és nyelvi szocializáció kérdésköréről szól, főbb kutatói kérdései a következők: hogyan, milyen stratégiák mentén valósítható meg a nyelvmegtartás, valamint a kultúraátadás abban a multikulturális környezetben, amelyben a vizsgált kilenc endogám és huszonhárom exogám család él? Milyen kétnyelvű szocializációs modelleket alkalmaznak a családok, és mennyire tudatosan teszik ezt? Milyen nyelvi és kulturális dimenziók mentén manifesztálódhat az identitástudat?

Kulcsszavak: kétnyelvű szocializációs modellek, magyar–francia kétnyelvűség, motivációk és stratégiák, multikulturális környezet, szociolingvisztikai terepmunka

SZABÓ TAMÁS PÉTER

**Rutinná vált hagyomány.
Metanyelv az iskolában**

A diskurzív szociálpszichológia és a konverzációelemzés metszéspontján létrejött szociolingvisztika (vö. Potter–Edwards 2001; Laihonen 2008) szerzői szerint a metanyelvi diskurzusokban részt vevő személyek megnyilatkozásaikkal ideológiákat konstruálnak, illetve – például vitás helyzetben – dekonstruálnak, folyamatosan újjáteremtve a nyelvről való beszéd hagyományrendszerét. A metanyelvnek ez a dinamizmusa a konverzációelemzés és a diskurzuselemzés módszerével jól modellezhető. Kérdéses azonban, hogyan elemzendők az adatok, ha a diskurzusban részt vevők nem egymásnak, hanem önmaguknak mondanak ellent. Metanyelvi diskurzusokban ugyanis gyakori, hogy ugyanaz a beszélő néhány percen belül egymásnak logikailag ellentmondó kijelentéseket tesz ugyanarról a témáról. Az előadás érvelése szerint nem a beszélők rendszertelen vagy „zavart” gondolkodásáról van szó, hanem a metanyelvi hagyomány heterogenitása jelenik meg így: tankönyvekből, szótárakból, tanári közlésekből és más forrásokból eltanult szövegpanelek épülnek bele az aktuális diskurzus releváns kontextusaiba. A metanyelvi produkció tehát erősen kontextusfüggő.

Az előadás iskolai élőnyelvi diskurzusok elemzésével a magyar metanyelv-történetből ismert interakciós rutinokat és paneleket mutat be (vö. Lanstyák 2010), jelezve, melyek képezik a metanyelvi szocializáció bázisát, és melyek jelenléte marginális csupán. Az elemzés alapját a szerző 2009-ben felvett komplex anyanyelv-pedagógiai vizsgálatának félig strukturált interjúi és órajegyzőkönyvei képezik.

Kulcsszavak: metanyelv, anyanyelv-pedagógia, interakciós rutinok, diskurzuselemzés, konverzációelemzés

SZABÓ TAMÁS PÉTER – MÁTYUS KINGA

Óvodások és kisiskolások nyelvi ideológiái

Kutatásunk középpontjában a metanyelv áll, amelyet Laihonen (2008) nyomán társadalmilag megkonstruált, nyelvről szóló (ön)reflexív diskurzusként értelmezünk. A metanyelv elválaszthatatlan a nyelvi ideológiáktól: ezek társadalmi gyakorlatok leírásai, gyakran legitimizáló vagy illegitimizáló funkcióval (Potter–Edwards 2001). Az intézményes oktatásban töltött első éveknek meghatározó szerepe lehet a beszélő metanyelvi szocializációjában, éppen ezért érdemes megvizsgálni, hogyan alkotnak nyelvi értékítéleteket a gyermekek ebben a korban.

A magyar sztenderd nyelvi kultúra (Milroy 2001), amelyben nagy hagyománya van az előíró szemléletnek. Az általános iskola első éveiben már elvárás a „helyes” és „helytelen” nyelvhasználatot érintő ideológiaalkotás. E gyakorlat megalapozása óvodáskorban elkezdődik.

Az előadás óvodásokkal (középső csoport) és kisiskolásokkal (alsó tagozat) készített interjúk elemzésével azt mutatja be, hogy a két korcsoport milyen eltérő stratégiákat használ nyelvi ideológiák együttes, a vizsgálatvezetővel és a jelen lévő kortársakkal közös megalkotásakor. Míg az óvodásoknál elsősorban bizonyos beszédaktusok tiltása jelenik meg, addig a kisiskolásoknál előíró szemléletű nyelvi értékeléseket is találunk. Eltérés figyelhető meg abban is, hogy a gyerekek tekintélyre hivatkozva, azokat idézve, vagy saját véleményként fogalmazzák-e meg ítéleteiket.

Kulcsszavak: metanyelv, nyelvi ideológia, gyermeknyelv, nyelvi szocializáció, konverzációelemzés

SZALAI ANDREA

Egy kultúraspecifikus illokúcióserő-módosító pragmatikája: a feltételes átok szerepe a gábor romani diskurzusbán

Az előadás egy, a romák közötti interakcióban gyakori diszkurzív forma, a feltételes átok pragmatikai szerepét vizsgálja. Amellett érvel, hogy a feltételes átokok nem csupán bizonyos beszédaktusok (pl. eskü, fogadalom) kivitelezésére szolgálnak, hanem egy gyakoribb és alapvetőbb interakciós és pragmatikai szerepet is betöltenek a romani interakcióban: a viszonyulásjelzés eszközei.

E szerep egy cselekvésközpontú perspektívából, az említett diszkurzív formák beszédaktusokra gyakorolt hatásának elemzésén keresztül is vizsgálható. Innen nézve a feltételes átokok konvencionális illokúcióserő-módosító eszközöknek tekinthetők. Olyan módosítók, amelyek nem csupán a megnyilatkozás egyetlen elemét, hanem a teljes megnyilatkozást: az annak kimondásával kivitelezett beszédaktus illokúciós erejét és hatását módosítják (Sbisà, 2001). Gyakori, hogy a beszélő korábbi, például az előző fordulóban tett megnyilatkozását módosítják, ezért is fontos, hogy a diskurzus kontextusában vizsgáljuk őket.

Módosítóként több tekintetben is kontextuális rugalmasság (Holmes, 1984; Wee, 2004) jellemző rájuk. 1) Egyrészt használatuk nem korlátozódik egy meghatározott beszédaktus-típusra: ugyanaz a forma különféle (asszertív, direktív, expresszív stb.) aktusokat módosíthat. 2) Másrészt a legtöbb feltételesátok-formuláról elmondható, hogy különböző típusú (erősítés vagy tompítás), valamint erejű módosító stratégiák (pl. erősebb vagy gyengébb erősítés) kivitelezésére szolgálhatnak különböző kontextusokban. A fenti megállapításokat erdélyi gábor roma közösségekben végzett terepmunka során rögzített romani nyelvű interakció-részletek elemzése támasztja alá.

Kulcsszavak: viszonyulásjelzés, illokúcióserő-módosítás, kontextuális rugalmasság, átok, erdélyi gábor romák

SZENTGYÖRGYI RUDOLF

Kétnyelvűség térben és időben – a középmagyar kori boszorkányperekben

Az előadás – a vonatkozó kutatások folytatásaként – bőséges (17–19. századi) forrásanyag bevonásával a kétnyelvűség térbeli és időbeli változásait és – amennyiben megragadható – változásait kísérel meg nyomon követni.

A vizsgálatok egyfelől a természetes kétnyelvűség és a jogi keretszövegek nyelvének megválasztása közötti összefüggésekre mutatnak rá. Megfigyelhető ugyanis, hogy a természetes kétnyelvűség erősödésével a latin hivatali presztízse is növekszik. Ugyanakkor a nemzetiségi nyelvek – a magyartól eltérően – még részlegesen sem szolgálnak (a nem magyar egynyelvű területeken sem) a jogi keretszövegek megfogalmazására. Másfelől figyelemre méltó (nyelvpolitikai) tanulsága a vizsgálatnak, hogy a korabeli igazságszolgáltatás felkészült a többnyelvűség kezelésére, a perek lefolytatását etnikai megfontolások nem terhelik.

A vallomások szövege ugyanakkor értékes forrás a magyar–szlovák, magyar–német, magyar–román természetes kétnyelvűség vizsgálatára is. Kimutatható ugyanis, hogy a perszövegek tanúságtételei alapján lényeges – nyelvhasználati, presztízsz stb. – különbség figyelhető meg a felsorolt nyelvpárok vonatkozásában.

Kulcsszavak: kétnyelvűség, történeti kétnyelvűség-kutatás, hivatali regiszter, boszorkányper

SZILÁGYI ILDIKÓ

Kortárs francia költészet magyar fordításokban

Az előadás a kortárs francia költészet kontextusában tárgyal műfordítás-kritikai problémákat.

Jacques Roubaud eredetileg 1986-ban publikált kötete (*Quelque chose noir*) magyarul Seláf Levente fordításában jelent meg 2010-ben a Kalligram kiadónál (*Vala mi: fekete*). Guy Goffette verseiből *Vizhalász* címmel jelent meg válogatás Tóth Krisztina, Imreh András és Lackfi János fordításában (Széphalom, 1997). A vizsgálati anyag e két versfordítás kötetből és *A látogatás* c. antológiából (szerk. Tóth Krisztina, JAK – Jelenkor, 1997) származik.

A versfordításban, mint irodalmi műben fellelhető poétikai jegyeket vizsgálom (Meschonnic). Összevetem az eredeti versek és a műfordítások tipográfiai, metrikai és szintaktikai jellemzőit, és felvetem e „nehéz” szövegek értelmezésének, illetve fordíthatóságának kérdését is. A szabadvers, prózavers és a „verset” (bibliai vagy hosszúsoros szabadvers) jellemzői kevésbé látványosak és egyértelműek, mint például a szonett kötöttségei. A modern költői formák fordításakor az lesz az egyik legfontosabb és egyúttal az egyik legnehezebb kérdés, hogy melyek azok a formai jegyek, melyek megőrzését, pontosabban a visszaadásukra való törekvést elvárjuk a fordítóktól.

A versfordítások műfaji és formai tanulságokkal gazdagíthatják a befogadó költészetet. A francia költői szövegeken és fordításaikon végzett vizsgálatok eredményei a kortárs magyar költészetben fellelhető párhuzamos fejlemények vonatkozásában is jól hasznosíthatók.

Kulcsszavak: kortárs francia költészet, műfordítás-kritika, fordításpoétikai jegyek, intertextualitás, fordíthatóság kérdése

SZILI KATALIN

A fogalmakról interkulturális nézőpontból

A különböző nyelvek szótárait összehasonlítva azt tapasztaljuk, hogy az egyikben testes, lapokat elfoglaló szócsaládok megfelelője a másikban sokszor mindössze néhány szó. Sőt néha csak az adott lexéma hiányát állapíthatjuk meg. Ennek a fordításban, az interkulturális kommunikációban egyaránt nehézséget okozó jelenségnek, amelyre már John Locke (1959 [1690]) felhívta a figyelmet, három alapvető oka lehet: 1. a beszélőközösség szűkebb és tágabb fizikai környezete (l. a Sapir–Whorf hipotézist); 2. a világ nyelvi formalizációjának eltérő mechanizmusai, a megismerési és konceptualizációs folyamatok nyelvenként változó volta (l. a kognitív nyelvészet tanításait); 3. a történelem, a szociokulturális miliő. Az előadás ezek közül leginkább az utolsó tényezőegyüttesbe tartozó problémakörből, a fogalmak eltéréséből adódó sajátosságokból meríti témáját.

„Fogalmakkal élünk” – jelenti ki a filozófus Cora Diamond (idézi Wierzbicka 2006: 300). A fogalmak úgy foglalhatnak el központi helyet egy adott közösség életében, határozhatják meg tagjainak a gondolkodását, befolyásolhatják az életüket, hogy azok szinte észre sem veszik ezt.

Az előadás az általános alapminősítések körébe sorolható ’szép’ konceptust elemzi, mégpedig történeti, szemantikai, pragmatikai és interkulturális aspektusból. Wierzbicka hasonló dolgozatainak (2006) a mintájára igyekszik megrajzolni a magyar nyelvben a ’szép’ komplex jelentéstartományát, alapot szolgáltatva az interkulturális, interlingvális összehasonlításokhoz, valamint igazolva a legelemibb fogalmak eltérő voltát a nyelvekben.

Kulcsszavak: kultúra, jelentéstartomány, pragmatikai jelentés, jelentésváltozás

SZILVÁSI ANDREA

A levéltár szakos hallgatók magyarnyelv-oktatásában felmerülő nehézségek a pozsonyi Comenius Egyetemen

A pozsonyi Comenius Egyetem Bölcsészettudományi Kara levéltár szakos hallgatóinak tanulmányaik során a német és a latin mellett – legalább az értés szintjén – a magyar nyelvet is el kell sajátítaniuk. Mindez a térség történetére vezethető vissza, hiszen 1918-ig a szlovákiai levéltári anyag jelentős része magyarul íródott. A szóban forgó hallgatók magyarnyelv-oktatása azonban több szempontból is nehézségekbe ütközik. Véleményem szerint ezek egyike – a tanulók többségének esetében – a motiváció hiánya. További gondot jelent az a tény is, hogy a levéltár szakosok magyarnyelv-oktatását a Comenius Egyetemen 2000 óta ellátó Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék nem rendelkezik olyan oktatóval, aki a fent említett hallgatók speciális képzésére szakosodott volna. A szaknak megfelelő, korszerű magyar mint idegen nyelv tankönyv előkészületei ugyan folynak már, de megjelenésére még várni kell, addig is egy magyarországi tankönyvcsaládot, ill. kiegészítésként egy, a szlovák anyanyelvűek számára íródott önképző könyvet használunk.

Előadásomban a fent említett problémákról szólok részletesebben, ill. a levéltár szakosok magyarnyelv-oktatása során szerzett személyes tapasztalataim, valamint egy, a hallgatók körében végzett kérdőíves felmérés alapján megpróbálok rávilágítani ezek okaira, s – legalábbis részben – összefoglalom az elképzelhető megoldásokat.

Kulcsszavak: levéltár szak, magyar mint idegen nyelv, motiváció, tanulótípusok, a magyar mint idegen nyelv oktatói és tankönyvei Szlovákiában

SZILVÁSI ZSUZSANNA

Közös északi nyelvpolitika

Az észak-európai országok régóta szorosan együttműködnek a legkülönbözőbb területeken. Ezek közül a legújabb a nyelvi-nyelvpolitikai téren történő kooperáció, amelynek első igazán figyelemreméltó lépései a nyolcvanas évek végétől körvonalazódtak. Ezek közül a legelső a Dánia, Finnország, Izland, Norvégia és Svédország közötti nyelvi egyezmény volt, amelynek legfőbb célkitűzése, hogy ezen országok állampolgárainak joguk legyen anyanyelvük használatára egy másik északi országban. Ezek a lépések egy nagyon pozitív, az európai elvekkel összhangban álló, a többnyelvűséget, azon belül is a kisebbségi és a szomszéd nyelvek jobb megismerését és használatát támogató folyamatnak a kezdetét jelenthetik.

Nemrég egy olyan dokumentum is megszületett, amellyel a cél az volt, hogy az északi nyelvek nagyobb nyilvánosságot kapjanak és a szomszédos országok nyelveinek iskolai oktatását erősítsék. Az említett nyilatkozat elfogadásával a résztvevők demokratikus és példaértékű nyelvpolitikát kívánnak megvalósítani a soknyelvű északon. Ehhez egy „nordikus” tankönyvprojekt is készült középiskolások számára. Ezzel a szerzők a fiatalok körében egy közös északi szemlélet kialakítását célozták meg, amely az anyanyelvoktatásban is erőteljesebb nyelvi szemléletet alapoz meg.

Természetesen a célkitűzések és a megtett lépések értékesek, azonban azok megvalósításához még további intézkedések szükségesek, mindenképp a lakosság hozzáállását, valamint a kivitelezéshez elengedhetetlen személyi és tárgyi feltételeket illetően.

Kulcsszavak: nyelvpolitikai együttműködés, többnyelvűség, szomszéd nyelvek, nordikus szemlélet és tankönyv

Hagyományos szótanulás modern eszközökkel

A szókincs fontos szerepet tölt be a nyelvismeretben, ezért a szótanulás eredményessége kulcsfontosságú az idegen nyelvek tanulásában. A szókészlet bővítése egy soha véget nem érő folyamatot jelent még az anyanyelvű beszélő számára is. Ezért is foglalkoztatják mind a nyelvtanulót, mind a nyelvet tanítót a szavak elsajátításának minél gyorsabb és hatékonyabb módszerei.

Az előadás célja, hogy olyan számítógépes programokat mutasson be, melyek segítségével hatékonyabbá és élvezetesebbé tudjuk tenni a szavak, kifejezések tanulását és gyakorlását. A programok a „spaced learning”, azaz az időközönkénti ismétlés elvére épülnek. Míg a papíralapú tanulói kártyák esetében a kártyának mindössze két oldala van, és az egyes kártyák ismétlésének kezelése a tanuló feladata, a szoftver használata esetén sokkal több „oldalt” is készíthetünk egy kártyához, és az ismétlés időzítését is a program vezérli. A bemutatásra kerülő programok mobil eszközön (iPad, iPhone, iPodTouch, okostelefon) használható változatban is léteznek, melyek a fiatalok életstílusát figyelembe véve a hagyományos módszereknél vonzóbbak, ezért eredményesség és motiváció szempontjából is számos előnnyel rendelkeznek. A programok tanórai bemutatása és használata nem kötődik feltétlenül számítógépes terem használatához.

Az előadást elsősorban olyanoknak ajánljuk, akik eddig még nem próbálták meg kihasználni a technika által nyújtott új lehetőségeket tanítási gyakorlatukban.

Kulcsszavak: szótanulás, mobil, CALL, ismétlés, motiváció

SZÚCS TIBOR

Nyelvünk és kultúránk areális kontextusa

A nyelvek történeti, területi és tipológiai helyének kijelöléséhez hasonlóan – transzlingvisztikai kiterjesztéssel – a kultúrák között megragadható összefüggések vizsgálata is differenciáltan követheti az idő és a tér dimenzióját, illetve ezeken felülemelkedve általános kognitív perspektívát is. Az ilyen interlingvális és interkulturális viszonylatok ekként összetett megközelítése közelebb vihet nyelvünk és kultúránk magyarságának és európaiságának felismer(tet)éséhez is.

Ennek a kettősségnek és egyszersmind egységnek a jelentőségét a jelen areális kontextusában meglehetősen jellemző módon áthatja nyelvünk sziget mivolta és kultúránk hídszerepe. Tanulságosan érdemes lehet azonban közelebbről, részleteiben is feltárni, miben nyilvánul meg az egyébként elválaszthatatlanul összetartozó nyelv és kultúra e kétféle (látszólag ellentétes értelmű) megmutatkozása, miként árnyalható történelmi és egyetemes vetületben, s hogyan mozgósítható mindennek hozadéka a nyelvtanítás és a kultúrákövetítés érdekében.

Az idevágó példák e törekvés jegyében képviselik a szókészlet kölcsönzött rétegének a nyelvtanulást megkönnyítő (illetve ritkábban, az ún. hamis barátok esetében negatívan befolyásoló) jelentőségét, az állandósult szókapcsolatok mögött meghúzódó kognitív összefüggések regionális és egyetemes természetét, irodalmunk fogadtatásának és fordításának kedvező és hátrányos körülményeit, a magyar művészet ismertségének kiterjedtségét, az ezzel kapcsolatos kánonok hazai és külföldi alakulásának hatásmechanizmusait.

Kulcsszavak: areális nyelvészet, jövevény- és tükörléxémák, kognitív metaforák, európai interkulturalitás, komparatiztika

T. BALLA ÁGNES

A kontrasztív nyelvoktatás szerepe a harmadik nyelv tanulása során

Az elmúlt két évtizedben jelentősen megnövekedett az érdeklődés a harmadiknyelv-elsajátítás kutatása iránt. Míg hagyományosan a másodiknyelv-elsajátítás foglalkozott az idegen nyelvek tanításával és tanulásával, mostanra a nyelvelsajátítás kutatásának egy új területe, a harmadiknyelv-elsajátítás kutatása vette át a többnyelvi nyelvtanulási helyzetek feltérképezésének szerepét. A tudományterület szakértői egyetértenek abban, hogy az anyanyelven és az első idegen nyelven túli harmadik nyelv elsajátítása nem csak mennyiségi, hanem minőségi különbséget is eredményez (pl. Cenoz és Genesee 1998).

Az utóbbi években folytatott kutatásaim tapasztalatai azt mutatják, hogy a magyar anyanyelvű diákok a harmadik nyelv tanuláskor bizonyos mértékig támaszkodnak a második nyelv tanulása során szerzett ismereteikre. Annak érdekében azonban, hogy a tanult nyelvek közti tipológiai rokonságra alapozva hatékonyabbá tegyék a harmadik nyelv tanulását, külső segítségre van szükségük.

Jelen előadásomban egy olyan longitudinális kutatás eredményeit kívánom összegezni, melynek során a kísérleti csoportok tagjai kontrasztív (angol–német) nyelvoktatásban vettek részt, melynek elsődleges célja az volt, hogy a két nyelv közötti hasonlóságokat és különbségeket szisztematikusan bemutassa, és ezáltal megkönnyítse a harmadik nyelvként tanult német tanulását. A gyűjtött adatok tájékozódást nyújtanak egyrészt arról, hogy a diákok saját maguk hogyan ítélik meg az általuk tanult két idegen nyelv egymásra hatását (interjúk, kérdőívek), másrészt pedig arról, hogy milyen mértékben sikerült e tapasztalataikat nyelvtanulásuk során ténylegesen kamatoztatniuk (szókincsteszték, fordítási feladatok).

Kulcsszavak: harmadiknyelv-tanulás, harmadiknyelv-tanítás, idegennyelv-tanulás, idegennyelv-tanítás, kontrasztív nyelvoktatás

T. NAGY LÁSZLÓ

Hatékony nyelvtanulás multimédiás környezetben

Az előadásban a multimédiás oktató programok hatékonyságát, hatékonyságának növelési lehetőségeit vizsgálom a nyelvoktatás területén. Ezt a vizsgálatot a legújabb technológiák, nyelvoktató programok (rendszerek), nyelvoktatással foglalkozó webes alkalmazások, számítógépes szótárak, online tartalmak, vagy a számítógépes nyelvészet legújabb kutatásainak és eredményeinek felhasználva végzem.

A kutatásom célja az eredményekből egy olyan generális modell építése, amely a hatékonyság növelésének minél általánosabb és több oldalról való megközelítését szolgálja a multimédiás nyelvoktató rendszerek esetében. Egy olyan modell, amelynek célja, hogy vázlat adjon, rendszerezzen, benne a struktúrák alábonthatók legyenek, és mind egy rendszer elkészítésénél, mind egy már meglévő rendszer használatra való kiválasztásánál támpontot tudjon nyújtani a várható hatékonyság megbecslésének szempontjából. Természetesen a téma terjedelmessége és összetettsége miatt az előadásban nem lehet cél átfogó és mindenre kiterjedő részletes vizsgálatot bemutatni, de a tárgyalt elméleti megalapozás egységesítheti a nyelvoktató programok készítésére és elemzésére használt módszereket, valamint objektívebbé teheti azok értékelését.

Az előadásban olyan konkrét példákkal illusztrált nyelvoktatási megoldások is bemutatásra kerülnek, amelyek a kutatások eredményeit kézzelfogható és igazolható módon támasztják alá, továbbá a gyakorlatban is igen eredményesek, és/vagy a jövőben biztató eredményekkel kecsegtetnek.

Kulcsszavak: multimédia, e-learning, nyelvoktató program, hatékonyságnövelés, platformfüggetlenség

TÁNCZOS OUTI

A kisebbségi identitás kifejeződése orosz karjalai és erdélyi magyar újságokban

Az identitás különböző tényezőkből épül fel, többek között szoros kapcsolatban áll a nyelvvel. A kutatásomban arra szeretnék választ kapni, hogy a kisebbségi újságírók milyen nyelvi eszközökkel konstruálják és fejezik ki az erdélyi magyar és az oroszországi karjalai identitást a cikkeikben. A kritikus diskurzuselemzés módszereivel igyekszem feltárni a nyelvi választások és a társadalmi jelenségek közötti kapcsolatot. A korpuszom orosz karjalai és erdélyi magyar újságcikkekből áll. Az előbbieket a nemzetközi ELDIA (European Language Diversity for All) projekt keretén belül, az utóbbiakat saját kutatásom során vizsgáltam meg.

Ebben az előadásomban össze kívánom vetni a két kutatás eredményeit, valamint beilleszteni őket a két nyelvi csoport nyelvészeti háttérébe. Külön figyelmet fordítok arra, hogy a szövegekben hogyan mutatkozik meg a kisebbség és a többség viszonya, illetve a szomszédos, a nyelvi és kulturális szempontból is közeli ország (Magyarország/Finnország).

Kulcsszavak: magyar nyelv, karjalai nyelv, kisebbség, identitás, médiaszövegek

TATÁR ZOLTÁN

A megakadásjelenségek vizsgálati lehetőségei a beszélőprofil-készítésben

Az életkor előrehaladtával a beszédtervezési és beszédkiegészítési folyamatok változásának következtében a diszharmonikus jelenségek is különbözőképpen fordulnak elő a spontán beszédben. Az eddigi kutatások bebizonyították, hogy szignifikáns különbségek vannak a megakadások előfordulási gyakoriságában a 9–12 éves gyermekek és a 22–45 éves felnőttek, illetve a fiatal, huszonéves felnőttek és az idős, 65 év feletti beszélők között. Beszélőprofil készítésekor egy ismeretlen beszélő életkorának behatárolásához elsősorban a 20 és a 65 év közötti személyek elkülönítése szükséges.

Kutatásomban arra keresem a választ, hogy a megakadásjelenségek előfordulási gyakoriságai, illetve a temporális viszonyok tekintetében kimutathatók-e szignifikáns különbségek a fiatal, illetve a középkorú felnőtt csoportok között. A vizsgálatokat a BEA-ból vett tíz 20–29 éves, illetve tíz 52–65 éves férfi adatközlő narratíváin végzem el. Hipotézisem szerint a megakadásjelenségek sajátosságai olyan életkor-specifikus mintázatot mutatnak, amelyek segítségével elkülöníthetők a két vizsgált életkori csoport beszélői. Feltételezem emellett azt is, hogy a gyakorisági, illetve a temporális viszonyok adatai meghatároznak egy olyan korcsoportátlatot, amely összehasonlítási alapot biztosít egy ismeretlen beszélő életkorának behatárolásához. A vizsgálatok alapján a megakadástípusok előfordulási arányai jellemzőek egy adott életkori csoportra. Ezek a statisztikailag igazolt eredmények segíthetik az objektívebb beszélőprofil készítést.

Kulcsszavak: megakadásjelenség, spontán beszéd, beszédtervezés, beszédkiegészítés, beszélőprofil

TÓTH ÁGOSTON

Disztribúciós szemantikai kísérletek

A szavak együttes előfordulására vonatkozó gyakorisági megfigyelések az ember és a gép által is könnyen gyűjthető adatok, melyek akár önmagukban is megalapozzák szemantikai jellegű feladatok megoldását. A bemutatandó számítógépes nyelvészeti kísérletben a szavakat olyan

vektorokkal reprezentáljuk, amelyek a környezetükben előforduló szavak gyakoriságát tükrözik, majd ezen vektorok távolságából következtetünk a szavak szemantikai hasonlóságára.

A kísérleti rendszer egy feleletválasztásos feladatot old meg, melyben 30 célszó mindegyikéhez automatikusan kiválasztjuk a hozzá leghasonlóbb szót. A vizsgálandó szavak listáján 15 szemantikailag motivált párt találunk, köztük ellentéteket (*fekete-fehér, régi-új, ki-be*), szinonimákat (pl. *egész-teljes, fut-rohan, néz-figyel*) és alá-/fölérendelt szavakat (pl. *almagyümölcs, labdarúgás-sport, szekrény-bútor, kutya-állat*); kimenetként mindegyik szó párját várjuk visszakapni. A helyes választ a rendszernek mind a 30 szóhoz összesen 100 potenciális jelölt közül kellett kiválasztania, annak esélye tehát, hogy véletlen módon a helyes megoldást kapjuk (a random baseline) 1% volt. A rendszer pontossága 20 millió szavas korpusz feldolgozása után 79%. A választási lehetőségek 100-ról 250-re növelése a pontosságot csak enyhén csökkentette (77%). A választási lehetőségeknek a redukálása az eredeti 30 szóra javulást hozott (87%-os pontosság, 3%-os random baseline).

A számítógépes modellben kapott adatokat végül összevetjük egy humán előfeszítéses (lexikai döntések időigényét mérő) kísérlet tapasztalataival is.

Kulcsszavak: számítógépes nyelvészet, disztribúciós szemantika, gépi tanulás, pszicholingvisztika, priming

TÓTH ENIKŐ

A főnévi mutató névmások deiktikus használatáról egy kísérlet kapcsán

Előadásomban a főnévi mutató névmások önálló használatát, illetve a nyelvileg kifejtő mutató névmási deixist vizsgálom egy újfajta perspektívából, az irányított dialógusra épülő játék keretében, azzal a megszorítással, hogy csak azokat a deiktikus kifejezéseket elemzem, amelyekhez mutató mozdulat is társul. Céloom annak a feltevésnek a vizsgálata, miszerint a magas, illetve mély hangrendű névmás használata elsősorban a közelség-távolság térbeli kategória kettőségének jelölésén alapul. A feltevés vizsgálatához egy kísérletsorozatot végeztem. Az egyes kísérletekben két résztvevő LEGO Duplo kockákból álló kiinduló építményt alakított át egy adott célépítménynek megfelelően, az egyik résztvevő az instruktor, a másik az építő szerepét betöltve. A kísérleteket videón rögzítettem. A dialógusokban előforduló, a fenti kritériumnak megfelelő mutató névmási szerkezetek kvantitatív elemzésével kimutatható, hogy a közelség-távolság mellett a mutató névmások deiktikus használatakor az elérhetőség és a prominencia kognitív fogalma is szerepet játszik a magas, illetve mély hangrendű névmás választásában.

Kulcsszavak: mutató névmás, deixis, kognitív folyamat, elérhetőség, prominencia

TÓTH ETELKA

A közösségi oldalak nyelvhasználatáról határok nélkül

Előadásomban egy kutatás eddigi eredményeiről számolok be. Céloom annak feltárása, hogy a közösségi oldalak virtuális világában vannak-e azonosságok és/vagy különbségek a valóságban különböző országokban élő, különböző nyelveken beszélő, szociológiailag különböző paraméterekkel jellemezhető emberek nyelvhasználatában, nyelvi magatartásában.

Eredményeim alapja egy olyan adatbázis, amelynek folyamatosan bővülő és frissülő adatállománya lehetőséget ad a kulturális és a nyelvi sokszínűség, a virtuális térben élő regioktuszok kontrasztív bemutatására. A válaszadók angol, francia, német, finn, lengyel, orosz, román és természetesen magyar nyelven érhetik el azt a – direkt és indirekt zárt, illetve nyitott – kérdéseket tartalmazó kérdőívet, amely a demográfiai jellemzőkön túl vizsgálja a netezők közösségi oldalakhoz való általános viszonyulását, valamint előbb globálisan, aztán részleteiben tesz kísérletet nyelvi magatartásuk és nyelvhasználati sajátosságaik feltérképezésére.

Adataim arról tanúskodnak, hogy a közösségi oldalakon való megjelenésnek, (nyelvi) magatartásnak és nyelvhasználatnak – kis eltérésekkel ugyan, de nemzeti hovatarozástól függetlenül – vannak közös pontjai.

E megközelítésben a jelenlegi eredmények szerint a nyelvi úzus szempontjából a magyar válaszadók tűnnek hagyománykövetőbbnek, ám a fiatalabb generációt a magyar és a nem magyar megkérdezettek körében egyaránt érzékenyen érintik a digitális világ nyelvi és nem nyelvi kihívásai. További kutatásra váró kérdés, hogy az így kialakuló nyelvi és nem nyelvi szokások rögzülnek-e, és ha igen, milyen irányban befolyásolják az egyén fejlődését.

Kulcsszavak: információcsere, közösségi média, kódváltás, netlexika, nyelvi variancia

TÓTH GABRIELLA

A nyelvtani nem kategóriájának fordítási kérdései

A fordítás folyamatát lényegesen megnehezítő tényezők közé tartoznak az úgynevezett hiányzó kategóriák: az egyik nyelv rendszerében jelen lévő, a másik nyelvből hiányzó nyelvtani kategóriák. Ezek egyike a nyelvtani nem, melynek fordítása minden esetben automatikus grammatikai konkretizálódást vagy generalizálódást von maga után. Probléma akkor adódik, amikor egy nyelvtani nemmel nem rendelkező forrásnyelvi szöveg kontextusa nem fedi fel egyértelműen a szóban forgó személy nemét, ami a célnyelvben mindenképp grammatikai konkretizálásra szorul.

Jelen előadás célja: bemutatni, milyen fordítási stratégiák alkalmazandók a nyelvtani nem tekintetében eltérő nyelvek közti fordítás során, valamint példákkal illusztrálni, miként befolyásolja a fordítót egyéni társadalomképe és az adott kultúrában létező nemi sztereotípiák, s hogyan manifesztálódik mindez – esetleges ideológiai többletként – fordítási megoldásaiban.

A kutatás alapját jól ismert magyar költők idegen nyelvekre (elsősorban angolra, néhány esetben franciára és ukránra/orszra) fordított versei képezik, melyeket négy aspektus szerint választottam ki: 1) versek, melyek szerzője végig utal valakire, de csak az utolsó sorokban derül ki a körülírt személy neme; 2) versek, melyekben egyáltalán nem derül ki a körülírt neme; 3) versek az általános alany gyakori használatával; 4) versek, melyek fordításaiban az elvont fogalmak nemileg konkretizálódnak.

Az elemzés középpontjában a fordítás mint kulturális és ideológiai közvetítés vizsgálata áll, különös tekintettel annak gendernyelvészeti vonatkozásaira.

Kulcsszavak: nyelvtani nem, fordítás, grammatikai konkretizálódás, nemi sztereotípiák, ideológiai többlet

TÓTH M. ZSOMBOR

Zene és szöveg.

Dalszövegek retorikai elemzése

Az előadás célja rámutatni, hogyan emelhetőek be a dalszövegek a középiskolai irodalomtanításba, s milyen szerepük lehet a tanulók kritikai gondolkodásának fejlesztésében, valamint korábbi tanulási folyamataikból származó ismereteik, képességeik későbbiekben is hatékony rendszerbe szerveződésében.

Elméleti háttérben az előadás kitér az irodalom társadalmi szerepére, a társadalom nyelvhasználatában, az irodalmi nyelvben és írásbeliségben beállt változásokra. Elhelyezi a dalszöveget az irodalmi műfajok között, emellett vázolja a dalszöveg – retorikai – elemzési lehetőségeit. A retorika mesterség, művészet, de gyakorlat is egyben; teret kap benne szó, szöveg és beszéd, beszélő, tárgy, téma és hallgató. Filozófiai, logikai, etikai alapokon nyugszik, merít a pszichológiából, s poézist teremt. A dalszövegek retorikai elemzése során rámutathatunk, hogy a

stílusesszerek többek díszítőelemeknél: komoly érvelő, logikai szerepük is van, élményszerűvé tehetik a közlést, közösen asszociált kulturális mintákat hívhatnak elő – lehetővé tehetik az átjárhatóságot a racionális és emocionális között. Mivel a kortárs magyar dalszövegek meghatározó szerepet töltenek be a fiatalok életében, így elemzésük során a diákok túlléphetnek a tananyag passzív befogadásán.

Az előadás rávilágít az átjárási lehetőségekre a retorika és az irodalom-, illetve más társadalomtudományok között, a retorika helyére és szerepére a magyar mint anyanyelv oktatásában és használatában – ezzel a megközelítéssel is oldva a retorikai elmélet és gyakorlat 21. századi szétfeszülését.

Kulcsszavak: dalszöveg, irodalmi határterület, retorikai elemzés, reflektív tanítás, szociolingvisztika

TÓTH MÁTÉ

ESEMÉNY-metonímiák vizsgálata kontrasztív adatok alapján

Az ESEMÉNY-ESEMÉNY metonímiák a kognitív szemantikában olyan metonímiák, melyek cél- és forrástartománya egy-egy esemény: egy komplex eseményhez egy részeseményen keresztül biztosítunk hozzáférést, vagy egy komplex esemény említésével teszünk elérhetővé egy részeseményt.

Kérdéses azonban, hogy mi tekinthető egy komplex esemény centrális részeseményének, hiszen ez képezné a szó szerinti jelentést. Problematikus tehát, hogy metonimikusnak tekinthetőek-e azok a kifejezések, melyekben egy komplex esemény biztosít hozzáférést egy részeseményhez.

Kutatásunk a problémát egy ESEMÉNY-metonímia nyelv- és kultúráközi vizsgálatán keresztül közelíti meg. Figyelmünk a HANGSZEREN JÁTSZÁS modelljére irányul: azt vizsgáljuk, hogy egyes nyelvek milyen ESEMÉNY metonímiákat használnak a HANGSZEREN JÁTSZÁS konceptualizálásához.

Érvelésünk alapját elsősorban magyar, angol és német adatok képezik, melyek korpuszvizsgálatokból illetve kérdőíves megkérdezésekből származnak. Kontrasztív kérdésfeltevésünk megoldásaként amellet érvelünk, hogy különböző nyelvek különböző metonímiák segítségével biztosítanak hozzáférést egy eseményhez, valamint különböző részeseményeket tekintenek centrálisnak.

Ennek fényében az ESEMÉNY-metonímiákat érintő problémára adandó válaszként a következő hipotézis körvonalazódik: a problematikus kifejezések csak egy tágra értelmezett fogalmi metonímia fogalom értelmében metonimikusak, azonban a kontrasztív vizsgálatunkban feltárt különbségek egy szűkebben definiált nyelvi metonímia fogalmat tesznek szükségessé, mely figyelembe veszi a fogalomalkotási stratégiák nyelv- és kultúrafüggőségét.

Várható eredményeink így egy olyan elméleti probléma megoldásához járulhatnak hozzá, mely kihatással van a fordítástudomány, a diskurzuselemzés vagy a kontrasztív pragmatika gyakorlatára is.

Kulcsszavak: metonímia, idealizált kognitív modell, kognitív szemantika, fogalmi metonímiaelmélet, kontrasztív nyelvészet

TÓTH SZILVIA

Meggyőzés a pódiumon, befolyásolás az újsághasábon

A XXI. század embere a világról való tudásának nagy részét nem saját maga tapasztalja meg, hanem a véleményalkotáshoz szükséges információkat a médiából nyeri. A média véleménybefolyásoló szándéka megkérdőjelezhetetlen, a hírszövegekbe kódolt rejtett tartalmak,

az előfeltevésként elbújtatott állítások a diskurzuselemzés eszközeivel kimutathatók. Bajomi-Lázár Péter a politika mediatisálódásáról számolt be (Bajomi-Lázár 2004), ami az európai hagyományokat követő újságírói magatartásnak kedvez, így képviselői a saját szerepüket valamely politikai párt népszerűsítésében látják.

A választási kampánystratégiák főpróbáinak idején a tanulmány betekintést kíván nyújtani a mögöttünk álló országgyűlési választás marketingesapdáiba, azon belül is a nyomtatott sajtó politizálódásába. A cél a média befolyásolási törekvéseinek leleplezése és a figyelem felhívása az előttünk álló kampányidőszak hasonló szándékú stratégiáira. Ehhez a 2010-es év két nagy politikai riválisától (Mesterházy Attila és Orbán Viktor) elhangzott beszédekét vetem össze a nyomtatott sajtó tudósításaival. A vizsgálat módszere kvantitatív tartalomelemzés kiegészítve kvalitatív megfigyelésekkel, diskurzuselemzésekkel. A vizsgált sajtóanyagok: politikai napilapok, országos gazdasági lapok, helyi napilapok illetve bulvárújságok kampánynyitó beszédekről tudósító cikkei.

Bár 2002-ben az újonnan elfogadott szakmai-etikai kódex arra engedett következtetni, hogy a magyar újságírás paradigmaváltás előtt áll és folyamatosan szakít az európai hagyományokkal, a vizsgálat eredményei ezt nem támasztják alá. Az azonos forrásból származó, de különböző tudósításokban kimutathatóak a szerzők által üdvözítőnek vélt politikai ideológiák, ezzel egy adott politikai marketingkampány részévé váltak.

Kulcsszavak: politika, kampánystratégia, befolyásolás, sajtó, diskurzuselemzés

TÓTH ZSUZSANNA

Filozófiai szövegek fordítása.

A buddhista szövegek fordítása során felmerülő terminológiai kérdések

Az utóbbi tíz évben egyre nagyobb számban jelennek meg angolról magyarra fordított könyvek a buddhista filozófiáról. Rendkívül izgalmas időszak ez, hiszen még a legfontosabb terminusok tekintetében sincs konszenzus a fordítók között, akik számos olyan terminológiai kérdéssel vagy problémával találkoznak, amelyre nincs bevett megoldás.

Az előadás röviden áttekinti a buddhista szövegek fordításának magyarországi történetét, majd a Eugene A. Nida által említett, a bibliafordítás során felmerülő fordítástechnikai kérdésekből (és javasolt megoldásokból) kiindulva, konkrét terminológiai példák segítségével azt vizsgálja, hogy az eredetileg angol nyelvű, viszonylag egyszerű nyelvezetű és a nagyközönségnek szánt, de ugyanakkor a filozófiai terminusokat egzakt módon használó ismeretterjesztő munkák fordítása esetében milyen jellegű problémák merülnek fel, és hogy ezek megoldására milyen lehetséges módszerek állnak rendelkezésre. Az előadás emellett kitér az alábbi kérdésekre is: 1) Van-e olyan helyzet, amikor indokolt az eredeti (keleti nyelvű) terminus használata, azaz létezik-e lefordíthatatlan elem? (2) Van-e olyan helyzet, amikor indokolt neologizmusok alkalmazása? (3) Ki kell-e küszöbölni a más vallásokhoz kapcsolható konnotációjú szavak használatát azokban az esetekben, ahol a két vallási-filozófiai rendszer eltérően gondolkodik az adott fogalomról?

Kulcsszavak: terminológiai kérdések, interkulturális fordítás, fordítási műveletek, filozófia, vallás

TUSKA TÜNDE

A nyelv és az etnikai identitás vizsgálata a tótkomlói szlovákok körében

Előadásomban a tótkomlói szlovákok körében végzett kutatás vizsgálataiból származó eredményeket kívánom bemutatni. A kutatás empirikus kérdőíves módszerrel történt, de szerepet kaptak benne más szociolingvisztikai módszerek is, mint pl. a megfigyelés, a tematikus vagy

irányított interjú. A kérdőívet egy 70 fős mintán vizsgáltam. Az adatközlők magyar állampolgárok, szlovák nemzetiségűek, illetve szlovák gyökerekkel rendelkeznek.

Az említett kutatás egy egységes vizsgálati szempontrendszer alapján, egy nagyobb projektum azonos módszertannal végzett összehasonlító kutatás része. *A nyelvi másság dimenziói: a kisebbségi nyelvek megőrzésének lehetőségei* című projekt kutatási eredményei többek között az etnikai identitás, a kisebbségi nyelvhasználat gyakoriságával, a nyelvmegtartással kapcsolatos témakörében mutatnak érdekes összefüggéseket.

Jelen előadásomban az etnikai identitással kapcsolatos kérdésekre adott válaszok kiértékelésével foglalkozom. Az életkor, nem, az iskolázottság, a felekezeti hovatartozás és az identitás közötti összefüggéseket vizsgálom.

Kulcsszavak: kisebbség, magyarországi szlovákok, identitás, Tótkomlós, multikulturális

VÁLÓCZI MARIANNA

A tolmács mint kulturális mediátor az üzleti tolmácsolási szituációban

Korunk társadalmának egyik legmarkánsabb változása kommunikációs rendszerünk átalakulása, s ebben a rendszerben folyamatosan alakul a tolmács társadalmi és kommunikációs szerepe is. A közlés hitele, meggyőződés-formáló mivolta javarészt a kommunikátor (tolmácsolási helyzetben a tolmács) meggyőző, hatékony kommunikációján múlik.

A nyelvi közvetítés formái megszaporodtak, a tolmácsolási helyzetet napjainkban fokozott feladat és célorientáltság jellemzi. A tolmácsnak, a kommunikációs helyzet sikeressé tételéhez, a tolmácsoláshoz szükséges alapkészségeken túl, számos egyéb személyes kompetenciával, többek között érzelmi és kommunikációs intelligenciával, nagyfokú empátiával és interkulturális háttérismeretekkel/érzékenységgel kell rendelkeznie.

A tolmács tehát nemcsak nyelvi, de kommunikációs és kulturális mediátora is a tolmácsolási helyzetnek. A tolmácsolási szituáció – a különféle kultúradimenziók alapján tipologizálható – interkulturális kommunikációs helyzet, amelyben a kultúrák sajátosságai alapján eltérő lehet a tolmács szerepe. Az egyes nyelvek kommunikációs kultúrája olyan sajátosságokkal bírhat, amelyek döntően befolyásolhatják adott esetben például az üzleti tárgyalás kimenetelét. Ekkor a tolmács kulturális közvetítői képességei döntő fontosságúak lehetnek.

Az előadás, tolmácsokkal készített interjúk alapján nyolc nyelv/kultúra üzleti tolmácsolási szituációját szándékozik egybevetni, a helyzet kommunikációs/kulturális sajátosságait és a tolmács eltérő szerepét vizsgálva.

Kulcsszavak: tolmács, üzleti tolmácsolási szituáció, kulturális mediátor, interkulturális érzékenység, hatékony kommunikáció

VARGA ÉVA (EKF)

Kooperatív tanulás a főiskolai gyakorlatban

A kooperatív tanulás nem új fogalom, bár hazánkban csak az utóbbi években terjedt el, elsősorban a közoktatásban. Sokan vitatják ugyan, számos tapasztalat, nemzetközi és hazai kutatás bizonyítja, hogy a jól megszervezett kooperatív tanulás sokkal többet jelent egyszerű csoportmunkánál. Sokféle felfogás, modellalkotás ismert a kooperatív tanulással kapcsolatban, a különbségek mellett tisztázódtak a kooperatív alapelvek, pl. a személyes felelősségvállalás, az egyenlő részvétel, a pozitív egymásrautaltság stb.

A kooperatív tanulásszervezés segítségével nem csak a diákok személyes és szociális kompetenciái fejlődnek, hanem megváltozott tanári szerepeket és kompetenciákat kíván a tanártól is. A pedagógus feladata, hogy megteremtse diákjai számára a megfelelő tanulási környezetet, amelyben szükség van aktív együttműködésre, együtt gondolkodásra, vélemények egymás közötti

kicszerelésére, a diákok tanulási tapasztalatokat szerezhetnek. Az egész tanulási folyamatot a párbeszéd jellemzi.

A felsőoktatásban még nem terjedt el igazán a kooperatív tanulás, egyik oka lehet, hogy a hagyományos oktatói szereptől messze áll a megváltozott tanári szerep, hiszen az oktató a kooperatív tanulás során nem hagyományos ismeretátadóként jelenik meg. Pedig a jövő tanárainak fontos lenne személyes tapasztalatokat szerezni a kooperatív tanulás terén is a főiskolás évek alatt.

Előadásomban a németórákról és módszertanórákról szerzett tapasztalataimból mutatok példákat.

Kulcsszavak: kooperatív tanulás, idegennyelv-oktatás, tanárképzés, tanári szerep, kompetencia

VARGA ÉVA (PPKE)

Frazeológiai modifikációk. Nyelvi játékok a magyar és német reklámyelvben, különös tekintettel a kép és szöveg viszonyára

A reklám nyelve a frazeológiával kapcsolatos nyelvi játékok régóta ismert és bőven kutatott tárháza. A frazeologizmusok formai és szemantikai modifikációja remek lehetőséget nyújt a reklámszakembereknek, hogy a reklám üzenetét egy-egy jól ismert szólás, közmondás alkalmazásával alátámasszák. A fellelhető modifikációk széles spektrumát a szakirodalom különböző klasszifikációi alapján kísérlem meg bemutatni, majd a saját gyűjtésen alapuló német és magyar empirikus anyagot a kép és szöveg viszonyát előtérbe helyező kritériumok alapján kiértékelni.

Az egyes modifikációs típusok valamint a kép és a szöveg kapcsolatát nyomtatott sajtóorgániumokban megjelent reklámok alapján vizsgálva saját klasszifikáció felállítására vállalkozom. A magyar és német példák elemzésén keresztül bemutatásra kerül a kérdés azon aspektusa, hogy az általános reklámtechnikák hogyan szövődnek a nyelvspecifikus jellemzőkkel, és mennyire dominál a frazeológiai nyelvi játék megértésében a kép és szöveg viszonya, valamint annak a felvetésnek a vizsgálata, hogy mennyire érik el ezek a modifikált frazeologizmusokkal operáló reklámok a céljukat, azaz a célközönség felismeri-e a frazeologizmust és a reklám készítőjének intencióit.

Egy kérdőíves felmérés eredményeit ismertetve a jelenség jobban megismerhetővé válik a recipiens, azaz a reklám befogadójának szemszögéből is.

Kulcsszavak: reklámyelv, frazeologizmus, kép, modifikáció, nyelvi játék

VARGA ÉVA KATALIN

Terminusalkotás és terminológiai egységesülés

Kontra Miklós *Szócsinálás* című esettanulmánya szemléletesen mutatja be a megismerés szerepét egy új, addig ismeretlen tárgy, a kapocskiszedő megnevezésében (Kontra 2010). A nemzeti szaknyelvek vizsgálata azt mutatja, hogy a terminusalkotás során a nomináció folyamatában meghatározó szerepet játszó valóságélemezés, fogalomalkotás és a lényegi jegyek kiemelésének kognitív aktusa sokszor elmarad. Jóval egyszerűbb és gyorsabb megoldás a már kész (latin vagy angol) nemzetközi terminusok közvetlen átvétele idegen szavakkal (betűszókkal) vagy lemásolása tükrözés útján.

Előadásomban biológiai terminusok (például *sejt, lárva, báb*) születésének a körülményeit vizsgálom, fókuszba állítva a megismerés és a terminusalkotás kapcsolatát. Ezután a latin anatómiai nomenklátúra alapján bemutatom a megnevezés legfontosabb típusait, majd összevetem a magyar anatómiai nevek névalkotási módjaival. Elemzésemben az anatómiai leírásokban és a klinikai gyakorlatban használt elnevezéseket állítom párhuzamba. Arra keresek választ, mitől

függ a terminusalkotás módjának a megválasztása, és hogy miért részesítik előnyben a modern szaknyelvek, így az orvosi nyelv az idegen eredetű terminológia használatát a magyar terminusokkal szemben. Rámutatok a tükrözés terminusalkotásban játszott szerepére, a purizmus és a befogadás társadalmi és kulturális okaira, valamint arra, hogyan szolgálja a terminusok egységesítése és a nemzetközi terminológiához való igazodás a tudományos globalizációt és a szakmai kommunikáció felgyorsítását.

Kulcsszavak: terminusalkotás, szaknyelvek, anatómiai nevek, idegen minta, globalizáció

VÉGH ÁGNES

A nyelvtanár mint lelki segítő

A tanító-oktató munka nem merül ki pusztán az ismeretek átadásában, hanem azon túlmenően egyfajta gondoskodó, nevelő tevékenység is. Az interakcionista felfogás kiemeli, hogy a tanári szerep a szereppartnerekkel kapcsolatban realizálódik (Torgyik, 2007). A diákok elvárásaihoz kapcsolódó tanári szerepekhez tartozik a tudás közvetítésén túl a segítő, tanácsadó, gondoskodó szerep is (Fengler 1999). A tanár érzelmi érintettsége, az ezzel a többletfeladattal való megküzdés képessége fontos tényezője a tanári, pedagógusi munkának (Szabó 2006). Abban az esetben pedig, amikor idegenből hazánkba érkezett emberek tanítása a feladat, akkor ez a szerep még nagyobb hangsúlyt kap.

Az idegen nyelvi óra sajátossága többek között, hogy az idegen nyelv gyakorlása, a kommunikáció tág teret nyújt a saját gondolatok, érzések kifejezésére. Akár egy olyan egyszerű feladat, mint a „Beszéljen a családjáról!” esetenként felkavaró lehet a nyelvtanuló számára, és ennek feldolgozása a tanárra hárul.

A megfelelő önismerettel rendelkező tanár, aki ismeri a kompetenciahatárait, tudja, szükség esetén kitől kaphat – mind a diák, mind a maga számára – segítséget, képes lelki támaszt nyújtani diákjainak, és a kapott segítségből ő maga még töltekezni is tud. Abban az esetben viszont, ha a segítő folyamatosan falakba ütközik, ő maga nem tud segíteni és nem talál segítséget, ha nem tud rendszeresen töltekezni, akkor a gyakori frusztráció és tehetetlenség hatására a kiégés fenyegetheti (Végh 2009).

Fontosnak tartom, hogy a tanárok ismeretátadó szerepkörén túl a gondoskodó szerep is figyelmet kapjon. Úgy gondolom, jó, ha a tanárok tudatosan foglalkoznak ezzel az elvárt szereppel, ha fel tudnak készülni rá, mert így nemcsak a diákoknak lehetnek hasznos lelki támaszai, de saját maguk lelki egészségét is megóvhatják.

Kulcsszavak: gondoskodás, lelki támasz, érzelmek, önismeret

VERES-GUSPIEL, AGNIESZKA

Személyközi viszonyok nyelvi jelölése többes számú névmások alkalmazásával

Az előadás kiindulópontja az a felfogás, miszerint nyelvi tevékenységünkben megjelentjük a társas és térbeli viszonyokat (Verscheuren 1999). A személyközi viszonyok nyelvi jelölésének vizsgálati társas-, személy- és attitűddeiktikus elemek vizsgálatára összpontosítanak elsősorban, de a nyelvészeti munkákban ilyenkor főleg olyan elemek kerülnek központba, melyek egyes számú formákban jelennek meg, és egyes számú címzettet jelölnek. Az előadásban olyan stratégiákat, illetve azok motivációit és hatásait vizsgálom, amikor a beszélő egyes számú címzetre többes számú személyes névmási formákkal utal.

Az előadásban elemzett nyelvi anyag egyrészt a 2008-ban általam végzett diskurzuskiegészítő teszt korpuszából származik, másrészt a 2012-ben összegyűjtött beszélt korpuszból (rögzített tv-műsorok, rádióműsorok), és olyan kontextusokat gyűjt, melyekben a

beszélő az egyes számú címzetre többes számú személyes névmással (illetve annak grammatikai következményeivel) utalt.

A másik bemutatott vizsgálat fő kérdése az, milyen kontextuális tényezők vannak hatással a többes számú személyes névmások ilyen alkalmazására, és azokat külön vizsgálat alapján mutatom be a csoporthoz való tartozásra vonatkozó szociálpszichológiai elméletek (Aronson 2008) érvényesítésével. A vizsgálat továbbá bemutatja a résztvevők közötti távolság hatását és a csoport konceptualizálását az evolúciós pszichológiai elméletek (Bereczkei 2010) összevetésével.

A vizsgálatok harmadik része elemzi az alkalmazott személyes névmási forma hatását a befogadói attitűdre (hatalom vs. szolidaritás kifejezése).

Kulcsszavak: személyközi viszonyok, többes számú személyes névmások, attitűddeixis, kontextuális tényezők, egyén és csoport

VERMES ALBERT

Szövegfeldolgozó szoftverek a fordításoktatásban

Az előadás célja annak bemutatása, hogyan segítheti a jól ismert szövegszerkesztő és táblázatkezelő programoktól a szövegelemző alkalmazásokon keresztül a terminológiakezelő szoftverekig terjedő (viszonylag) egyszerű szövegfeldolgozó szoftverek alkalmazása a szakfordítás oktatásának folyamatát. Amellett érvelek, hogy ezen szoftveres eszközöknek – illetve bizonyos online erőforrásoknak – a tananyagba ágyazásával jól fejleszthető a hallgatóknak a fordítási folyamat bizonyos aspektusaira vonatkozó tudatossága: ezek az eszközök segíthetik a hallgatókat abban, hogy a fordítás megkezdése előtt képesek legyenek azonosítani a forrásszöveg egyes kulcsjellemzőit, továbbá segítik őket a célnyelvi szöveg létrehozásában, ellenőrzésében és javításában is. Emelik a hallgatókban a minőségellenőrzés fontosságára vonatkozó tudatosság szintjét, és ezáltal hozzájárulnak a minőségellenőrzés szisztematikusabbá tételéhez is.

A mindenki által ismert és rendszeresen használt szövegszerkesztő és táblázatkezelő eszközökön kívül csakis olyan szövegfeldolgozó szoftverek használatára támaszkodom, amelyek ingyenesen beszerezhetők és használhatók, és így nem jelentenek anyagi terhet a tanár illetve a hallgatók számára. Ilyen módon azt is szemléltetni szeretném, hogy a fordítási minőségre vonatkozó tudatosság fejlesztése modern szoftveres eszközök használatának igénybe vétele révén nem elsősorban pénz, hanem leginkább szándék és találékonyság kérdése.

Kulcsszavak: fordításoktatás, szakfordítás, szövegfeldolgozó szoftverek, fordítási minőség, minőség-ellenőrzés

VÍGH-SZABÓ MELINDA

A szómezőelmélet alkalmazási lehetőségei a német mint idegen nyelv tanításában

A szómezőkutatás eredményeinek alkalmazása elsősorban a tanulók idegen nyelvi szókinésének és ezáltal kommunikatív kompetenciájuk fejlesztésére alkalmas. Az azonos szómezőbe (azonos fogalmi keretbe) tartozó lexémák felismerése/ismerete szorosan összefügg az idegen nyelvi olvasás-, beszéd- és íráskészség javulásával. A szó- és szókapcsolat-tanulás egyik leghatékonyabb technikája maga a szómező-tanulás.

Az előadás témáját egy osztálytermi mikro kutatás adja – a német óra keretében a tanulók a következő csoportos és egyéni, motiváló és játékos feladatokat kapták: 1. magyar mozgást jelentő igék jelentésének megfogalmazása, majd német nyelvi ekvivalensek gyűjtése; 2. feladatsor megoldása (szavak csoportosítása, majd jelentésük alapján a szómező megnevezése; szinonimakeresés; szavak párosítása ritkán előforduló rokon értelmű lexémáikkal vagy szókapcsolataikkal); 3. asszociációs teszt (15 különböző szófajú hívószóval); 4. szövegelemzés – azonos szómezőbe tartozó szavak gyűjtése.

Kulcsszavak: német nyelv, szómező, mikrokatatás, ekvivalencia, szinonima

VINCZE KATALIN

A rövidített szóalakok funkciói a német és a magyar nyelvben

Napjaink felgyorsult élettempója tükröződik a nyelvhasználatban is. A német Kurzwort terminussal jelölt jelenségnek és magyar megfelelőinek (pl. szórövidülések, betűszók és szóösszevonások) a 20. századtól kezdődő fokozott használata, valamint a rövidítés mint szóalkotási mód ma is megfigyelhető produktivitása indokoltá teszi, hogy a korábbinál több figyelmet szenteljünk ennek a jelenségnek.

A nyelvtípusok különbözősége ellenére számos hasonlóság mutatkozik a német és a magyar nyelv rövidüléssel járó szóalkotási módjai között. A rendszernyelvészeti szinteken is megragadható rokon vonások mellett a rövidített formák használatában is sok egyezés mutatkozik.

Előadásomban a rövidített szóalakok funkcióinak, alkalmazásuk előnyeinek bemutatásán keresztül szeretném feltárni azokat az okokat, melyek mindkét nyelvben kedvelt szóalkotási eljárásá tették a rövidítést. Bár korábbi időszakokban megpróbálták útját állni a csonkított szavak terjedésének, s ma is gyakran kritizálják bizonyos formák használatát, a rövidítéses szóalkotási technikák vitathatatlanul kivívták létjogosultságukat mind a német, mind a magyar nyelvben. A hétköznapi beszédben és írásos kommunikációban ugyanis sokszor fontos szempont, hogy tömören és időtakarékosan fejezzük ki magunkat, ezért gyakran inkább a rövidített formát választjuk a teljes alak helyett. Különösen igaz ez, ha gyakran használt szavakról, szókapcsolatokról van szó. De a nyelvi ökonómián mint a rövidítés elsődleges motívumán kívül még más előnyöket is biztosítanak a rövid alakok, melyeket német és magyar nyelvű példák bemutatásával illusztrálok.

Kulcsszavak: szóalkotás, rövidítés, nyelvi ökonómia, szemantikai intranszparencia, a lexikon gazdagítása

VITÁNYI BORBÁLA

Nyelvész urak jobban „tudják”. A költő jobban „érzi”. (Arany János)

Újra a magyar nyelv és irodalom tantárgyi integrációjának lehetőségeiről a középiskolai magyartanításban

Az integráció, mint az anyanyelvi nevelés megújításának egyik módszere, a magyar és nemzetközi pedagógiai szakirodalomban több mint harminc éve folyamatosan jelen van, alkalmazására a NAT és kerettanterve is lehetőséget ad, mégis számos félreértés kíséri mindmáig. A címben fölvetett témának a középiskolai oktatásból szerzett tapasztalatai csak kis számban állnak az anyanyelv-pedagógiával foglalkozó kutatók rendelkezésére.

Előadásom a középiskolai magyar nyelv és irodalom integrált tankönyveit mutatja be. Természetesen helyet kap a történeti áttekintés. Az első magyar nyelvű integrált tankönyvek: Szenthe Pál: *Magyar nyelvtan, retorika és poetika* (Pest, 1792), Pápay Sámuel: *A magyar irodalom ismerete*. (Veszprém, 1808) jól tükrözik a tudományág és a szaktantárgy kialakulását, egységét, mely az integrációnak is lényege.

Előadásom a tankönyvelemzés didaktikai és szaktudományi módszereivel nemcsak bemutatja, hanem bírálja is a magyar nyelv és irodalom integrált tankönyvet és munkafüzetet, valamint az irodalmi szöveggyűjteményt, melyeket a szakközépiskolák 9. és 10. osztályai számára írt Császárné Nagy Csilla és Topa Éva Ágnes.

A tankönyvcsalád elemzésének újdonsága: a tankönyv, munkafüzet, szöveggyűjtemény együttes elemzésének módszertani leírása és a fenti tankönyvek egyes nyelvtani fogalmainak

(szöveg, kommunikáció, mondatfonetikai eszközök, szószerkezet, mássalhangzótörvények, magánhangzó-harmónia) értelmezése e tankönyvcsalád használói számára.

Kulcsszavak: tantárgyi integráció, kerettanterv, tankönyvelemzés, tankönyvcsalád, terminológiai műszótár

VOLEK-NAGY KRISZTINA

Egy szaknyelv sajátosságainak bemutatása. A magyar zenei utasításokról

A zenei szaknyelv beszélőközössége nyelvhasználatának sajátosságaira eddig aránytalanul kevés figyelem irányult. A magyar zene az elmúlt két évszázadban kitüntetett helyet foglalt el a nemzetközi zenei életben, ennek ellenére a magyar kutatások elmaradást mutatnak a nemzetközi szaknyelvi vizsgálatokhoz képest. A zenei szaknyelv kutatása eddig terminológiai szinten folyt, illetve folyik most is. Tudományos módszerekre alapozott szövegszintű vizsgálatát, a köznyelvtől, valamint más szaknyelvektől való elkülönítését még nem végezték el. Egy szaknyelv feltárásához elengedhetetlen egy-egy adott szakterület beszélőközösségének, specifikus célú nyelvhasználatának megismerése, a jellemzők feltárása és leírása. Célom a zenei szaknyelv utasításainak rendszerezése az utasítások funkciója, azok realizációi szerint.

Az előadás folyamán kitérek az eddigi zenei szaknyelvi kutatásokra, a zenei szaknyelv funkció alapú rendszerezésére, majd bemutatom az utasítások morfológiai sajátosságait. Kitérek továbbá a magyar és az olasz szakszavakra, az utasítások térbeli elhelyezkedésére, a nyelvi elemek funkciójára, a verbális és vizuális jelek mibenlétére, más szaknyelvektől való elkülönítésére. Előadásomban áttekintem a leggyakrabban használt terminusokat, ezek használati körét (pl. *allegro*, *tempo giusto*). A rendszerezés által a zenei utasítások áttekinthetőbbé válnak, tanításuk tudatosabbá tehető megfelelő zenei szakemberek közreműködésével.

Kulcsszavak: utasítás, elkülönítése más szaknyelvektől, utasítások funkciója, morfológiai sajátosságok, vizuális jelek

V. RADA ROBERTA

Az Európa-nap jelentésének kialakulása és változása a magyar médiadiskurzusban

A szavak jelentésének leírása, ill. közvetítése számos alkalmazott nyelvészeti diszciplína pl. a lexikográfia, a fordítástudomány, a nyelvoktatás stb., egyik központi kutatási területe.

A szavak legelső megjelenésük alkalmával a szinguláris, azaz egyedi szövegben, az általa létrehozott kontextusban tesznek szert jelentésre, de ismételt használatuk során más (típusú) szinguláris szövegekben jelentésük gyakran változik, ill. felülíródik. Ha figyelembe vesszük, hogy az egyes szinguláris szövegekben olyan nyelvi formák és funkciók találhatóak, amelyek ugyanúgy egy sor más szinguláris szövegnek is elemei, akkor az egyedi szöveget is egy fölérendelt kontextus elemének kell tekintenünk. Ezt az ún. transztextuális (a szinguláris szövegen túlmutató) egységet nevezi a germanisztikai szövegnyelvészet új irányzata, a diskurzusnyelvészet (egyébként Michel Foucault nyomán) diskurzusnak. A diskurzus tehát azonos témát tárgyaló egyedi szövegek virtuális korpuszának tekinthető. Egy médiadiskurzust alkotnak például a Magyarország európai uniós csatlakozását tematizáló nyomtatott, ill. elektronikus média írott- és beszélt nyelvi szövegei.

Előadásom fő tézise az, hogy a szavak jelentése nem a szinguláris szövegben, hanem a diskurzusban alakul ki, ill. a jelentés változása is itt megy végbe, itt követhető nyomon. Ennek illusztrálása és igazolása az *Európa-nap* szó jelentésének a magyar médiadiskurzusban történő, korpuszalapú vizsgálata példáján keresztül történik.

Kulcsszavak: szöveg, diskurzus, diskurzusnyelvészet, jelentés(változás), Európa

WALLENDUMS TÜNDE

A fiatalok szótárhasználati szokásairól.

A BGF KKK nyelvtanulói körében végzett szótárhasználati felmérés tanulsága

A nyelvtanulók szótárhasználati kompetenciáinak és szokásainak fejlesztése a modern nyelvpedagógia egy sajátos területe. Az elektronikus és online szótárak megjelenése óta egyre gyakrabban szerepel doktori disszertációk, tudományos közlemények, online felmérések témájaként. Vizsgálták már középiskolások szótárhasználati kompetenciáit, kezdő nyelvtanulók és fordítók szótárhasználati szokásait stb.

Előadásomban a BGF KKK hallgatói körében 2012 őszén elvégzendő/végzett kérdőíves felmérés eredményit szeretném ismertetni. A felmérés gyakorlati indíttatású volt: a nyelvórákon számos alkalommal szembesültem azzal a ténnyel, hogy a hallgatók otthoni/könyvtári tanulásuk során egyáltalán nem, vagy csak ritkán (többnyire kifejezett tanári ösztönzés után) veszik kézbe a szótárakat, s korántsem mindig a szintjüknek és céljaiknak leginkább megfelelőt. Szintén mindennapos tapasztalat, hogy az adott nyelvből (saját tanítványaim esetében az olasz nyelvből) rendelkezésre álló kiadványokról is hiányos ismereteik vannak.

A kérdőív segítségével szeretném feltárni a Budapesti Gazdasági Főiskola Külkereskedelmi Karán idegen nyelvet tanuló hallgatók szótárhasználati gyakorlatát, a nyomtatott és elektronikus szótárakhoz való viszonyulásukat, preferenciáikat és elvárásaikat.

Kulcsszavak: szótárhasználat, felmérés, nyomtatott szótárak, elektronikus szótárak

WIRT PATRÍCIA

Rövidítések a mindennapi nyelvhasználatban.

Egy kérdőíves vizsgálat eredményei

A rövidítések használata a beszédre és az írásra egyaránt jellemző. A gyakran használt szavakat sokszor rövidítjük az egyszerűsítésre, esetleg az idő vagy a hely megtakarítására való törekvés jegyében. A tankönyvekben és helyesírási szótárakban – pl. *Magyar Grammatika* (Keszler 2000), *Helyesírás* (Laczkó–Mártonfi 2004) – leírtakkal ellentétben azt feltételezem, hogy nem csak közneveket és tulajdonneveket rövidítünk. Az informális nyelvvezetben a főnevek mellett előfordul az igék rövidítése is. De nemcsak a tartalmas szavak, hanem a kötő és az utaló elemek, vagy akár a diskurzusjelölők is rövidíthetők. Úgy gondolom, ezek ugyanolyan elterjedtek és közzismertek, mint a szakirodalomban leírt rövidítések. Egyetemi hallgatók órai jegyzeteiből, internetes csevegésekből, valamint Facebook-megosztások és -hozzászólások szövegeiből gyűjtöttem össze a gyakran használt rövidítéseket. Ez a lista szolgált annak a kérdőíves vizsgálatnak az alapjául, amelyet az előadásomban bemutatni kívánok.

A kérdőív első részében a válaszadóknak húsz szót vagy szókapcsolatot kell rövidíteniük. A megoldásokból megtudható, hogy egy-egy kifejezést egységesen, vagy pedig többféle módon rövidítenek-e. A második részben tizenkilenc rövidítést kell a résztvevőknek visszafejteniük teljes alakokká. Ebből kiderülhet, hogy az általánosan elterjedtnek vélt rövidítéseket a válaszadók közül mennyien ismerik. A kapott eredményeket korpuszvizsgálatokkal is alátámasztom.

Kulcsszavak: rövidítések, kérdőív, korpuszvizsgálat, adatgyűjtés, internet

W. SOMOGYI JUDIT

Szófaj és szófaji érték: magyar–olasz kontrasztív szófajtani vizsgálat

A kontrasztív vizsgálatok egyik kevésbé kutatott területe a szófajtan, jóllehet a szófaji jellemzők meghatározó szereppel bírnak a mondat szemantikájában és szerkezetében. A legtöbb esetben már a szóképzés osztályozása (ti. hogy milyen jellemzők alapján és milyen szócsoportok minősülnek önálló szófaji kategóriának) eltérő vonásokat mutathat az egyes nyelvekben. Hasonlóképpen különböző tulajdonságok jellemezhetik az egyes szócsoportok tagjainak szófaji viselkedését is, különös tekintettel a szófaji értékre és a szófaji érték változására (amelynek eredménye szófajváltás is lehet). A szófaji viselkedés ismerete kiemelten fontos idegen nyelvek esetében, hiszen az nemcsak a nyelvtanulás, hanem a nyelvhasználat és a fordítás alapját is képezi. Gyakran előfordul azonban, hogy az említett ismeretek megszerzése nehézségekbe ütközik, mert – bár a szófajokra vonatkozó adatokkal kapcsolatban kétféle forrásra is támaszkodhatunk – a nyelvtanokban vagy a szótárakban közölt információk nem teljes körűek.

Előadásomban a toldalék hozzáadása nélkül történő (zérómorfémás) szófaji értékváltozás főbb jellemzőit és irányát mutatom be magyar–olasz viszonylatban, elsősorban szótári ábrázolások elemzéseiből nyert adatok alapján. A szófaji viselkedés komparatív szemléletű, szinkrón vizsgálatának számos eredménye közvetlenül is hasznosítható lehet a nyelvoktatásban vagy más nyelvészeti ágban, például a lexikográfia, a fordítástudomány területén.

Kulcsszavak: lexikális szófaj, szóelőfordulás, grammatikai szófaj, szófaji érték, szófajkonverzió

ŽAGAR SZENTESI ORSOLYA – KATALINIĆ, KRISTINA

A magyar nyelv melléknévi igeneveinek szófajváltásos előfordulásai kontrasztív megközelítésben

A magyar nyelv melléknévi igenevei meglehetősen eltérő grammatikai és funkcionális jegyekkel rendelkeznek az európai nyelvekkel való kontrasztív összevetésben, így hangsúlyos kérdéskört képeznek a magyar mint idegen nyelv oktatásában, emellett jellegzetes transzlatorikai problémákat is felvetnek. Előadásunkban egy korábbi tanulmányunkban (Žagar Szentesi – Katalinić 2010.) már megkezdett kontrasztív (magyar–horvát) összevetés további eredményeiről szeretnénk számot adni, melynek végső célja a magyar nyelv particípiumainak átfogó összevetése a horvát nyelv hasonló szókegképpéival – nemcsak rendszertani (morfológiai, lexikológiai, szófajtani, szintaktikai, és szövegtani), hanem funkcionális síkon is.

Ha csak felületesen is vetjük össze a magyar nyelv melléknévi igeneveinek előfordulásait potenciális horvát megfelelőikkel, szembeötlő a magyar particípiumok azon komparatív jellegzetessége, hogy horvát megfelelőikhez képest (is) kimondottan gyakran fordulnak elő nem eredeti szófaji értelmükben, s ezen belül is az alkalmi és lexikai szófajváltás különböző eseteit példázzák.

Előadásunk egy magyar prózai szöveg és horvát fordítása során nyert párhuzamos korpusz adatait elemzi elsősorban funkcionális szempontból, kimondottan azokra a melléknévi igenévi előfordulásokra fókuszálva, amelyekben azok módosult szófaji értékben (elsősorban főnevesülve, melléknévesülve) vagy sajátos idiomatikus szerkezetekben szerepelnek. Munkánk elsődleges célja tipizálni a magyar particípiumok rendhagyó (szófajváltást mutató) előfordulásait, és ezen tipológia alapján elemezni a horvátban fellelhető, funkcionálisan egyenértékűnek mondható lexikai-grammatikai szerkezeteket.

Kulcsszavak: particípium, szófajváltás, kontrasztív nyelvészet, horvát nyelv, magyar nyelv

ZAJACZ ZITA

Fordítói műveletek vizsgálata gyermekirodalmi képkönyvek fordításában

Képkönyvnek nevezem azokat a kiadványokat, amelyek abban a tekintetben különböznek az illusztrált vagy képeskönyvektől, hogy verbális elemeik mellett a vizuálisok is részt vesznek a történetmondásban. Így az olvasó nem csupán a szöveget olvassa, illetve a fordító sem csupán azt fordítja, hanem a képeket és azok szöveges elemeit is. Emellett a fordító újratemti a vizuális és a verbális szint közötti kapcsolatot is.

Négy finn gyermekirodalmi képkönyv, a *Tatu és Patu* sorozat magyar fordításán vizsgálom, milyen átváltási műveletek alkalmazására ösztönzi a fordítót a vizuális és a verbális komponens szoros kapcsolata. Az elemzés tárgyául a kötetekben gyakran előforduló stíluseszköz, a humort szolgáló szójátékok fordítását választottam. A nyelvi játékok a képeken és a szövegben egyaránt megjelennek, emellett gyakran kulturálisan kötött elemeket is hordoznak.

Milyen eljárás mellett dönt átültetésükkor a fordító: szójátékkal fordítja-e őket vagy kompenzációs technikát alkalmaz, esetleg kihagyással él? A fordító választásai mögött tudatosan vagy ösztönösen követett fordítói stratégia, a honosítás vagy idegenítés áll. A gyermekirodalom befogadó-központúsága a honosító fordítói stratégiának kedvez. Változtat-e ezen, hogy a képkönyvek esetében a képi elemek nem változnak a fordításban, azaz a képek megváltoztathatatlansága növeli-e az idegenítő eljárás szerepét?

Kulcsszavak: gyermekirodalom, képkönyv, fordítói műveletek, fordítói stratégiák, szójáték

ZSEMLYEI BORBÁLA – GÁL NOÉMI

A romániai magyar audiovizuális műsorok néhány nyelvi vetülete. Stilisztikai és toldalékhasználati bizonytalanságok

Zimányi Árpád az 1985-ben megjelent *Nyelvművelő kézikönyv*-et idézi, amikor ezt írja: „a különféle stílusrétegek közül talán a sajtónyelv áll legközelebb az élet, a mindennapok nyelvhasználatához. Természetesen következik ez a sajtó széles körű kommunikációs szerepéből, a valósággal az élettel való sokoldalú, eleven kapcsolatából, a sajtóbeli közlemények tárgyik és műfaji változatosságából” (Zimányi 2006: 165). Ebből következik az is, hogy mindennapok nyelvhasználatában megjelenő nyelvi változások először a sajtónyelvbe gyűrűznek be, a média nyelvhasználatában megjelenő, a sztenderdtől eltérő jelenségek tehát a kétnyelvűségi kontextusból fakadó nyelvvesztés és nyelvi elbizonytalanodás következményeként is értelmezhetők, azonosításuk segít megérteni a nyelvben végbemenő általánosabb folyamatokat.

A média nyelve kettős szerepet is betölt: egyrészt szimptomatikus, azaz a nyelvhasználatban felbukkanó nyelvi jelenségeket viszonylag hamar beépíti és tükrözi, másrészt normatív, vagy legalábbis él vele szemben a normativitási elvárás a közösség részéről („a televízióban/rádióban dolgozóknak, megszólalóknak tökéletesen kell beszélniük a nyelvet”, „nagy szégyen, ha egy bemondó hibázik” típusú attitűdök). Ezért is érdekes a tanulmányban bemutatott kutatás, mely a romániai magyar nyelvű sajtó nyelvhasználatának a sztenderdtől eltérő jelenségeit gyűjti össze és katalogizálja.

Előadásunk célja a romániai magyar elektronikus média nyelvhasználatában megfigyelhető stilisztikai és toldalékhasználati bizonytalanságok bemutatása és elemzése. A kutatás forrása a 2012 januárjában leadott magyar nyelvű audiovizuális műsorok monitorizálása alapján összeállított jelentés. A monitorizálás célja a romániai magyar nyelvű audiovizuális műsorok nyelvi sajátosságainak vizsgálata, a sztenderdtől és a regionális köznyelvi normától eltérő jelenségek lejegyzése és csoportosítása. A kutatócsoport a 2011. november 20. és 2011. december 5. között sugárzott magyar nyelvű rádiós és televíziós műsorokat vizsgálta, egészen pontosan a híradók és kulturális műsorok nyelvzetét. A kutatás kizárólag a professzionális beszélőkre összpontosított, azaz a riporterek, bemondók, műsorvezetők nyelvhasználatát vizsgálta.

Mivel magunk is részt vettünk a kutatásban, azt tapasztaltuk, hogy – az élő adás okozta izgalom vagy a kétnyelvű környezetben bizonytalanabbá váló anyanyelvhasználat miatt – a megszólalók meglehetősen gyakran kontextusba nem illő toldalékot és szavakat használnak, legyen szó akár derivációs toldalékokról (pl. melléknévképzők felesleges halmozása: *búgós* hang *búgó* hang helyett), akár inflexiós toldalékokról (pl. *-ba/-be* rag *-ban/-ben* helyett). Az előadás célja annak pontos feltárása, hogy milyen toldaléktípusokat érint ez a probléma. Emellett a romániai audiovizuális műsorokban tapasztalható stíluskeveredéseket vizsgáljuk, elsősorban a hasonló jelentésű, de stilisztikailag eltérő hangulatú szavak felcserélésének vizsgálatán keresztül. Kitérünk arra, hogy milyen stílusrétegek keverednek ebben a specifikus nyelvhasználatban, illetve milyen típusú bizonytalanságokra enged következtetnünk a kutatás alapját képező adatbázis.

Kulcsszavak: sajtómonitorizálás, romániai magyar audiovizuális műsorok, stilisztikai bizonytalanság, toldalékhasználati bizonytalanság, stíluskeveredés

ZSUBRINSZKY ZSUZSANNA

A politikai korrektség (PC) nyelvi megnyilvánulásai

A dolgozat a politikai korrektség (az angol kifejezés rövidítéséből: *PC*) nyelvi megnyilvánulásait mutatja be angol és magyar példák segítségével. Látni fogjuk, hogy a PC milyen hatékonyan formálja az emberek nyelvhasználatát, hogyan minimalizálja az egyes etnikai, kulturális közösségek megsértésének lehetőségét. A kilencvenes évek elejétől Amerikában megfigyelhető, hogy különösen az oktatás és a pszichológia területén, a jelzős főnévi szerkezeteket (pl. *disabled people*) miként váltották fel a főnevet követő jelzős szerkezetek (pl. *people with disabilities*), az ún. politikailag korrekt kifejezések (Burris, 1992; Craig, 1992). A főnévszerkezetek fajtáit és előfordulási gyakoriságukat vizsgálom meg a *The Official Politically Correct Dictionary and Handbook*-ban (1992). A nyelvi példák a hétköznapi élet számos területét érintik, melyek az *iskola/tanulmányok*, *életkor/emberi test/nemiség*, *hétköznapi élet (tárgyak, foglalkozások)*, *emberi tulajdonságok*, valamint a *politikai élet* köré szerveződnek. Összességében azt mondhatjuk, hogy a politikailag korrekt kifejezések elterjedéséhez nemcsak a PC-vel foglalkozó kézikönyvek, hanem az egyes emberek személyes döntései is hozzájárultak. A dolgozat fő célkitűzése felhívni a figyelmet az idegen nyelvet tanulók számára, hogy a politikailag korrekt kifejezések elsajátítása és helyes használata mekkora jelentőséggel bír.

Kulcsszavak: politikai korrektség, nyelvhasználat, kulturális közösség, interkulturális kommunikáció, nyelvoktatás